

Waarde van Lennep

De Schoolmeester

editie Marita Mathijsen

bron

De Schoolmeester, *Waarde van Lennep* (ed. Marita Mathijsen). Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam
1993 (derde, herziene druk)

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/scho082waar01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Inleiding

In zijn uitgave van *De gedichten van den Schoolmeester* uit 1859 schrijft Jacob van Lennep dat het proza van zijn overleden vriend Gerrit van de Linde op dezelfde hoogte staat als zijn poëzie. Hij zou het bewijs daarvoor kunnen leveren door een uitgave van diens brieven, maar dat durfde hij in zijn tijd nog niet aan. Van de Lindes brieven geven namelijk een heel andere kijk op de negentiende eeuw dan andere geschreven bronnen. Wel bewaarde hij ze zorgvuldig, want hij begreep wel dat op den duur de bezwaren zouden vervallen. Daardoor kunnen wij nu lezen in een correspondentie die uniek is in de Nederlandse literatuur.

De negentiende-eeuwer uit het burgerlijk milieu leefde met een dubbele moraal. Naar buiten toe wilde hij te boek staan als een goed huisvader en plichtsgetrouw kostwinner. Voornamelijk deze kant van zijn bestaan is vastgelegd in literatuur en schilderkunst, en vandaar dat de negentiende eeuw gezien kon worden als een saaie en preutse domineestijd. Maar wat de burger in het openbaar niet tolereerde, kende hij wel, en vaak uit eigen ervaring. Deze kant van zijn bestaan werd voor de buitenwereld bedekt en verzwegen. Gerrit van de Linde echter richtte zich in zijn brieven juist naar die binnenkant.

De gedichten van den Schoolmeester zijn niet door Gerrit van de Linde zelf uitgegeven, maar door Jacob van Lennep, die na de dood van de schrijver de bundel heeft samengesteld. Van Lennep staat als uitgever van andermans werk niet zo gunstig bekend. Berucht is zijn bemoeienis met de *Max Havelaar* van Multatuli. De bedoeling van de auteur was, dat het boek opspraak zou verwekken, maar Van Lennep ontdeed het juist van zijn aanstotelijke elementen. Is de rol van Van Lennep ten opzichte van *De Schoolmeester* te vergelijken met die ten opzichte van Multatuli? Dat valt moeilijk na te gaan, omdat de oorspronkelijke handschriften van de verzen

uit *De gedichten van den Schoolmeester* voor het grootste gedeelte verloren zijn gegaan. Maar Van Lennep heeft ook een aantal gedichten overgenomen uit de brieven die Gerrit van de Linde hem schreef. Deze zijn wel bewaard gebleven. Vergelijking van de oorspronkelijke tekst in de brieven met de weergave van Van Lennep in de bundel levert opmerkelijke afwijkingen. Van Lennep stelde met de losse hand samen: niet alleen maakte hij schrijffouten, hij veranderde ook nogal eens wat, en dan vooral als Van de Linde bekende personen in de gedichten aanviel, of als hij onvertogen woorden gebruikte. Het meest opvallend is echter wat Van Lennep wéglaat. De Schoolmeester is al geen alledaagse verschijning in de Nederlandse negentiende eeuw, maar de dolle komiek die Van Lennep in *De gedichten* liet zien, blijkt in de verzen die Van Lennep níét liet zien veel meer een scherpe satiricus.

Er is nog een andere kant. De Nederlandse letterkunde is niet rijk aan echte romantische dichters. Ook De Schoolmeester lijkt dat niet te zijn. Maar wat De Schoolmeester misschien niet was, is Gerrit van de Linde des te meer. Zijn brieven laten een pure romanticus zien, vergelijkbaar met Piet Paaltjens en Multatuli, alleen wel een vroegere, en daardoor een die meer aansluit bij de internationale stroming. Met zijn brieven ontstaat een heel andere kijk ook op zijn gedichten. ‘Het zijn de grappenmakers niet, die het lichtste hart omdragen’, schreef hij aan Van Lennep. Een beter karakterisering van De Schoolmeester is nauwelijks te geven. Achter de op het eerste oog oppervlakkige humor van zijn gedichten gaat meer schuil: de omkeringen zijn geen puur spel, maar geven de misantropische werkelijkheidskijk van Van de Linde weer. Alle schijn wordt doorzien, opgeblazenheid doorgeprikt, alle onwaarachtige gevoelens worden gelaakt.

Er zijn ruim 150 brieven van Van de Linde aan Van Lennep bewaard gebleven. Het zijn onwaarschijnlijk mooie brieven, in virtuoze stijl, in een onnavolgbare afwisseling van proza, poëzie en toneel. Met hun ongekeerde directheid

vormen ze de openhartigste brievenverzameling uit de Nederlandse letterkunde van de negentiende eeuw. Jammer genoeg is maar de helft van de briefwisseling bewaard: Van Lenneps antwoorden zijn verloren gegaan.

Van de Linde zou een van de vele dominee-dichters uit de Nederlandse literatuur geworden zijn, als niet één gebeurtenis zijn leven bepaald had. Zijn jeugd wijst er niet op dat hij anders zou worden dan zijn vrienden met dezelfde literaire belangstelling.

Hij werd in Rotterdam geboren op 12 maart 1808 als zoon van de handelsagent Jan van de Linde en Hester de Vooy. Na Gerrit werden nog drie kinderen geboren die alle jong overleden zijn. Gerrit was vier jaar oud toen de moeder aan roodvonk stierf. Jan van de Linde is niet hertrouwd.

Gerrit van de Linde moet zich vroeg onderscheiden hebben door zijn literaire aanleg. Er zijn jeugdgedichten van hem bewaard, waaronder een dat hij op veertienjarige leeftijd schreef. Ook droeg hij op bijeenkomsten van letterkundige verenigingen met veel succes zijn verzen voor.

In 1825 liet Van de Linde zich aan de universiteit van Leiden als student in de theologie inschrijven. Hij was iemand die zich snel geliefd maakte, zowel door zijn gevatheid en intelligentie als door zijn innemend uiterlijk. Van Lennep noemde hem ‘dondersch knap’, zijn vriend Aart Veder vond ‘dat de natuur ten zijnen opzichte verkwistend geweest was’, en diens broer Willem benijdde hem om zijn ‘vlugge kop’. Alles wijst erop, dat Van de Linde populair was in de studentenwereld, ondanks zijn betrekkelijk geringe komaf.

Zijn literaire kwaliteiten werden snel bekend. Hij publiceerde in de *Belgische Muzen-almanak*, en werd gekozen in de redactie van de Leidse *Studenten-almanak*. Waarschijnlijk was hij ook nog lid van studentikoze dichtgenootschappen. Toen de Belgische opstand uitbrak, vormden de Leidse studenten spontaan een corps vrijwillige jagers. Van de Linde

werd korporaal en schreef een uitvoerig verslag van de tocht naar België, dat in de studentenalmanak gepubliceerd werd.

Van de Lindes vriendschap met Van Lennep ontstond waarschijnlijk in de tijd dat een toneelstuk van Aart Veder in Amsterdam werd opgevoerd. Zij raakten snel op elkaar gesteld. Van Lennep hield ervan zich met jonge vrolijke studenten te omringen. Hij was zelf een wat zwaarwichtig student geweest en na zijn studie kreeg hij weinig kans de schade in te halen. Toen hij Van de Linde leerde kennen, was hij een geacht man, met een gezin en verantwoordelijkheden in de maatschappij. Op literair gebied had hij al naam gemaakt. Van de Linde werd een graag geziene gast op het buitenhuis van Van Lennep.

In 1833 kwam Van de Linde in ernstige moeilijkheden. Zijn vader was niet meer in staat hem financieel te steunen en de zoon had zich om het maken van schulden tot dan even weinig bekommerd als om het afbetalen ervan. Hoewel hij zijn studie bijna afgerond had en al enige oefenpreken had gehouden, zou de aanstaande dominee zich genoodzaakt hebben gezien zijn studie af te breken, als Van Lennep hem niet geholpen had. Deze bracht een lening voor hem tot stand bij zijn vader, de eerbiedwaardige professor David Jacob van Lennep, die Van de Linde in Bennebroek had horen preken en verrukt was over zijn talenten als kanselredenaar.

Het mocht echter niet baten. Eind 1833 kwamen enkele moeilijkheden waar Van de Linde in verwickeld zat tot een uitbarsting. Een relatie met een Leidse muzikantendochter wierp vrucht af: een buitenechtelijke ‘stamhouder’. Tegelijkertijd lekte in de Leidse universitaire kringen uit dat hij een verhouding had met de vrouw van professor Van der Boon Mesch. De bedrogen man nam maatregelen om Van de Lindes toekomst als dominee onmogelijk te maken. Dan waren er de schuldeisers. Zolang er hoop was op een domineespost waar het geleende terug te halen viel, werden zij niet lastig. Maar nu was hij het krediet kwijt. Om de woedende profes-

sor en de getergde schuldeisers te ontlopen, zat er voor Van de Linde niets anders op dan onder te duiken. Achtereenvolgens in Schipluiden en Ouderkerk vond de vluchteling onderdak. Maar de storm luwde niet en zijn vrienden vonden het beter hem uit Nederland te laten verdwijnen. Eind januari 1834 werd hij op de boot naar Engeland gezet, om daar of in een van de koloniën een betrekking te zoeken.

De gebeurtenissen in Leiden van 1833 en de gevolgen daarvan zijn bepalend geweest voor Van de Lindes levensloop. Hij verloor in één klap alle aanzien en de hoop op een goede toekomst. Veel van zijn vrienden en kennissen lieten hem vallen. Ook het contact met het letterkundig milieu werd verbroken. Voortaan leefde hij niet meer in een kring van jonge letterlievenden die allen aspiraties hadden eens dichter te worden.

In Londen wachtte hem een zwarte tijd. Zonder enig middel van bestaan en zonder vrienden arriveerde hij daar. Zelfs de taal was hij niet machtig. Alleen Van Lennep bleef hem zo goed als onvoorwaardelijk steunen. De twee broers Veder herstelden het contact pas later.

Langer dan een jaar duurde het eer de situatie voor Van de Linde verbeterde. April 1835 kreeg hij de kans een kostschool in Islington bij Londen over te nemen. Daarmee legde hij zich voor zijn verdere leven vast op een door de nood gekozen beroep. Toch voegde Van de Linde zich makkelijk in zijn nieuwe functie en hij wist zijn school een zekere status te bezorgen, vooral nadat hij in 1843 het deftige Cromwell House in Highgate betrokken had.

In oktober 1837 trouwde Van de Linde met een jonge Française, Caroline de Monteuis, dochter van een Noordfranse kostschoolhouder. Het werd een voorbeeldig huwelijk. Ze kregen vijf kinderen, van wie er een jong stierf.

Ongeveer vanaf de tijd dat hij zijn intrek in Cromwell House had genomen, heeft Van de Linde maatschappelijk zijn draai gevonden: hij had een geregeld inkomen, een ge-

lukkig gezin en behoorde tot de notabelen van het voorstadsje. Zijn Leidse verleden bleef hem echter achtervolgen: de oude schulden kreeg hij nooit afbetaald.

In 1849 was Van de Linde voor het eerst na ruim vijftien jaar weer in Nederland geweest en wat hij gevreesd had, gebeurde niet: er stond geen comité van schuldeisers klaar en niemand wees de gesjeesde dominee na. In de zomer van 1850 werd hij zeer hartelijk ontvangen door Aart Veder en Van Lennep. In die tijd moeten beiden hem overgehaald hebben aan Van Lenneps nieuwe almanak *Holland* mee te gaan werken. Zeventien jaar had Van de Linde niets meer gepubliceerd in Nederland, hoewel zijn dichterlijke activiteiten na 1833 zeker niet hebben stilgestaan. Zijn brieven getuigen ervan dat hij wel het publiceren, maar nooit het dichten zelf opgaf. De intensivering van de vriendschap moet de aanzet hebben gegeven tot de publikaties van Van de Linde die in 1851 onder het pseudoniem 'Een Schoolmeester' in de almanak *Holland* verschenen. Vanaf dat jaar werkte Van de Linde geregeld mee aan *Holland*.

In het najaar van 1857 werd Van de Linde ziek nadat hij een begrafenis van een familielid in Frankrijk had bijgewoond. De ziekte sleepte enige tijd, tot de toestand midden januari verergerde en er een crisis kwam. In de vroege ochtend van 27 januari 1858 stierf Van de Linde aan een longontsteking. Hij was toen nog geen vijftig jaar oud.

Uit de nagelaten papieren stelde Van Lennep met toestemming van de weduwe de bundel samen die Van de Linde een plaats in de Nederlandse literatuur bezorgd heeft. In 1859 verscheen deze bij uitgever Kraay in Amsterdam. Van Lennep mag dan nogal eigenmachtig met het materiaal omgesprongen zijn, het staat vast, dat *De gedichten van den Schoolmeester* zonder Van Lennep niet bestaan zouden hebben. De populariteit van de bundel bewijst dat hij een gelukkige greep gedaan heeft.

Uit de brieven aan Van Lennep heb ik een keuze gemaakt. Daarbij liet ik me leiden door mijn eigen voorkeur. Ik heb zoveel mogelijk geprobeerd de brieven zó te presenteren, dat steeds duidelijk blijft, dat het om brieven en niet om fictionele teksten gaat. Als aanhef en slot bij een geciteerd fragment aansluiten, zijn ze mee opgenomen. Uit de Franse en Engelse brieven heb ik geen fragmenten gekozen (op één karakteristiek voorbeeld na). Gedichten in de brieven die ook in de bundel *De gedichten van den Schoolmeester* voorkomen, heb ik alleen geciteerd als ze in de context onmisbaar zijn, of wanneer Van Lennep opmerkelijke wijzigingen heeft aangebracht.

Deze uitgave is als een leeseditie bedoeld. Voor de weergave van de teksten heb ik me gehouden aan die in de volledige uitgave (*De brieven van De Schoolmeester. Documentairkritische uitgave* door Marita Mathijsen. Amsterdam 1987, 2 dln.). Voor de leeseditie zijn enige extra correcties en uniformeringen aangebracht. In de interpunctie is ingegrepen als de zinsconstructie daarom vroeg, en de spelling van namen en het los of aan elkaar schrijven van woorden is geuniformeerd. In het geven van woordverklaringen en andere annotaties heb ik me terughoudend opgesteld. De brieven spreken voor zichzelf, ook al blijft de lezer soms een woord onbekend. De verbindende commentaar tussen de brieven en brieffragmenten is erop gericht de ontbrekende schakels aan te brengen. Soms geef ik niet alleen informatie, maar ook interpretatie. Wie uitgebreider commentaar wenst, kan deel 2 van de complete uitgave raadplegen.

De originelen van de brieven van Gerrit van de Linde worden bewaard in de Van Lennep-collectie van het Gemeente-archief te Amsterdam.

Leiden, 22 december 1831

Wanneer Van Lennep en Van de Linde elkaar voor het eerst ontmoet hebben is niet duidelijk. In de eerste brief van Van de Linde aan Jacob van Lennep die bewaard is gebleven, sprak hij deze aan als 'mijn vriend'. Zij kenden elkaar dus nog voor eind 1831 en moeten al eerder een goede verstandhouding opgebouwd hebben, hoewel de student natuurlijk opkeek tegen de schrijver die toen al op allerlei gebieden verdiensten had. Aanleiding voor deze eerste brief was een uitnodiging van Van Lennep aan een aantal Leidse studenten om naar Amsterdam te komen, waar feesten gevierd werden ter gelegenheid van het tweehonderdjarig bestaan van het Athenaeum (de latere Universiteit van Amsterdam). De brief ging voornamelijk over de dood van Bilderdijk op 18 december, die in Leiden door de letterlievende studenten vereerd werd.

[...]

Ach God Van Lennep wat slag heeft ons getroffen! 't Is mij nog als een droom en 't mij voorstellen vermag ik niet dat de grijze zanger ons ontrukkt is. Gisteravond, voor de belangen van den Almanak bij den geëgareerden en beschonken Herdingh¹ moetende zijn vond ik dezen in een bijna volslagen geestverbijstering over de dood des Eenigen. Onverwijld reciteerde hij mij een extempore door hem voor een dozijn jaren, in Bilderdijks bijzijn gedicht. Hoe 't zij toegekomen dat ik 't van buiten kan weet ik niet zoo niet de korthed hiervan

oorzaak is. Ik deel 't u mede

Bilderdijk
 Acht goud slijk;
 Kent zijn rang,
 Stort zijn zang;
 Draagt zijn lot:
 Bouwt op God!

Mocht nu toch 't vaderland toonen dat dankbaarheid ons nog geen ijdele klank is geworden, en 's mans nagedachtenis op een hem waardige wijze vereeren en in zegening houden. Rechtschappen en echte dichters behoeven hiertoe geen aansporing; midassen en huichelaars hoop ik dat de lust tot lijkverzen maken niet moge bekruipen: uit vrees dat de zich in de kist omkeerende ontslapene de in zijne nabijheid rustenden mocht stooren. Maar er zijn ook nog hooger plichten jegens den onvergetelijken man te vervullen en 't ware schande zoo de zoon van Bilderdijk² in bekrompenheid moest leven terwijl 't kind van Borger aan de tafel van Dominé Schacht fijnen wijn drinkt en zich aan patrijzen pastijen te buiten gaat.³ Nu daar zullen toch nog wel edelaartigen zijn om dit in te zien. Ik zou nu zoo gaarne, eer ik sluite, een blik terugwerpen op dien vaderlandschen avond dien wij te Lisse onlangs doorbrachten, doch de gedachte aan Bilderdijk ontstemt mij voor alle vrolijke aandoening en 'k zeg met Tollens:

ik kan huilen maar niet zingen. (zie treurdicht op Leydens ramp)⁴

Nu dat gebeurt Tollens wel eens meer, maar Bilderdijks tranen waren altijd schoone paarden aan zijn dichtkroon.

Vaarwel mijn vriend, zoo gij kunt schrijf mij dan eens, 't behoeft geen betoog dat gij mij hiermede een onuitsprekelijk genoeg aan doen zult. Doch gij hebt zooveel bezigheden dat ik 't niet wil vergen, doe wat gij kunt ik zal stil verbeiden. Groet mijne vrienden en geloof mij oprecht

tt GVD Linde Jz.

Eindnoten:

- 1 *Herdigh was de uitgever van de Leidse studenten Almanak, waarvan Van de Linde redacteur was.*
- 2 *Hoewel Bilderdijk dertien kinderen heeft gehad, waren bij zijn overlijden alleen nog een gehuwde dochter en zijn jongste zoon in leven. Deze was geboren in 1812.*
- 3 *De zoon van de schrijver en godgeleerde Elias Borger werd na de dood van zijn vader opgenomen in het huis van dominee Schacht.*
- 4 *Tollens zegt aan het eind van zijn 'Zucht bij de ramp van Leyden': 'k Heb tranen voor den ramspoed over; Maar zangen heb ik niet.'*

Leiden, 6 september 1832

In de zomer woonde Van Lennep niet in Amsterdam, maar op zijn buiten Woestduin, dat bij Haarlem lag. Vlakbij woonde zijn vader in 't Huis te Manpad. Zowel vader Van Lennep als Jacob hadden een aantal jonge kinderen. Van Lennep hield ervan veel gasten om zich heen te verzamelen. Een groepje vrolijke Leidse studenten, met wie hij kon praten over zijn voornaamste liefhebberij: het dichten, werd geregeld op Woestduin genodigd. Van de Linde was onder dezen een speciaal geliefde gast: hij gaf poppenkastvoorstellingen waar niet alleen de kinderen om moesten lachen; en de dames-familieleden van Van Lennep hadden een zwak voor de innemende en aantrekkelijke student.

In de nazomer van 1832 was er voor Van de Linde een extra reden om naar Woestduin te gaan. Van Lennep had ervoor gezorgd dat de aanstaande dominee een preekbeurt mocht waarnemen in het nabijgelegen Bennebroek.

In haast.

Amice, Zoo gij meent dat deze brief mijne verontschuldigingen bevat en u van den last van mijn bezoek ontslaat, dan rekest gij Goddank tamelijk wel buiten den waard, want er is geen hair op mijn hoofd dat aan zulk eene dwaasheid denkt, integendeel heb ik vastelijk besloten van uw hartverkwikkende uitnoodiging gebruik te maken. Wanneer gij dus een' brief ontvangt uit handen van den schipper in plaats van uwen gast zelven met steek en pruik, dan geeft u dit slechts eenig uitstel van executie en geenszins vrijstelling van straf, want tot mijn overgroote smart ben ik genoodzaakt tot Zaterdag morgen hier te blijven. Ik stond reeds met den eenen voet in den stijgbeugel van de diligence, toen mijn oppasser haastiglijk tot mij kwam en mij een' brief overhandigde dien ik dadelijk genoodzaakt was te beant-

woorden, terwijl ik op rescriptie moet wachten. Intusschen ben ik Zaterdag een vrij man en kom zoo spoedig mogelijk tot u waarschijnlijk met de schuit van tien ure, misschien ook met den wagen van twaalf (doch die geloof ik niet dat er is). Ik kan geen woorden vinden om u mijne dankbaarheid uit te drukken voor de zorg waarmede gij de wezenlijke belangen der geloovigen van Bennebroek heb behartigd, en ik hoop het kuddeken dan ook fameus te stichten. Mijn preêken zijn tamelijk lang of zij *te* lang zijn durf ik uit bescheidenheid jegens mij zelven niet zoo dadelijk beslissen, maar ik weet wel dat ik dikwijls, wanneer de een en ander mijner hoorders in slaap viel, die goede menschen benijd heb, en gaarne ook geslapen had tot dat ik mij zelven *amen* hoorde zeggen. - Ik heb er nog ernstig over gedacht om u de poppenkas toe te zenden, of het welligt den kinderen van uws vaders zoon aangenaam mogt zijn kennis te maken met het kleine tooneelgezelschap, en ook om de kans te hebben van ten minste door de vertooning van den ronsebons eenige lauweren in te oogsten, zoo de preek mislukken mogt; doch ik heb dit plan moeten laten varen. Vooreerst zijn de houten schalkjens in het geheel niet wel en zien, vooral in dit saizoen geducht tegen de reis op, de een klaagt over buikpijn de ander over kramp in de beenen, en daar mijn hart innig verknocht is aan deze kinderen der kunst wil ik hen niet dwingen. Bovendien heeft een derzelven plotseling zijn' biezen gepakt en is verdweenen zonder iets van zijn voornemen aan de anderen te hebben medegedeeld, waar de kleine gelukzoeker zich bevindt is mij onbekend doch ik heb gisteren een brief geschreven aan den directeur van de nieuwe duitsche troep te Amsterdam bij welke het mij niet zou verwonderen dat de schelm zich geëngageerd had. Gij gevoelt dus zelf mijn vriend dat ik genoodzaakt ben mij een genoeg te ontzeggen, hetwelk ik mij gevlaid had dat ook u niet onwelkom zou geweest zijn.

In de diligence heb ik Zondag l.l. een allerzotst figuur ge-

maakt, de wandeling op uw heerlijk buitenverblijf en dat uwer vaderen, had mijne verbeelding buitengemeen opgewekt, doch het klauteren en kruipen had mij tevens in dien toestand van vermoeidheid gebragt waarop gewoonlijk een dutjen volgt. Ik begon dadelijk te droomen dat ik van Haarlem op weg was naar uwe landhoeve en mij verbeeldende dat ik tot voor het hek was genaderd maakte ik de beweging van aan te schellen en trok een officier die naast mij zat vrij onzacht aan de regter bakkebaard, zoodat hij mij ontevreden toeduwde ‘wat moet dit beteekenen?’ ‘Wat bellen altijd beteekent,’ antwoordde ik hem nog half slapende, ‘dat er iemand aan de deur is, en ik wenschte gaarne te weten, meisjen, of uw Heer te huis is.’ Intusschen was ik door dit gesprek geheel ontwaakt en bemerkte spoedig dat ik fraaije dingen had verrigt, ik verontschuldigde mij zoo goed mogelijk en bragt den krijgsman dan ook spoedig in een vrolijken luim, hoewel hij zeide het mij niet te kunnen vergeven dat ik, al was het ook in een' droom, mij zelven zoozeer had vergeten, om de favorites¹ van een kaptein der mobiele schutterij voor den schel van een buitenplaats en hem zelven voor een dienstmaagd aan te zien. Ik maakte hem wat wijs van de kracht der verbeelding, van het verband tusschen ziel en ligchaam, enz., zoodat wij in goede harmony te Leyden arriveerden. Hier vond ik alles zoo beroerd vrolijk dat ik wel dadelijk tot u zou hebben willen terugkeeren, doch de ijzeren noodzakelijkheid kluistert mij tot Zaturdag aan mijne kamer, dan kom ik stellig en wanneer gij mij met eene groote bagagie beladen uit de schuit ziet stappen, moet gij niet schrikken, want de appendices² van een Dominé steekt men maar zoo niet in zijn vestzak. Ik verzoek u mijne oprechte pligtpleging te willen overbrengen aan Mevrouw uwe echtgenoot en mijne hartelijke groeten aan uwe lieve kinderen. Wacht mij intusschen Zaturdag, met *preek en steek* met welke ik eeuwig blijf tt G vd L.Jz.

Eindnoten:

1 *Favorites: woordspeling met favorite (minnares) en favoris (bakkebaarden).*

2 *Appendices: aanhangsels.*

Leiden, 25 februari 1833

Van Lennep was 15 februari 1833 in Leiden om een lezing te houden voor de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. Hij droeg een vertaling van een gedicht van Byron voor; 'Tassoos weeklacht'. Vóór hem hield Abraham des Amorie van der Hoeven, een Amsterdams godgeleerde en geliefd spreker, een verhandeling. Na de lezing was Van Lennep met wat Leidse studenten doorgezakt, hoewel hij nog kans had gezien Van de Linde fiks te berispen over onbekende moeilijkheden waar deze in geraakt was. Financieel was er ook al iets mis: Van Lennep had hem geld moeten lenen.

Geliefde Vriend, Ik hoop niet dat gij aan nieuwe verdenkingen tegen mij plaats zult verleend hebben in uw hart, omdat ik u niet eerder heb geschreven; vooreerst moet ik, tot mijne verontschuldiging, eene opmerking van Siegenbeek¹ aanwenden die mij even juist, als hier ter plaatse gepast voorkomt. Siegenbeek dan heeft, door menigvuldige ondervinding geleerd en, in overeenstemming met meer groote man-

nen van zijnen stempel, te regt opgemerkt dat men op den dag, die eene vrolijke en inderdaad zich door het gebruik van veel wijn, onderscheidende partij, voorafgaat veel frischer en, tot het vervullen van zijne dagelijksche, vooral aan den stand van taalgeleerde annexe bezigheden, beter geschikt is dan op den dag die zulk eene partij volgt; en daar ik nu, na uw vertrek, veel zulke partijen heb moeten bijwonen heb ik niet alleen de levendigste overtuiging bekomen dat Siegenbeeks opmerking ook van toepassing is op de zulken die andere bezigheden ver verkiezen boven zijne quasi, soi disant taalkundige drukte, maar ook dat men op den *vorigen dag* van eene partij dikwijls zeer ongeschikt kan zijn tot allerlei drukte, wanneer namelijk deze *vorige dag* slechts de goedheid heeft om de *volgende* van eene andere partij te zijn, die zich evenzeer door vrolijkheid en het gebruik van veel wijn onderscheiden heeft als de partij in quaestie. Met andere woorden, de zoon van professor Van Hengel² is in de vorige week gepromoveerd en deze plegtigheid heeft mij zoovele slapelooze nachten gekost dat ik inderdaad nog naauwelijks van het waken bekomen ben. Intusschen ben ik hartelijk verheugd thans weder de gelegenheid te vinden om een termijn van mijn achterstallige schuld bij u af te doen, het is wel papieren geld, maar wij zijn ook in de eeuw der geldleeningen en *Steenhauer*³ zegt naar waarheid dat het veel voordeeliger is *voor het land* om der kinderen spaarpotten met papier dan met klinkende specie te vullen, gelijk onze onnoozele voorouders deden. Met *Steenhauer* heb ik na uw smartelijk vertrek nog een zeer classieke bijeenkomst gehad ten huize van Van der Boon Mesch, alias het extract van alle mogelijke professoren die voor navolging vatbaar zijn; wij hebben nog veel bij deze gelegenheid over *u* gesproken en ik heb toen horen herhalen wat men thans algemeen in Leyden van u zegt: dat gij uw publiek negligeert wanneer gij leest, dat gij van alle formen den droes geeft, dat gij veel te vrij zijt op den spreekstoel, dat, zoo gij elke week te Leyden *slechts*

eens kwaamt lezen de maatschappij van Letterkunde bankbreukig zou moeten worden uit hoofde van de enorme onkosten aan catheders en waterglaasjes, die men veronderstelt dat gij dan uit hun verband rukken en verbrijzelen zoudt; *verder*, dat gij oorzaak zijt van de vapeurs van dien zesjarigen s...jongen, van de benaauwdheid die na de lezing van Van der Hoeven in de zaal heerschte, van het ongunstig oordeel over zijne redevoering, welke algemeen geanathemiseerd⁴ is nadat men u om dezelve heeft zien lagchen, en van de ongemeene landelijkheid⁵ waarmede al wat verstandig en goed denkt, de komst van Tollens en andere geliefkoosde biddag dichters en ijspoëten tegemoet ziet nadat *gij* hier zijt geweest. Kom toch spoedig, (zóó spreek *ik*) kom toch spoedig weder, Van Lennep, en breek in godsnaam zooveel bierglazen en preêkstoelen als gij wilt, doe alle kwaêjongens in zwijm vallen, maak het onzen moderne midaskoppen en saletvegers zoo benaauwd als mogelijk is, zoo dit de prijs is waarvoor gij de natie en Leyden bijzonder, een walg en afkeer kunt inboezemen van Neêrlands meest geliefde en *inderdaad*, om dit met een enkel woord aan te stippen, zeer zoetvloeyende dichters, dan zal de zege nog niet te duur gekocht zijn; maar, wat ik u bidden mag breng niet meer zulke afschuwelijke en helsche brieven meê als gij er mij in het koffyhuis, van ouds genaamd *de paauw*, een' hebt doen slikken; '*niet meer van die leelijke pillen*' zegt Meester Patelijn tot Willems, koopman in 75 ellen schapen en in gekeeld laken,⁶ en G. van de Linde Theologisch Candidaat en eigenaar van een welgeconditioneerde en onlangs geheel gerepareerde poppenkas, roept smeekend uit '*niet meer van die pillen, Mr. J. van Lennep.*'

[...]

Eindnoten:

- 1 *M. Siegenbeek, hoogleraar in de Nederlandse taal in Leiden, was bekend om zijn spellingvoorschriften. Hierin had hij Bilderdijk als fel tegenstander gekregen.*
- 2 *Jacobus van Hengel, een studiegenoot van Van de Linde, was de zoon van W.A. van Hengel, hoogleraar theologie te Leiden. Van de Linde had als toekomstig predikant het meest met deze professor te maken.*
- 3 *Steenhauer is waarschijnlijk een bevriend oud-student, tevens samensteller van een bundel studentenliederen.*
- 4 *Geanathemiseerd: vervloekt.*
- 5 *Landelijkheid: vgl. landerigheid*
- 6 *Lees: koopman in gekeelde schapen en 75 ellen laken. Dit soort omkeringen komt vaker voor bij De Schoolmeester. Meester Patelijn en Willemse zijn figuren uit een vijftiende-eeuws Frans toneelstuk, dat in Nederland onder de titel De advocaat Patelijn opgevoerd werd. De sluwe Patelijn weet uitstel van betaling bij de lakenkoopman Willemse te bewerkstelligen door te doen alsof hij Willemse voor een apotheker houdt die hem pillen opdringt.*

Leiden, 19 augustus 1833

In de nazomer van 1833 zou Van de Linde weer gaan preken in Bennebroek. Een andere kandidaat was hem echter voor geweest. De neef van de predikant van Bennebroek had voorrang gekregen en Van de Linde stortte zijn woede over predikant Henny en neef Weyers uit in een vinnig vers aan Van Lennep.

Gelijk een adelaar zijn jongen
 In 't nest der duiven nederlegt,
 En, door een kat-uil fel besprongen
 De zege met zijn bloed bevecht
 Zoo zal 'k in *Henny's* preëkgestoelte
 Mijne eyeren óók leggen, voelt ge?
 En pal staan in den heetsten nood;
 En *Weyers*, zoo hij op durft dagen,
 Van mijn' bebloeden gloriewagen
 Neêrbliksemen in 's afgronds schoot.

Geen breede rij van ouderlingen,
 Van snoodaards met hun bedelzak,
 of leeken, die als eksters zingen,
 verflaauwt mijn drift, nu ze eens ontstak:
 Wie 't preëkgestoelt met mij wil deelen
 Dien zal ik op den preëkstoel keelen,
 Als onvernünftig rundgebroed;
 Betwist mij *Weyers* mijn victorie
 Dan zuipt terstond de consistorie
 Zijn eerloos bloed.

Aanstaanden Zondag, na acht dagen,*
 Zal ik, met bef en mantel aan,

* 1 Sept.

Bij 't naken van den zonnewagen,
 Aan 't manpad op den *straatweg* staan;
 Maar 'k duld geen listig onderkruiper,
 (welligt pedant examen-druiper
 of jammerhartig breekbeen)
 Neen, 'k duld geen tweede in mijn nabijheid,
 'k Eisch op den preekstoel volle vrijheid:
 Laat dáár en op 't secreet me alleen!

Met deze meesterlijke regels die zoo wel het hart als het dichterlijk genie van den vervaardiger waardig zijn, en die een bevoegd kunstregter, aan wien ik dezelve, vóór het vertrek der schuit las, voor een plagiaat uit *De la Martine*¹ hield, geef ik lucht aan mijn verontwaardigd gevoel over het schandelijk gedrag van den bennebroekschen veehoeder, die, terwijl hij met mij in onderhandeling is, den kansel aan een ander afstaat, zonder te weten *hoe lang* ik zal preêken en of ik één, twee of drie ochtendbeurten zal noodig hebben om het voortbrengsel mijner welsprekendheid behoorlijk der gemeente voor te dragen.

O, zoo zijn geestelijke stand
 Dien trouwelozen kerk-pedant
 Niet hoedde voor mijn reuzenhand,
 'k drong hem een pook door 't ingewand.
 Dat waar een preêk-smid min in 't land
 En 't dorpjen werd *met eer* vakant.

Aan het gansche misverstand ben ik voor 't overige zoo onschuldig als een pasgeboren kind, want ik had u in mijn vóórlaatsten uitdrukkelijk geschreven *dat ik komen zou, in geval Henny op mij mogt rekenen*. Dit is toch voor een verstandig lezer genoeg gezegd; doch gij hebt waarschijnlijk distracties gehad! Waarom zorgt de goede man ook niet dat zijn' preêken vroeger gereed zijn dan zulks noodig is, zoo zou hij, wanneer de nood aan den man komt, niet in den brand zitten. Nu de zaak er toe ligt hoop ik dat gij zult zorgen dat ik

op den eersten September een leêgen preekstoel en een volle kerk vinde, het laatste beveel ik u vooral aan, wat het eerste betreft, de dichterlijke uitbarsting met welke ik mijnen brief heb geopend zal u genoegzaam overtuigen, dat ik in dit geval geen kat zou zijn om zonder handschoenen aan te vatten

Een kater, met zijn scherpen poot,
Drukt minder gaauw het muisjen dood
Dan ik, mijnheer, in dit geval,
Franciscus Weyers wurgen zal.

Wees nu zoo goed, mij spoedig uw antwoord toe te zenden, en, als 't zijn kan, op een wijze uwer waardig, want ofschoon de Heer Siegenbeek aanmerkt dat volgens de waarnemingen van onderscheiden geleerden, (gij vindt deze observatie op pag. 40 van 's mans woordenlijst) de brieven, die men van bekwame en verdienstelijke mannen ontvangt, doorgaans belangrijker zijn dan het geschrijf van weetnieten of domooren, hebben nogtans uwe beide laatste epistels, eene in het oogloopende uitzondering op dezen regel gemaakt, zoo dat ik heb moeten onderstellen dat gij reeds berouw begint te gevoelen over de voorbarigheid met welke gij mij mijne nalatigheid in het schrijven hebt verweten, en mij tot eene drukker correspondentie aangespoord.

[...]

Eindnoten:

1 *Alphonse de Lamartine, Frans romantisch dichter.*

Leiden, 31 augustus 1833, 's nachts

De preek van 1 september ontging Van de Linde ook en hij schreef een brief aan Van Lennep die met een razende scheldpartij op de dominee en zijn neef eindigde. Het begin van de brief was een lofdicht op Van Lennep, dat licht gewijzigd in De gedichten van den Schoolmeester is terechtgekomen als 'Eerste Brief van den Schoolmeester'.

[...]

Gij ziet, o gebofkonte Poëet, wien het onwaardeerbaar geluk is te beurt gevallen van *mij* een lofdicht te ontvangen, dat ik weet te slaan maar ook te zalven en dat ik nog crediet heb bij den brievenbesteller. En hiermede stap ik van u af, om mij geheel en al over te geven aan het gevoel mijner verontwaardiging aan mijne woede en razernij over het snood gedrag van den schurk Henny

Goôn! Zoo ge een bliksem voert, dat hem die bliksem tref! Hoe hebt gij dit schandelijk bedrog kunnen dulden, zonder Henny, Herwerden, Crommelin¹ en dat vervloekte neeffjen de eerlooze ingewanden uit het lijf te rukken; of zijt gij welligt de handlanger van deze helsche praktijken, en ben ik, weerloos lam de prooi van grijpende wolven? Nu voor het laatst, *preêken* of *de dood*; schrijf mij welken dag en laat dan geen nieuw obstakel mij worden in den weg gezet, of, bij den Hemel, ik stik van woede en ik zweer:

Dat ik het vierkant zal verdommen
Om ooit weer met een preêk te kommen
In 't farizeeuwsche Bennebroek:
Dat Neeffie was maar donderkoek
Dat kon in de andre week wel preeken
Oft prulwerk in zijn aarsgat steken.

Wanneer gij dezen brief aan uw vrouw laat lezen, zal ik met u vechten op leven en dood, 'zoolang ik een druppel bloeds in mijn lijf heb'; gelijk Catharina teregt opmerkt in de vermakelijke poppenkas. cf. Jod. Heringa Comment. de Joh. Nicol. filio, populi oratore.² Anno 1834. Nieuws is hier niet

behalve dat Suringar een boodschap is gaan doen bij Van Voorst.³ Groet allen en antwoord mij ten spoedigste, of vrees mijne woede.

tt G van de Linde

Eindnoten:

- 1 *Herwerden en Crommelin moeten óf ouderlingen óf predikanten uit naburige dorpen zijn.*
- 2 *cf. ... oratore: vergelijk Jod. Heringa. Commentaar op Johannes Nicolaaszoon (Jan Klaassen), volksredenaar. Van de Linde schrijft hier aan de godgeleerde Heringa een commentaar op Jan Klaassen toe.*
- 3 *Suringar en Van Voorst waren beiden hoogleraar theologie te Leiden. Van Voorst overleed 29 juli 1833 en Suringar 23 augustus van hetzelfde jaar. Suringar ging dus kort na Van Voorst dood en ging zo 'een boodschap doen'.*

Leiden, 12 oktober 1833

Op 22 september ging de preek in Bennebroek eindelijk door. De tekst ervan is bewaard gebleven en als onderwerp koos Van de Linde 'De verloren zoon'. Terug in Leiden bedankte hij Van Lennep en vertelde hem hoe diens eerste roman De pleegzoon daar ontvangen werd.

[...]

Ik moet u nog mededeelen dat ik overal, waar ik de menschen wil wijsmaken dat uw' pleegzoon niet mooi is razend tegen de lamp loop, bij Van der Palm¹ waar ik gisteravond dezelfde meening wilde volhouden, werd ik bijna door vader moeder en twee dochters de deur uitgezet. Gij zult mij toestemmen dat de menschen tegenwoordig een fameus slechten smaak hebben.

[...]

Eindnoten:

- 1 *J.H. van der Palm, hoogleraar oosterse talen en gewijde welsprekendheid in Leiden. Hij was bekend om zijn bijbelvertaling.*

Leiden, 24 oktober 1833

Het gewone leven aan de universiteit in Leiden begon weer, en de ouderejaarsstudent kreeg een taak bij de ontgroeningen van eerstejaars. Hij stelde ze op een zachtaardige wijze op de proef in hun dichtvermogens. Een van zijn slachtoffers was Nicolaas Beets, die opdracht kreeg een vers te maken met eindrijmen die Van de Linde hem voorschreef. Behalve het gedicht van Beets, dat nogal breedspra-

kig is, bevat de brief een heel fris en weinig negentiende-eeuws gedicht van Van de Linde zelf.

Amicissime, 't is om helsch te worden. Sints het ontvangen van uw' laatsten, die mij heeft doen sterven van 't lagchen, zoek ik, dagelijks, overal een maandlang onder mijn nagelaten gedichten naar een puikjuweeltje, dat ik voor niets in de wereld zou willen missen, daar het in 't vak van gevoelige poezy verre weg het beste is wat ik immer heb gelezen en wat ik immer hoop te leveren. - Ha, Goddank! daar voel ik het satanskind in mijn broekzak. Terwijl ik u dezen schrijf, loop ik mijn' kop gek te zoeken in alle kisten en kassen, zonder aan mijn zak te denken, waarin ik mij nu zoo duidelijk als den dag van gisteren herinner, dat ik het van morgen heb gestoken. Doch ter zake, want ik wil het u volstrekt mededeelen, misschien kunt gij het hier of daar in uw Saffo¹ wel gebruiken; 't is Tollens nagezongen,² en, als het zijne, gerigt
Aan een gevallen meisje (hetwelk à propos van feilen hier zeer ter snede komt)
Neen!

Tollens.

Haar mond was rood,
 Haar hair was blond,
 Haar kleeding bont,
 Haar kleur gezond;
 Haar oog was blaauw,
 Haar bedstee naauw,
 Haar minnaar gaauw,
 Haar weerstand flaauw.....
 Zij was een vrouw! -
 Haar buik werd rond

Zij ongezond,
 Haar maag, gewond,
 Braakt fluks in 't rond,
 Uit dubb'len mond;
 En uit den dop
 Der baringskrop
 Stond ras een pop,
 Vol leven, op,
 Die, door geschrei
 En zuur geworden rijstenbrij,
 (Ter neer gelegd op bed en spreij)
 Haar vloeken doet het zoet geveij
 Der hartvervoerbre minnarij,
 En de' onweerstaanbre kozerij,
 In venus vette klaverwei,
 Van d' angelsteek der liefdebij;
 Maar, boven en behalve dat
 De vruchtbaarheid van 't minnenat!
 Extempore 1829-1831.

[...]

Ik zend u hiernevens een vers hetwelk een groen in mijne tegenwoordigheid op een door mij opgegeven onderwerp en op gegeven eindrijmen heeft vervaardigd, en hetwelk mij zoo bij uitstek heeft befallen (sauf quelques remarques) dat ik mij niet heb kunnen weerhouden het u mede te deelen en gaarne getroost ik mij de moeite van het afschrijven, zoo ik er uw oordeel bij gelegenheid eens over mag vernemen. De maker heet Beets en is de zoon van een Haarlemsch Apotheker, zijn voornemen is theologant te worden, doch behalve dat hij zeer schoone verzen maakt en een fraaije stem heeft, weet hij volstrekt *niets* gelijk bij zijne ontgroening is gebleken.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Van Lennep had samen met de componist Van Bree het romantisch zangspel Saffo gemaakt.*
- 2 *Tollens schreef het gevoelig en stichtelijk vers 'Aan een gevallen meisje', dat als volgt begint: 'Neen, weêrhou, in 't bang verdriet,/Meisje lief! uw tranen niet.'*

Schipluiden, 5 januari 1834

De bom is gebarsten. Uit de brieven aan Van Lennep is nog niet gebleken dat Van de Linde zich op allerlei manieren in de nesten gewerkt had, maar brieven van vrienden spraken omstreeks eind november over onoverkomelijke moeilijkheden. De kleine bastaard was 19 november geboren, maar de echte problemen ontstonden pas toen de verhouding met de professorsvrouw Jeane uitkwam. Tot eind december kon Van de Linde zich nog in Leiden handhaven, maar daarna werd hem de grond te heet onder de voeten en dook hij onder. Zijn vriend Soek, een niet al te rechtzinnige student medicijnen, hielp hem daarbij. Oudejaarsdag vertrok hij naar de pastorie in Schipluiden, waar een oude studievriend dominee was. Hij werd achterna gereisd door een bejaard familielid, dat namens vader Van de Linde navraag kwam doen naar wilde geruchten die deze ter ore waren gekomen. In het holst van de nacht ging Van de Linde met zijn familielid naar Rotterdam om zijn vader gerust te stellen, die op zijn beurt de officiële verloofde van Van de Linde kon kalmeren. In Leiden had de bedrogen chemieprofessor Van der Boon Mesch zijn collega's ingeschakeld om Van de Lindes toekomst als dominee onmogelijk te maken. De hoogleraar theologie Van Hengel wilde niets meer met hem te maken hebben. Bij Van de Lindes vrienden kwam het plan op hem naar Engeland te verschepen: ver van schuldeisers, verbolgen professoren en trouwlustige verloofdes.

Amicissime, Ik ben eindelijk, met de hulp van God en mijne vrienden, in een stille schuilplaats aangeland, waar ik *victus et amictus*,¹ goede lectuur, een warmen haard, een *leelijke keukenmeid*, een vrolijken gastheer, een interessante conversatie, waarin ik, voor de helft deelgenoot ben, en, wat ik eerst had mogen noemen, rust voor mijn geschokt hart heb gevonden. Ik kan dus hier, ten minste voor een korten tijd, de bui afwachten en, van doorgestane vermoeienissen, een weinig op adem komen. Doch, eilaas! Spoedig zal ik dit stil en rustig verblijf, waar ik gaarne mijn leven zou willen doorbrengen, weder moeten verlaten; de man, die (gelijk de moeder, in zeker versje van Tollens²) tot mij gezegd heeft: *kom lieve schaap, kom in*, vertrekt reeds aanstaanden maandag over acht dagen, (13 Jan.) naar het vaderlijk huis, waar hij eenigen tijd gaat doorbrengen; wellicht zal ik reeds eerder moeten verhuizen, want ongelukkiglijk heeft mij hier iemand gezien

die Van der Boon kent, reeds een en ander, uit dat kanaal, (weinig toch) aangaande mijn wedervaren vernomen had, en den wraakzuchtigen *Actaeon*³ licht morgen reeds spreekt. Wanneer de Chemist mijne schuilplaats verneemt, zal hij niet nalaten de Belials-kinderen, die in Leyden's heilige muren, de een op een wijnvat, de ander op een rol noppieslaken, een derde te paard,⁴ hun schuldboek met tranen van hebzucht en wraaklust besproeien, althans de pagina, waarop de nederige naam van uw' gehoorzamen Dienaar staat uitgedrukt; op de een of andere slimme manier, met dezelve bekend maken; en ik heb groote vrees dat dit bij deze heeren de *lust tot onderzoek* dermate zal opwekken, dat zij mij spoedig in mijne refuge zullen komen ontrusten. Enfin, komen zij, dan komen zij, en wanneer zij het beleg om kerk en pastory slaan, het verdedigen onmogelijk en de vlucht afgesneden is, zal ik mij aan deze barbaren op discretie overgeven en hunne steenen harten door de kracht mijner welsprekendheid, in stukken versche grasboter trachten te metamorphoseren: *Flectere si nequeo superos, acheronta movebo.*⁵ Provisioneel ben ik hier, gerust en wel; gedachtig aan de les van den grooten leeraar: *Zyt dan niet besorgt tegen den morgen, de morgen zal voor het syne sorgen, elken dag heeft genoeg aen syn selfs quaet*; en regt gestemd om weder mijn gansche hart eens voor u uit te storten. Gij zult het toch wel aan geene nalatigheid of onverschilligheid geweten hebben dat ik u niet eerder schreef, gij kent den toestand in welken ik, gedurende den laatsten tijd te Leyden verkeerde, die elken dag bezwarender en hagchelijker werd en mij den kop meer op hol bragt; ziedaar *één* der oorzaken; ook geloof ik dat de kat weder al uw pennen heeft opgevreten want op mijn laatst schrijven heb ik geen sylabe antwoord ontvangen, 3e waren er in uwe laatste brieven aan Soek weder *infernale* passages, die ik geloof dat u de duivel heeft ingeblazen: *a* over dat spiegelen aan mijn stamhouder, betrekkelijk het *heen* en *weer* reizen; volgens uw eigen woorden. Vooreerst *kan* de jongen nog geen voet verzetten en

heeft er ook geen reden voor, en ten andere heb ik dit alleen gedaan, na rijp overleg, met Van der Heim⁶ en Soek, en op hun' raad; *b* over die *fijne flesschen* op de Stoomboot.⁷ Die vervloekte fijne wijn zit mij zoo dwars in de maag alsof hij met flesch en al ware binnen geslokt. Hoe gij zulke booze gedachten en vermoedens, die mij tot een volslagen gek of vrij wat ergers maken, hebt kunnen koesteren, verklaar ik u, niet te begrijpen; meent gij dat het gebeurde zóó onbeduidend en gewoon is geweest, dat het in mijn hart geene indrukken heeft achtergelaten, en in mijne wijze van handelen geene hervorming te weeg gebragt. Waarlijk, wie in zulk eene school niet leert, zal wel nimmer wijs of goed worden en op beide deze qualiteiten hoop ik nog eenmaal rechtmatige pretentie te maken. - Ernstig gesproken; zoo uwe kieschheid het mij niet bespaard had, om met u over dat satansche geld te spreken, mijn gevoel zou het mij toch hebben belet en zoo ik den *vriend* voor den *weldoener* had moeten geven, zou ik ook dezen liever hebben verloren. Uwe achting, uw vertrouwen en uwe vriendschap hebben voor mijn hart duizendmaal meerder waarde dan uwe weldaden; en zoo deze laatsten de prijs der eersten, of eene vergoeding voor dezelve zijn moesten, zou ik het nimmer van mij kunnen verkrijgen er het geringste van te ontvangen. Zoo ik u niet als mijn warmen en oprechten vriend had beschouwd, nimmer zou ik u over mijn lot hebben gesproken; de ondervinding heeft mij geleerd wat gij voor mij zijt, mijn hart gevoelt dit, hiervan is God mijn getuige, en ik ben er gerust op dat ik, wat mij wedervare, het nimmer zal vergeten, of ophouden te waarden; zoo ik handelde of handelen kon, gelijk gij (volgens uwe laatsten) scheent te vermoeden, zou dit nochthands het geval moeten zijn, want zoolang de herinnering aan mijne vrienden, wien ik alles wat mij, voor thands en in 't uitzicht, rest; zoolang de herinnering aan uwe trouw, uwen ijver en uwe zorg, mij niet verlaat, zal ik gewis tegen dwaasheden, welke, in mijn' toestand misdadig zouden zijn,

wel bewaard blijven. Zie daar, waarde Van Lennep, hetgeen mij op het gemoed lag. De aard onzer betrekkingen tot elkander, en de wijze van onzen omgang, is mij altijd zoodanig voorgekomen, dat ik opregtheid en openhartigheid, althands van mijne zijde, heb gerekend *pligt* te zijn, en uwe vriendschap staat bovendien bij mij op te hoogen prijs, dan dat ik u zou hebben kunnen schrijven zonder dit punt aan te roeren. - Nu basta, het geleuter zal u misschien reeds lang verveeld hebben, ik zeg dus met Bilderdijk (dien ik nog eens in den prinsenhemel hoop te omhelzen): *Jongens laat de duiker neêr*, enz.⁸ en ga tot andere punten over. - Ik ben hier dichter bij Jeane dan gij wel denkt; het trouwe duifjen is sinds ettelijke dagen te Delft waar zij met haar *Hert*-vriend, bij diens zuster *oud* en *nieuw* heeft gehouden. Ik denk aan haar zoo weinig mogelijk, om de wonde, die nog bloedt niet pijnlijker en dieper te maken; doch men is zichzelf niet altijd meester, en somtijds verschijnt, malgré moi, het beeld der schoone slange, voor mijnen geest, voor zoo ver namelijk een slang, groote blaauwe oogen, een Griekschen neus en fluweelen lippen kan hebben. Dan roep ik wanhopig uit: is dit het loon voor mijn trouwe diensten? Jeane! Jeane! heb ik u daarvoor, de laatste reis nog driemaal, Ach God:

Die zorgt en zwoegt en ploegt en slaaft en draaft en
zweet,
Ten oorbaar van *die vrouw* een *lastig** ambt bekleedt,
Zal zich te jammerlijk in 't end bedrogen vinden.⁹

Ik wenschte wel eens te weten wat er van het koekoeks-ei te hopen of te vrezen zij. Zoo 't zwam heeft gevat en het kieken uit den dop kruipt, zal Van der Boon waarschijnlijk wel even vreemd op staan kijken (en nog vreemder) als De Heer Willemse in Advocaat Patelij, wanneer deze hem een rekening wil betalen voor laken, hetwelk hij zich niet herinnert, immer te hebben geleverd.¹⁰ Ook geloof ik niet dat er tusschen

* hoewel *vermakelijk*

den pseudo-papa en het kindeken veel verwantschap zijn zal of het moest een chemische affiniteit wezen. Inderdaad ik kan niet vatten hoe een geleerde, die in zoo *naauwe betrekking tot de Leydsche Hoogeschool staat*, en zulke heerlijke proeven doet, zooveel tegen een' ijverigen amanuensis kan hebben, die, hoewel niet met hem *in of op* (hoe was het ook) *dezelfde rij geplaatst*, nochtands geen vreemdeling was in zijn laboratorium. Doch wellicht is al mijn redeneren schermen in den wind, wellicht zijn de *bloedige* vruchten van mijn welgemeenden arbeid reeds vereenigd met de golven van den Rhijn; zoo ze immer mochten boven drijven en een medelijdende hand ze op liquor zetten, hoop ik dat deszelfs bezitter spoedig een' kozak in kwartier moge krijgen. Als de krullebol intusschen voor den dag komt hoop ik dat het een jongen mag zijn met een enorme eet- en drinklust en een sprekende gelijkenis op Monsieur le cidevant-ami de Monsieur le Professeur; ik had haast gezet Monsieur Le President, en dit brengt mij op de gedachte om u te verzoeken, bij de boekgeschenken, om welke de man u de laatste reis te Leyden gevraagd heeft, ook een *Bérangertjen*¹¹ te voegen, en het chanson in quaestie te sousligneren. Dat punt is alweêr afgehandeld: *dat spreken deed mij deugd*, nu over iets anders. Gij kunt niet begrijpen met hoeveel hartelijkheid ik bij den Predikant van Schipluiden L.J.L. van Neck, wiens naam ik u noem opdat gij mijn adres zoudt weten, doch tevens verzoek voor anderen geheim te willen houden, met hoeveel hartelijkheid en gulheid ik door dezen zielen-herder ben ontvangen en bejegend. Dingsdag II. verliet ik Leyden, onzeker waarheên, want de gedachte aan hem, als een oude academiekennis, was den dag te voren pas in mij opgekomen, en wij wisten niet of het voorstel zou geaccueilleerd¹² worden. Soek slaagde evenwel, en de afspraak werd gemaakt dat ik *Woensdagavond* zou komen, gelijk geschied is. Intusschen was een mijner bloedverwanten door mijn bedroefden Vader afgezonden, om mij op te zoeken; want sints eenige da-

gen wist men 't gerucht ook te Rotterdam. Deze vond Soek, die spoedig bemerkte dat hij ons vertrouwen verdiende, gelijk dit ook *inderdaad* het geval is, en zeide hem dat ik te Voorschoten was, om 's middags met drie mijner vrienden verder te gaan. Hier vond mij dus de man, en was niets meer of minder voornemens geweest, dan om bij de Professoren rond te gaan en hen (speciaal Van Hengel) te noodzaken tot *bewijs* van 't geen zij mij te laste legden, omdat hij meende dat alles niets anders dan een bloot gerucht was. Ik was dus genoodzaakt hem, *onder de diepste geheimhouding*, te confessereren dat er wel eens een coïtus had plaats gehad; meer te bekennen heb ik op een slimme wijs, naar ik meen, vermeden. Vervolgens moest ik hem iets van mijne voorlopige plans zeggen en waar ik thands heen wilde; ik deed dit, vooral gewilliger, nadat hij mij verzekerd had dat de Heer Vink¹³ veel geneigdheid betoonde, om in mijn voordeel te werken. De goede *Neef* heeft zijn woord getrouw gestand gedaan, en niemand, zelfs niet mijn vader, wiens gevoel hem gewis de voorzichtigheid zou uit het oog doen verliezen, weet waar ik ben of wat ik hem, gelijk Van der Boon zich plach uit te drukken en ook Leander¹⁴ in de poppenkas, *geconfessionneerd* heb. Intusschen stond hij er, na de terugkeer van Soek c.s. naar Leyden, 't geen 's nachts ten 12 à 1 ure geschiedde, ten sterkste op, dat ik naar Rotterdam hem vergezellen zou, om een eind aan de ongerustheid mijns vaders te maken en hem eenige oogenblikken de gelegenheid te geven mij te zien en te spreken, terwijl hij mij beloofde dat ik voor ieder ander in zijn huis zou verborgen blijven, en 's avonds daaraanvolgende, door hem met rijdtuig naar Schiplui geconvoyeerd worden. Mijn eigen gevoel en het besef van mijn plicht, maakten het hem gemakkelijk mij naar zijn verlangen te schikken, en 's nachts ten twee ure kropen wij in de fourgon. Gij zult u herinneren wat weêr het was op oudejaars-avond (à propos: al wat wenschelijk is, in je persoon en betrekkingen, voor tijd en eeuwigheid) nimmer heb ik zoo iets bijgewoond en

mijn neef die in zijn tijd liaisons met Thetis heeft gehad,¹⁵ zat gantsch perplex en vreesde ieder oogenblik dat wij weldra van alle zorg en smart zouden verlost worden. Verbeeld u, eer wij half weg waren, waren reeds beide mijn handschoenen van mijn vingers, de koussen van mijn' neef, de borstrok van den koetsier en een hoefijzer van de paarden, hetwelk ons in 't gezicht vloog weggewaaid. De trouwe harddravers, die door den storm als jeugdig riet gebogen werden, brachten ons echter in 't holle der nacht te Rotterdam behouden aan. De stemming in welke ik thands ben wil ik niet bederven door u te verhalen wat daar gebeurd is. Een bedroefde vader een bijna wanhopig meisje... doch hiervan reeds te veel. Mijn' vader heb ik gezien, ik heb hem getroost en gerust gesteld en in eene bedaarde stemming verlaten, in welke ik hem heb zoeken te bewaren, door hem dadelijk te schrijven. Mijn meisje heb ik (op raad mijner familie) niet gezien en dezen raad moest ik opvolgen, mijn neef heeft haar echter gerustgesteld, en gezegd dat hij haar binnen weinige dagen, zoo zij dit verlangde, gelegenheid zou bezorgen om mij te ontmoeten. De Heer Vink was, na het ontfangen van een' brief van Van Hengel, in antwoord op zijn schrijven ten mijnen faveure, doch die zeer ongunstig was, werkelijk *geïndisponeerd*, het is evenwel mijn' bloedverwant gelukt hem weder geheel op mijne zijde te krijgen, vooral, nadat hij hem verzekerd had dat ik nog omringd was van getrouwe vrienden, van wier ijver en zorg hij getuige was geweest, doch wier namen hij niet genoemd heeft; alleen heeft hij gezegd dat ook *gij* u nog steeds mijn lot bleeft aantrekken (dit mocht immers?) hetgeen op den Heer Vink een merkbaar goeden invloed maakte. Van mijn verblijf noch van mijne komst te Rotterdam weet hij een sylabe. Zoo vertrok ik weder, opnieuw geslingerd en geschokt en kwam 's avonds hier aan. Donderdag heb ik Soek, Van der Heim en mijn' neef geschreven; *u* schrijf ik het laatst, omdat ik u het meest te zeggen had, waaronder veel hetgeen men niet *altijd* kan zeggen,

vooral niet wanneer men nog duizelig is van fysieke en moreele orkanen. Ik heb reeds aan Soek gezegd dat ik mij van een' brief door u aan Vink te schrijven, veel goeds zou beloven, en herinner u dit nu, om er u op attent te maken. Nu nog iets over mijn gastheer, den rondsten en deelnemendsten pastor dien gij u kunt voorstellen. Deze heeft, gedurende jaren, met zwaarigheden te worstelen gehad, wellicht nog critieker dan de mijne en houdt staande, dat, zoo *ik* met mijne *vrienden* blijf *ontkennen*, en wij gezamenlijk voorgeven, dat mijn vertrek door de schuldeischers *alleen* veroorzaakt is (druk dit s.v.p. Soek nog eens op 't hart) de theologie volstrekt nog niet verloren is, al moest ik ook (wat hij zelfs aanraadt) provisioneel buiten 's lands gaan, mij den weg tot eene andere carrière trachten te openen, om dezelve, en cas de besoin, als een plechtanker, vast te houden, en zelfs in die betrekking bij voorraad werkzaam te zijn. Alleen wil hij dat ik zal zorgen, bijv. na een jaar, voor 't examen gereed te zijn, en durft er voor instaan, dat ik alsdan gerust nieuwe pogingen kan aanwenden, welke volgens zijne meening, na het bedaren der gemoederen, gewis zullen gelukken. Vooreerst echter de zaak niet aan te roeren, bedaard de kat uit den boom te kijken, en mij, of *zoo ver* mogelijk verwijderd, of *geheel schuil* te houden. Ik schrijf u dit alles, om er uwe *opinie* over te hooren, aan welke ik mij, gelijk steeds, bij voortdoring blijf onderwerpen. De lotgevallen van mijn huiswaard kan ik u niet *schriftelijk* mededeelen, (ruik je nog geen lont?) doch ik geloof dat zij hem à même doen zijn van ook mijne zaak uit het rechte oogpunt te beschouwen. Ik ben nu brandend nieuwsgierig naar tijding over het Engelsche plan, ik ben overtuigd dat gij niet ledig zult gezeten hebben maar mijne belangen behartigd; gij zult mij dus wel spoedig eenig nieuws mededeelen. Mocht het ook zijn dat gij geen nieuws hoegenaamd voor mij hadt, zoo zult gij mij doch wel haastiglijk een regeltjen schrijven, daar ik hier, in dit opzicht, de wereld geheel uit ben. Soek noch Van der Heim hebben mij

tot hiertoe beantwoord, wellicht wachten zij tot er iets decisiefs is mede te deelen. Doe *gij* dit intusschen *niet* en wees verzekerd dat ik u dadelijk zal antwoorden; daar het mijn voornemen is, nu ik weder een weinig op rust ben, u opnieuw geregeld te schrijven. Denk er vooral aan mij, na Zondag aanst., (12 Jan.) geen' brief te doen toekomen, en wel om de eenvoudige reden dat 's avonds van dien dag, of den volgenden ochtend vroeg, het huis is gesloten; zoo *gij* soms aan Soek of Van der Heim schrijft, herinner *dit* dan ook aan hen. Verzuim toch niet uwe vrouw van mijne hartelijke dankbaarheid te verzekeren; de belangstelling die zij genadiglijk in mijn lot heeft willen stellen heeft mij diep getroffen en ofschoon ik uwe verzekering, (in een' vroegeren) dat zij zelfs veel van mijne *feilen* hield, dadelijk als den brutaalsten dichterlijken logen beschouwde die ooit in een menschen-brein is opgekomen, streelt mij nochtands de zoete hoop dat zij ze nu wil vergeven, en wellicht eenmaal vergeten. God geve 't! - Waar zou ik toch wel heên kunnen trekken na Van Necks vertrek? Weet *gij* hierop iets, meld het mij dan, ten zij vóór dien tijd het plan zijn beslag krijgje. - De storm ontwaakt weder en statim ook mijn dichterlijk vuur: lees en oordeel; doch let vooral op het onschuldig messiaantje,¹⁶ hetwelk, even als de kleine Geraert, (die verkeerdelijk den naam van *Gerard* heeft ontvangen) buiten weten van papa, is binnengeslopen:

De stormwind loeit met woeste vlaag
 En pakt de schepping bij de kraag
 En schudt de *meeste* boomen;
 Behalve die reeds zijn gekapt
 En in de schuur opeengepakt,
 Of op den haard gekomen

Bij één van *dezen* zit ik nu
 En denk, mijn waarde vriend! aan u;
 En kijk ik naar de kolen

Dan gloeit der kagchel *ijz're* wand
 Min fel dan onze vriendschapsband
 Schoon slechts in *vleesch* verholen.

Vaarwel en groet uw kindrenrij
 En groet uw gemalin van mij
 En zeg, vooral uw zoonen
 Dat ik me eerst recht gelukkig heet
 Als ik, wat mij hun vader deed,
 Zijn kroost eens kan beloonen.

Onveranderlijk tt G V D Ljz.

Adres. L.J.L. van Neck. v.d.m.¹⁷ te Schipluiden, met een Capitale A onder op 't couvert, ten teeken dat de brief voor mij is. Schrijf mij bid ik u toch spoedig, want ik verlang hier even vurig naar, als wellicht Van der Boon Mesch naar de menstruatie zijner Echtvriendin. Uwe brieven zijn ook bovendien zoo amusant de bl.... Meen niet dat dit een compliment à crochet¹⁸ is, 't is de zuivre taal van mijn hart. Vale, ama.¹⁹

Eindnoten:

- 1 *Victus et amictus: levensonderhoud en kleding.*
- 2 *Namelijk het vers 'Nanny' van Tollens over een gevallen meisje dat onderdak vindt bij haar moeder.*
- 3 *Actaeon: bedrogen echtgenoot.*
- 4 *De schuldeisers van Van de Linde: de slijter, de kleermaker en de rijtuigverhuurder.*
- 5 *Flectere... movebo: als ik de goden niet op mijn hand kan krijgen, zal ik de onderwereld in beweging brengen.*
- 6 *A.J. van der Heim was een vriend die op het punt stond af te studeren in de rechten.*
- 7 *Heeft Van Lennep Van de Linde verweten een reisje te hebben gemaakt waarbij de drank rijkelijk vloeide? Of wordt met de Stoomboot 'Het Stoombootje' bedoeld, een ongunstig bekend staande gelegenheid in Leiden?*
- 8 *Bilderdijk besluit 'De muis- en kikvorskrijg' met een vierregelig versje, waarvan hier de eerste regel staat. Betekenis: het is nu wel genoeg.*
- 9 *Van de Linde maakt hier gebruik van het begin van Vondels Palamedes.*
- 10 *In de klucht De advocaat Patelijjn brengt Patelijjn de lakenkoopman Willemse zo in de war dat deze niet meer weet of hij nu wel of niet laken geleverd heeft aan Patelijjn.*
- 11 *Bérangertjen: een bundeltje van de populaire liedjesschrijver Béranger, waarin menig liedje over liefde en bedrog voorkomt. Het 'chanson in quaestie' gaat over een bedrogen echtgenoot.*
- 12 *Geaccueilleerd: goed opgenomen.*
- 13 *Vink: invloedrijk Rotterdams zakenman. Gerrit was bevriend geweest met zijn jong gestorven zoon.*
- 14 *Leander: een vaste figuur in het poppenspel van Van de Linde, die de rol van jong minnaar had.*
- 15 *Liaisons met Thetis heeft gehad: waarschijnlijk: zeeman geweest is.*
- 16 *Messiaantje: een bepaald soort assonerend rijm (hier r. 4 en 5, gekapt/gepakt).*
- 17 *Verbi divini minister: bedienaar van het goddelijk woord; predikant.*
- 18 *Compliment à crochet: een compliment dat men maakt met de bedoeling er zelf een terug te krijgen.*
- 19 *Vale, ama: vaarwel, bemin.*

Ouder Amstel, 16 januari 1834

Van Schipluiden ging het naar Ouderkerk: de predikant kon Van de Linde niet langer helpen. Het volgende onderduikadres was bij een dorpsdokter.

Amicissime, Ik ben gisteren met de schuit van half vier van Amsterdam vertrokken en dus niet ten acht ure 's avonds gelijk ik eerst voornemens was. Dit à gouverno¹ opdat gij niet vruchteloos meugt loopen, ingeval gij mij nog vóór gisteravond acht ure mocht willen spreken. Toen ik hier aankwam stond mijn tegenwoordige huiswaard reeds sinds een uur te wachten en riep: ‘Ben jij er in Gerrit?’ Ik antwoordde: ‘Ja’ en dacht een' bekende te zullen zien, doch de man was mij gansch vreemd, en ik hem. Van Neck had hem evenwel behoorlijk ingelicht en, eer wij den weg tusschen de schuit en zijn huis hadden afgelegd, waren wij reeds volkomen maatjens. Bij het zien zijner vrouw heb ik mij dadelijk drie maal gekruist, het: *Leid ons niet in verzoeking*, herhaalde reizen met devotie gepreveld, en een broek aangetrokken met een' klep, die bijna op mijn rug toegaat. Na het nemen van deze betamelijke precauties heb ik mij hier geëtablisseed, en ik moet erkennen dat ik geen hartelijker en gastvrijer menschen zou kunnen verlangen. De echtgenoot, vader van drie kinderen, heel- en vroedkundige en secretaris van 't Nut, departement Ouder Amstel, is te voren scheepsdoctor geweest, en maakte mij, door het verhaal van een gedeelte zijner lotgevallen, het lozen van een paar krachtige vloeken, tegen eenige inwoners dezer gemeente, die hij nu en dan op hun plaats moest zetten, en het vertoonen van zijn Goliaths vuisten, de zegepraal over den boozen geest, die mij weder begon te bekruipen, tamelijk licht. Gij zult wel vragen: ‘Wat bliksem heb ik met al die verhalen nodig?’ doch daar ik u toch het uur van een nader rendez-vous te Amsterdam wilde voorstellen, achtte ik het niet ongepast of onbehagelijk u met den aard van mijn tegenwoordig logis en deszelfs bewooners bekend te maken. Mijn plan is Zaterdagmiddag of Zondagmorgen, nog even naar de Hoofdstad over te steeken en u alsdan van mijne aankomst kennis te geven; ik wil dit opzettelijk tot zoolang uitstellen omdat gij alsdan wellicht beter in de gelegenheid zult zijn mij nog eenige na-

dere informaties te geven, dan vóór gij die zelf ontvangen hebt. Intusschen zou het mij recht verheugen, nog met een enkel woord van u te mogen vernemen, waar ter plaatse gij mij liefst wilt vinden; daar ik, voor eenige uren, moeyelijk in een logement zou kunnen gaan en ik voor het overige de mindere of meerdere geschiktheid van andere localen niet kan beoordelen. Mij is plaats en tijd geheel onverschillig. De Utrechtsche schuit of iedere andere kan uw antwoord dat slechts kort behoeft te zijn gevoegelijk overbrengen. Wees zoo goed onder de schoolboeken van uw voorouders eens te zoeken of gij er geen spraakkunst van Weiland, v. sim.² bij kunt vinden. Dit zou mij van veel nut kunnen zijn, bij de aanstaande bekleeding van mijn hoogleeraar-ambt in de Hollandsche letterkunde te Londen. Ik schrijf nog heden aan Soek en Van der Heim vooral ook om hen te verzoeken, alles nu, zooveel mogelijk, voor mijn aanstaand vertrek te willen gereed maken. Waar ik sloop zal gaan weet ik nog niet, ik geloof dat ik mij met de Leidsche schuit maar tot Den Briel zal laten brengen of anders de stoomboot hier doen komen. De Heer Dingemans, aan wien gij zoo goed zult zijn, *onder nadere aanwijzing van mij, op 't opschrift*, den brief te adresseren; de heer Dingemans is discreet genoeg geweest om (noch rechtstreeks, noch zijdelings) geene vragen omtrent mijne fameuze wedervaringen te doen, alleen zeide hij met een glimlach, toen een leelijke karonje ons de huisdeur ontsloot: 'Die meid zou ik wel in haar naakte gat onder een hoop dronken studenten durven wagen en ik ben overtuigd dat ze haar maagdom er levendig afbracht'. Een pijnlijk lachje, hetwelk veel van een kiespijn-stuip had, was mijn eenig antwoord. Zoo gij Willem³ spreekt groet hem dan hartelijk van mij, en zeg hem dat ik hem gaarne, zoo 't hem namelijk aangenaam is, uit Londen wil schrijven. Herhaal de betuiging mijner dankbaarheid en hoogachting aan Mevrouw, de herinneringen aan de dagen in uw huisgezin en familie doorgebracht, en aan het goede dat ik van de uwen ge-

noten heb, zullen steeds tot de aangenaamste en bestendigste van mijn leven behooren. Vaarwel beste vriend, gedenk mijner in uwe gebeden en in uwe visites bij Engelsche Amsterdammers en geloof mij onveranderlijk tt

G V D Linde Jz.

Eindnoten:

- 1 *À gouverno: om zich naar te richten.*
- 2 *P. Weiland schreef een grammatica van de Nederlandse taal die normgevend was. Vel similia: of iets dergelijks.*
- 3 *Willem Veder, tweelingbroer van Aart Veder. Beiden waren sinds hun vroegste jeugd vrienden van Van de Linde. Zij hadden ook in Leiden gestudeerd, Willem theologie en Aart rechten. In 1832 studeerden zij af. Willem werd dominee te Heiloo.*

Ouder Amstel, 20 januari 1834

Alle kansen om in Nederland een toekomst op te bouwen waren verkeken. Er zat niets anders meer op dan de vlucht naar het buitenland. In zijn laatste brief uit Nederland nam Van de Linde op ontroerende wijze afscheid van zijn vriend Van Lennep.

Amicissime, De tijding van mijn vertrek op woensdag viel mij raauw op het hart, daar ik evenwel gevoel dat er geene redenen voor een langer oponthoud, maar veeleer gewichtige, voor een spoedige afreis bestaan, heb ik dadelijk besloten uw' raad te volgen en vertrek nog dezen avond, *over Leijden* naar Rotterdam. Ontfang mijnen dank voor de bewijzen van vriendschap en broederlijke deelneming die gij mij weder hebt gegeven. Zoo ik immer gevreesd heb uw vertrouwen voor een gedeelte te hebben verloren, heb ik hierbij altijd veel meer *mij zelve* dan *ú* beschuldigd; aan *mij* zal het nimmer te wijten zijn zoo de vriendschappelijke betrekking verflaauwen of ophouden mocht, die ons vereenigd heeft, en die ik steeds tot de aangenaamste en gelukkigste van mijn leven zal blijven rekenen. Nimmer zal ik vergeten welke verplichting uwe handelwijs ten mijnen aanzien mij oplegt, en tot aan mijnen dood dezelfde gevoelens van warme vriendschap en dankbaarheid voor u blijven koesteren, die altijd mijn hart hebben vervuld, en waarvan ik u opnieuw de oprechte verzekering geef.

God moge U en de uwen vergelden wat gij allen voor mij gedaan hebt, mijn hart zal dit alles op dueren, maar uwe vriendschap op den hoogsten prijs blijven stellen.

TT

G van de Linde

Zoo gij mij nog iets wilt of moet schrijven, dan is mijn adres te Rotterdam bij den Heer J. Boerman,¹ Wagenstraat bij de Hoogstraat, waar ik tot woensdagmorgen zes ure blijf. De brief zou ik evenwel dingsdagavond moeten hebben. Vale.

Eindnoten:

- 1 *J. Boerman is het bejaarde familielid dat Van de Linde in de oudejaarsnacht naar Rotterdam gehaald heeft.*

Londen, 13 juni 1834

Het zat Van de Linde niet mee de eerste tijd in Engeland. Hij had geen vrienden, zat voortdurend in geldnood, sprak de taal niet en woonde op een sombere kamer. Zijn pogingen om op de een of andere manier aan de slag te komen, mislukten voortdurend. In de zomer na de vlucht bracht Van Lennep nieuwe moed. Deze maakte met enkele vrienden een vakantieisje door Engeland. Van de Linde stuurde een rijmbrief naar zijn hotel.

Geen veld is dor waar dichtkunst zich vertreedt

Bilderdijk¹

Lieve vriend ik laat u weten
Dat ik zedert uw vertrek
Gantsch niet ledig heb gezeten
Om te raken uit den drek

Rudolf van Alphen²

Met den Heer Green³ (die thans weer liever Gourney wil heeten)

Heb ik vruchteloos al pratende verscheiden uren en door 't zitten mijn broek halfversleten

Hij heeft geen gouverneur noodig dien hij zakgeld en eeten moet geven

En ik geloof dat hij liever zijn huishouden op kosten van zijn gouverneur zou willen laten leven

Voor zoo'n situatie en om dan nog met je principaal voor arresteeren bloot te staan

Heb ik gemeend dat ik niet van Holland naar Engeland had behoeven te gaan

Eergisteren heeft hij een brief voor mij aan zijn neef (een bookseller) geschreven

Waarin hij zegt dat ik alle mogelijke talen in het Engelsch kan overgeven

Toen zijn neef mij Engelsch hoorde spreken vroeg hij terstond of Oom hem de truth had verhaald.

Toen heb ik geantwoord dat ik het met boeken zou kunnen doen die al vroeger in 't Engelsch waren vertaald.

Toen dacht ik dat hij mij eenige vertaalde boeken wilde wijzen die digt bij de deur staan

Maar het was alleen om mij te verzoeken of ik de deur uit wou gaan

Je zult hier uit zien dat ik op de promesses van mijn huisgenoot net zoo veel kan vertrouwen

Als op de mogelijkheid om een veest⁴ in een netje vast te houen

Of om uit de hoornen die thans een zeker' geleerde orneren

Voor mij hoornen des overvloeds te formeren.

Zoodra ik u spreken mag en ik hoop het zij very soon

Zal ik u dit alles nader uit malkander doen

Ik blijf echter nog altijd hoopen op betere omstandigheden

Want alles is onbestendig en wisselvallig hier beneden

Zoo is hier gisteren bijvoorbeeld een koopman in zwarte

broeken subiet aan een slepende ziekte overleden

Kwartier over achten had hij zelf nog gewaterd in een ziekenglas

En vijf minuten voor half negen kond'i zeggen dat i dêr geweest was

Ook heb ik naar de inkomende regten van een rijdtuig en naar de ale^s vernomen

En met veel moeite de volgende narigten bekomen

Voor ieder rijdtuig beneden de vijf wielen betaalt men twee ten honderd

En voor twee rijdtuigen hetzelfde, hetgeen menigeen die er niet op gevat is zeer verwondert

Maar men betaalt zes en tachtig schellingen voor één vaatjen ale

En voor twee vaatjes (dat schijnt zoo voordeelig niet als met de rijdtuigen) betaalt men tweemaal zoo veel.

Ook verkoopt de man ze in bottles tegen een halve guinea het dozijn

En dan kan men dertien fleschen in ieder dozijn krijgen maar dan vallen de fleschen wat klein

Ook heb ik met blijdschap dezen morgen de tijding ontvangen

Dat je te Oxford niet als dissenter bent opgehangen

Maar te London zijt wedergekeerd in gezondheid en leven

En door je bezoek mij een nieuw bewijs van vriendschap hebt gegeven

Ik was juist bij den Heer Hope dat wil zeggen vlak in de buurt

En ik had in twee uren bij je kunnen zijn als je de meid maar even had gestuurd.

Als somtijds de booze lusten van het vleesch je mogten kwellen

Zou ik je maar raden om je weet wel wat ik meen tot in Holland uit te stellen

Want de Engelsche hoeren zal niemand je recommanderen

Ze liggen net als bevroren monumenten in de veren
 En om te maken dat een Engelsche hoer-vrouw onder het naayen een beetje leeft
 Zou je er een andere onder moeten leggen die den *hik* heeft.
 Ik zal morgen met plezier van je uitnoodiging profiteren
 En tegen negen ure aan je Hotel komen om met je te dejeuneren
 En zoo je somtijds nog mogt veranderen van plan
 Geef er me dan liefst overmorgen pas kennis van
 En als je bij toeval een post mogt vinden van rentenier of kantoorbediende of
 opvolger van de kroon
 Denk dan aan je opregte vriend G. van de Linde Janszoon
 Den 13den dezer maand Juny 1834 's avonds ten 8 ure te Londen
 Heb ik in eigen persoon dezen brief naar je Logement verzonden.

Eindnoten:

- 1 Citaat uit *Bilderdijs* De ziekte der geleerden.
- 2 Parodie op Hieronymus van Alphens 'Een brief van Carel aan zijn zusje Caatje'. Het vers begint met: 'Zusje lief! ik laat u weten,/Dat ik, sedert uw vertrek,/In mijn kamer heb gezeten,/Meid lief! met een stijve nek.'
- 3 De heer Green of Gourney is een verder onbekende huisgenoot van Van de Linde.
- 4 *Veest*: scheidt.
- 5 *Ale*: Engels bier.

Londen, 21 juni 1834

'Uw vertrek had mij in zulk eene diepe zwaarmoedigheid gedompeld en mij mijn verlaten toestand op nieuw zoo smartelijk doen gevoelen, dat ik gewis, zoo ik geld gehad had om zwemmen te leeren, mij reeds een maand na uw afreis zou verzopen hebben', sehreef Van de Linde aan Van Lennep, die inmiddels in Nederland terug was. Kenmerkend is de vermenging van mistroostigheid en dwaze spot, die ook de rest van deze brief beheerst. Er waren weer een paar pogingen om aan de kost te komen mislukt, en nu kwam het plan op om in Zuid-Afrika redding te zoeken. Van de Linde beklagde zich bitter over zijn lot, maar eindigde de brief vrolijk met een dubbelzinnige scène voor de poppenkast, waarin hij de spot met het verfranste woordgebruik en het quasi-deftig gedrag van zijn tijdgenoten dreef.

[...]

eerstdaags zend ik u een blijspel voor de Poppenkas, in hetwelk de Heer Muilbaars koopman in pantoffels en levend aas de hoofdrol speelt en hetwelk dus begint:

De miskende waschvrouw of de liefde in een zomerbroek.

Eerste Bedrijf; eerste Tooneel. Het Tooneel verbeeldt een *speeltafel*. Muilbaars, Mevr. Muilbaars geb. Mahomet.

Muilbaars. Is Jenetje verangegeerd ik heb een kleine omissie¹ voor der.

Mevrouw. Hadt dat nou wat eerder gezeid, ik heb ze daar net uitgestuurd om te vragen of Lauderein² den Apteker eens illico³ zou willen komen, dan had ze jou boodschap meteen kunnen doen.

Muilbaars. Dats dan een rampzalig werk dat nu domestieken den heelen dag moeten pisseren⁴ om voor jou te dordineren.⁵ Wat Sakkerbleu doet ze nou bij dien Charletan dien je weet dat ik niet in mijn huis kan soupireren.⁶

Mevrouw. Je weet heel goed dat Sjakot op alle dag loopt en sints dat het diertje verleden maand met excrementen⁷ verlost is...

Muilbaars. Excrementen, Morbleu hoe is 't mogelijk... Astramenten, Astramenten.⁸ Excrementen zijn lokvinken. Waarom spreek je de doode talen als je er niet in forceerd⁹ bent.

Mevrouw. Nou Astramenten, 't zel der op geen woord op an komen, heb ik het niet meer met een hondendoctor durven wagen.

Muilbaars. Ik wou dat Sjakot met zijn jongen in de Jean-ralisés¹⁰ zat. Jenet moet absolut voor me naar Vouwbeen om de politieke krullebol,¹¹ daar moet een anons instaan van een kwantiteit levend aas, uit de nalatenschap van de Generaal Laforgette,¹² die ik wel zou willen koopen, vervolgens moet ik de troepen zien violeren¹³ langs de Breesstraat en dan diende ik voor dat Duikanijs met zijn vrouw komt om een pourtijtjen met de kaart te maken, nog wel eens bij Cazemier de kleermaker aan te loopen om te vragen of hij een condon¹⁴ voor de kwast van mijn bedstee kan maken.

Mevrouw. Ik zou met die condon nog maar wat wachten je gebruikt toch de kwast nooit want je slaapt den heelen nacht door.

Muilbaars. (heet wordende) Pardi Josefien, dat zel je niet zeggen als de vischtijd over is en ik zoo druk niet meer heb om de wurmen in miscrediet te brengen, dan zal ik je, Dieu me pourdonne¹⁵ le boucher,¹⁶ een historietje van levend aas onder je rokjes vertoonen dat je der van geconfronteert¹⁷ zult wezen; mais vila notre sorcité.¹⁸

Tweede Tooneel. Duikanijs ondermeester in een zwemschool en negociant in anijszaad. Mevrouw Duikanijs geb. Nebucadnezar.

Muilbaars. Hoe vaart mevrouw. Heb je van nacht wel repousseerd¹⁹ met je Apou.²⁰

Duikanijs. Kom geen donderderijtjes, schiet je zaad dames, en laten we beginnen met een partijtje kleuren.

Mevrouw Duikanijs. Och maak me niet aan 't lagchen met je zaad, etc.

Ik heb geen tijd meer de stoomboot vertrekt, schrijf mij spoedig denk aan alles wat ik voor mij zelve en u geschreven heb, groet uwe vrouw, want dit durf ik u weder vragen en geloof mij onveranderlijk tt GVDLjz
[...]

Eindnoten:

- 1 *Vgl. mission: opdracht; omissie: nalatigheid.*
- 2 *Vgl. l'eau du Rhin: eau de cologne.*
- 3 *Illico: op staande voet.*
- 4 *Vgl. passerer.*
- 5 *Vgl. ordonner: regelen.*
- 6 *Vgl. soupirer: zuchten; souffrir: verdragen.*
- 7 *Excrementen: uitwerpselen, vgl. instrumenten.*
- 8 *Vgl. astringent: stopmiddel.*
- 9 *Vgl. informereren en forceren.*
- 10 *Jean-ralisés: vgl. generaliteit. Verwijzing naar de onzelfstandige generaliteitslanden?*
- 11 *Toespeling op een of ander tijdschrift? Vouwbeen: vaker gebruikt als benaming voor schrijver of drukker van waardeloze politieke geschriften.*
- 12 *Generaal La Fayette, een actief Frans politicus en militair, was kort geleden overleden.*
- 13 *Vgl. defileren; violer: verkrachten.*
- 14 *Cordon: koord; vgl. condoom.*
- 15 *Vgl. pardonner.*
- 16 *Vgl. bouche (mond) en boucher (slager).*
- 17 *Vgl. confondre: in verwarring brengen; confronteren. Muilbaars gebruikt de vistijd als excuus voor zijn vrouw dat hij 'de kwast' 's nachts niet gebruikt.*
- 18 *Vgl. société: gezelschap; sorcière: heks.*
- 19 *Vgl. reposer: rusten; repousser: terugduwen.*
- 20 *Vgl. époux: echtgenoot.*

Londen, 4 juli 1834

Met vallen en opstaan, maar in bewonderenswaardig korte tijd leerde Van de Linde Engels. Hij oefende zich door in het Engels brieven aan Van Lennep te schrijven. Zijn eerste is aandoenlijk stuntelig.

My dear friend, I hope you will excuse my endeavours to write you an English letter, I am sure the tongue I write you in will have the double advantage to be as difficult to English people to understand as to foreigners; but: *Fabricando fabrifimus*¹ and I like to be faithfull to my promess, and to undertake with you a correspondence in the native language of Shakespeare and Byron, and I trust you will find me not guilty of having committed the crime of plagiarism, or stolen their beauties by imitating slavely the style of those eminent authors.

[...]

Eindnoten:

1 *Fabricando fabrifimus: al doende leert men.*

Londen, 8 juli 1834

De situatie werd steeds hopelozter. Langzaam veranderde de houding van Van de Linde ten opzichte van zichzelf en van zijn vrienden. Hij ging zijn verleden met dezelfde ogen bekijken als degenen die hem het land uit gedreven hadden. Hij zocht verontschuldiging voor zichzelf en viel de beschuldigers niet meer met zijn gewone felheid aan.

Van Lennep ging steeds meer voor hem betekenen. Deze had hem in vertrouwen genomen over een relatie die hij met een zekere Doortje had. Deze verhouding is altijd zorgvuldig verborgen gehouden, en briefpassages waarin haar naam voluit genoemd werd, zijn onleesbaar gemaakt.

Van de Linde zat intussen zelf met de gevolgen van zijn amoreus leven. Zijn verloofde in Rotterdam wilde geen afstand van hem doen, maar hij droomde erover de Leidse muzikantendochter met haar zoon naar Londen te halen.

Ook nu eindigde Van de Linde zijn brief weer met een poppenkastklucht over zelfgenoegzaamheid, protserige vaderlandsliefde en gezapig huwelijksleven.

[...]

Wanneer gij u voor een oogenblik in mijn' toestand verplaatst, vis à vis van mijne Hospita, die mij reeds herhaalde malen heeft gemaand, en in een vreemd land waar ik *thans* niet *één'* beschermer en volstrekt geene uitzichten heb, zult gij gevoelen dat ik nacht noch dag een gerust oogenblik geniet en tot het laatste uiterste ben gedreven. Ik weet het dat ik mij zelven meer heb te verwijten dan een geheel leven van boete en berouw zou kunnen uitwisschen en God verhoede dat ik mijne schuld, door het vergoelijken derzelve zou willen verzwaren, doch de overtuiging dat mijn hart het minste deel aan mijne overtredingen heeft, moge mijne ontschuldiging zijn wanneer ik mij over het bittere en harde mijner straf beklaag. Ik beken dat de tegenspoed, met welken ik van mijne jeugd af heb moeten worstelen, mij had moeten sterken in plaats van mij de kracht en den moed tot het goede te benemen, doch zoo gij mijne gansche levensgeschiedenis kendet, zoudt gij moeten toestemmen dat ik dikwijls in omstandigheden heb verkeerd in welke het verdriet mij letterlijk verpletterde, en meer dan mijne krachten althans vereischt werden om het hoofd te bieden en te volharden. Aan het gebrek dezer volharding nochthands schrijf ik mijn gansche ongeluk toe, en indien de tegenspoeden die mij en mijne naaste betrekkingen gedurende onderscheiden jaren getroffen hebben, geen invloed op mijne studie hadden gemaakt zou ik *thans*, menschelijker wijs gesproken mijne bestemming gelukkig bereikt hebben. Vergeef mij deze ongepaste uitweiding, het eenige wat mij is overgebleven is mijn hart en mijne bezwaren, in den boezem van een vriend als gij zijt te kunnen uitstorten.

[...]

Over uwe malencontreuze historie wil ik slechts een enkel woord zeggen, omdat ik even als gij ten volle gevoel, dat het best is u zoo weinig mogelijk aan dezelve te herinneren. Ik stel in alles wat u betreft en vooral in dit fatale geval hetzelfde belang als in mijn eigen lot, en ik bid God dat gij eerlijk regtschapen en als een man zult blijven handelen, en *nimmer* uit welke consideratien dan ook, het zij uit liefde en achting voor Doortje, hetzij uit liefde en achting voor uwe vrouw en kinderen een stap zult doen die letterlijk een misdaad zou moeten gerekend worden. Ik zal u over dit onderwerp niet meer schrijven doch ik hoop dat gij mij met elke marquante verandering van omstandigheden zult bekend maken. Gij zult denken *c'est le diable qui prêche la morale*, en gij hebt regt, doch ik ben gelijk Robert le diable¹ een bekeerde duivel en deze zitten, even als de oude hoeren, gewoonlijk op de trappen van den preekstoel, waarvan gij het voorbeeld in de genoemde opera kunt vinden, die met een aandoenlijke scène in de kerk van Milaan eindigt. Doch het is nu geen tijd van zingen en veel minder van bandeeren, gelijk de Heer Muilbaars het woord badineren zou prononceren, en ik wil u dus liever herinneren dat ik even als gij zulk eene rampzalige historie aan de hand heb, en u ernstig verzoeken mij met uw' raad te willen bijstaan en voorlichten. Gij weet mijne relatie tot een zeker meisje te Rotterdam, ik heb voorleden week van twee predikanten uit Holland zeer ernstige brieven ontvangen, hoofdzakelijk behelzende: 1^e dat ik door dit meisje te verlaten haar ongelukkig maak en misschien of waarschijnlijk oorzaak van haar dood ben, 2^e dat Leentje een hoer is 3^e dat de geheele wereld mijne handelwijs verfoeit en zich niet met mij zal laten verzoenen vóór ik stellig verklaar dat ik dit meisje zal trouwen. Dit laatste is mij echter onmogelijk, ik heb het u in vertrouwen gezegd en nu herhaal ik het u, dat ik evenmin met dit meisje gelukkig kan zijn, als het haar maken, omdat ik gevoel dat ik Leentje hartelijk lief heb en *haar* niet meer bemin. Dit is

eene zaak tusschen God en mijn geweten en hoe zeer ik met smart en schaamte moet bekennen dat mijne vroegere handelwijs onverantwoordelijk is, is het echter mijne overtuiging dat ik mijne schuld nog honderdvoudig zou verzwaren, wanneer ik, door eene liefde te huichelen die vreemd is aan mijn hart, dit meisje sterker aan mij verbond en haar huwde zonder haar te beminnen. Ik ben zeker dat ik met mijn lieve Leen gelukkig zou zijn, doch ik gevoel tevens, en veel sterker nog, dat een huwelijk met het meisje te Rotterdam zoo wel haar ongeluk als het mijne onvermijdelijk zou na zich sleepen. Wat moet er bovendien in dit geval van den stamhouder worden, dien ik wel wenschte eens aan mijn hart te kunnen drukken en hartelijk te kuschen zonder te vragen of het een *uil* of een *valk* is. Intusschen ben ik in een verschrikkelijk parquet gewikkeld, en weet er mij niet uit te redden; mijn vader die helaas al te dikwijls blind was voor mijne gebreken, is op dit punt onverbiddelijk, sints zes maanden bijkans, correspondeer ik wekelijks met hem over de zaak zonder eene schrede te vorderen; mijn God, het verledene kan niet herroepen worden, doch mijne argumenten voor het tegenwoordige zijn toch gegrond en onwederlegbaar. Mijn kind wil ik nimmer verlaten en zoodra ik slechts een veer van mijn mond kan blazen wil ik niet langer van mijn eerstgeboren gescheiden zijn. Intusschen heb ik nooit zoo goed de waarheid gevoeld van het spreekwoord: *kinderen hinderen*. Schrijf mij toch eens wat ik doen moet, wanneer uw brief mij namelijk nog te London kan vinden, want wanneer de Heer Van der Spieghel mij niet helpt, God weet het, wat ik dan zal moeten worden, het best zal zijn om naar Ierland te wandelen en in een revolutie mijn fortuin te zoeken.

[...]

Na u zoovele treurige omstandigheden te hebben medegedeeld wil ik toch met een *kleen grapjen* besluiten, de port is nu toch dezelfde en de moeite voor iemand als ik ben, hm, hm, zeer gering. Ik kies uit mijn onmetelijken voorraad het

veranderd en verbeterd eerste tooneel van mijn blijspel hetwelk ik hoop dat gij te Amsterdam zult doen opvoeren.

Eerste Tooneel. Muilbaars alleen, met een hengel twee roeispanten en een boek in de eene, een vischbun een wurmbak en een polsstok in de andere, hij schijnt in diep gepeins verzonken en aan de jacht, het vinken en de vischerij te denken.

Muilbaars. O alderpattekelierste speuling der natuur, door dewelke den eenen mensch zijn natuurgenoot opvreet en verslindt. (Hij neemt eenig levend aas van de tafel) of worden niet deze kleine *remords vivans*,² die ik hier voor mij heb liggen, door hun evennaasten, wezens van dezelfde caporciteiten³ en zielsvermogens, verextermeerd,⁴ en dat misschien nog wel door een oom of door een beminde, of door een weldoener die der alles aan te danken heeft. - Voor iemand die coupabel⁵ is om de vischerij op de Phisolaphie toe te passen, dan ken ik geen plezieriger roeping en dan ziet hij in elke vischpartij, geen louter fabeltjen, maar de venirieke⁶ geschiedenis van de l'humanité, en als ik geen fabrikant van levend aas was zou ik dat postjen wel willen hebben. En eventwel wanneer men met behendigheit de kleine baars voor de tweede maal aan de l'amazon⁷ acoucheert,⁸ dan schijnt hij opnieuw plezier in zijn leven te krijgen en hij is net zoo vrolijk als de eerste keer. Hemel! als dit eens een ornament⁹ voor de immoraliteit¹⁰ van de ziel ware. Doch waartoe mij langer in deze morditatie¹¹ geabonneerd,¹² ben ik thans niet een gelukkige apou met me kleine vrolijke echtgenoot? Hebben we niet charnellement¹³ een alderexcellentst leventjen en iedere nacht onze lamoureuse uitspanningen? (Wijs: Amis la matinée)¹⁴

Helaas een pasgetrouwde bruid
Met alderlei aanminnigheden
Bekoort mijn hart en zij roept uit
Als dat zij deelt in mijn gebeden
En aan mekaar veratoucheerd¹⁵

Met banden van de min la rose
 Je ne le crains pas d'autre chose
 Als dat de dood ons soupireert.¹⁶ (Hij vertrekt).

Tweede Tooneel. Mevrouw Muilbaars. Mevrouw Duikanijs.

Mevrouw Muilbaars. Ja Jansje ik ben heel gelukkig in me huwelijk en tot nog toe heb ik over me man volstrekt geen reden van klagen.

Mevrouw Duikanijs. Dat zal wel laauwen; als het wat verder is zal hij ook wel eens buiten het potje wateren.

Mevrouw Muilbaars. Ik zou niet weten waarom en ik geloof dat Menheer Duikanijs veel meer naar andere vrouwspersonen kijkt als *mijn* man.

Mevrouw Duikanijs. Wat je zegt en mag ik vragen reden waarom.

Mevrouw Muilbaars. Vooreerst waarom is hij ondermeester in een jongejufvrouwen zwemschool, en waarom staat hij er altoos naar te kijken, is het geen schande dat vraag ik.

Mevrouw Duikanijs. Dat is zijn affaire en daar moet de schoorsteen van rooken; neen in 't bed leit me man als een overleden rustbewaarder, dat moet ik bekennen, maar hij is mij getrouw en dat bewijst veel.

Mevrouw Muilbaars. En ik zou zoo'n man niet willen hebben, ik mag wel een grapjen 's nachts; maar laten we asjeblijft der maar over zwijgen want ik wacht menheer Leander Sabelschot vandaag van de Citadel¹⁷ en je weet dat we nog meer menschen moeten krijgen.

Muilbaars, Sabelschot, de vorigen.

Muilbaars. Hier verintrodiceer ik je me vriend Sabelhouw, die juist van de Citadel komt, Mevrouw Muilbaars mijn echtgenoot en Mevrouw Duikanijs.

Sabelschot. Ik geloof waarachtig dames dat ik nog gekwetst ben van dat vervloekte beleg, behalve de kogels die mij geraakt hebben heb ik er nog verscheiden gezien die op anderen gemunt waren, en dan op 't laatst aan alles gebrek; we

zijn genoodzaakt geweest om een heel bataillon infanterie te braden, op 't laatst hadden we geen amunitie meer, ik heb een sergeant gezien die met zijn eigen handen zijn armen en beenen in 't kanon stopte omdat we geen kruid meer hadden. 'k Heb een regiment gezien daar de eene helft van retireerde de tweede helft gevangen wierd gemaakt en de derde helft aan 't loopen ging, je hebt nooit zulk vechten gezien 't verwondert me op me ziel dat ik niet gesneuveld ben.

Mevrouw Duikanijs. Neen dan is het zwemmen een geruster broodwinning.

Sabelhouw. Is Mevrouw in de zwemkunst? een schoon vak!

Mevrouw Duikanijs. Ja menheer 't is een mooye kunst als men in het geval is van te verdrinken, maar het gaat niet zoo goed als voorheen, het schaatsenrijden doet te veel nadeel.

Muilbaars. Mevrouw kan op haar rug naar Dordt zwemmen.

Mevrouw Duikanijs. Menheer ik kan heel goed je aardigheden missen.

Muilbaars. Je moet het zoo erg niet opvatten, 't is maar banderen¹⁸ van me, louter banderen mevrouw, maar laten we liever aan ons souper denken, wat heb je vanavond me lieve schat.

Mevrouw Muilbaars. Een gebraden haas.

Muilbaars. Ja maar dan moet hij niet gefardeerd¹⁹ wezen want ik kan geen cochons²⁰ in me maag verdragen en daarom mijd ik al wat vet is voor de conversatie²¹ van mijn ingewanden. Dormoustiek,²² breng een faucon²³ wijn.

Mevrouw Duikanijs. Faucon is immers een valk.

Muilbaars. Een valk en een flesch allebei. Blijf si mon plait van me fransch af want op dat punt ben ik heel suspectibel.²⁴ 'k Heb hier onder anderen nog een brief geschreven aan een franschen heer met een leverantie aas; dat is je een franschje: Monsieur Le poucheur,²⁵ van de l'honneur à vous de l'expedier honderd remords vivans; he wat zeg je van zoo'n begin?

Sabelhouw. Van en honderd is toch geen fransch?

Muilbaars. Dat doe ik omdat hij zou zien dat ik twee talen versta, en ik schrijf bovendien de kunsttermen en de cijferletters altijd in 't Hollandsch. Jounet, breng medeen een giraf²⁶ met eau sacré²⁷ voor me borst. A propos menheer Sabelhouw heb je dat al lang gehad?

Sabelhouw. Wat meent u menheer?

Muilbaars. Die vouriaties van hoog en laag in je gezicht, net als in de muziek.

Sabelhouw. Meen je me pokputten? daar ben ik meê geboren.

Muilbaars. Geboren! Hoezoo?

Sabelhouw. Mijn vader had de pokken toen hij met me mama, je weet wel, ik kan 't niet zeggen voor de dames.

Mevrouw Muilbaars. Neen geen equivoques²⁸ als ik je verzoeken mag; kom; het eten is gereed.

Sabelhouw. Ik hoop menheer Muilbaars dat ik je niet ongelegen kom.

Muilbaars. Integendeel je zelt me met je gezelschap divorceren.²⁹ Het overige gedeelte van 't eerste bedrijf valt achter het scherm voor.

[...]

Eindnoten:

- 1 Hoofdpersoon uit de gelijknamige opera van Meyerbeer, waarin een bekeerde duivel de hand van een prinses verwerft.
- 2 Vgl. *amorce vive*: aasvisje; *remords*: wroeging.
- 3 Vgl. *capaciteiten en porcherie*: varkensstal.
- 4 *Exterminer*: uitroeien.
- 5 Vgl. *capable en coupable*.
- 6 Vgl. *véridique*: waar; *vénérien*: venerisch.
- 7 Vgl. *amazone*; *ameçon*: vishaak.
- 8 Vgl. *accrocher*: aanhaken; *accoucher*: verlossen.
- 9 Vgl. *argument*.
- 10 Vgl. *immortalité*: onsterfelijkheid.
- 11 Vgl. *meditatie*; *mordication*: prikkeling.
- 12 Vgl. *s'absorber*: zich verdiepen in; *s'abandonner*: zich overgeven aan.
- 13 *Charnellement*: vleselijk.
- 14 *Aria* uit *La muette de Portici* van Auber. De regels laten zich op de wijs van de aria zingen.
- 15 Vgl. *attacher*: hechten; *toucher*.
- 16 Vgl. *séparer*: scheiden; *soupirer*: zuchten.
- 17 In 1832 vond in de Belgische onafhankelijkheidsstrijd de belegering van de Citadel van Antwerpen plaats, waar generaal Chassé zich met zijn Nederlandse troepen had teruggetrokken. Hij leed een forse nederlaag, die in het thuisland geen afkeuring opriep, maar integendeel eenstemmig bezongen werd om het dapper verweer van de Nederlandse soldaten. Twijfel aan de heldenmoed werd officieel niet uitgesproken.
- 18 Vgl. *badineren*: plagen; *bander*: een erectie krijgen.
- 19 Vgl. *larder*: spek toevoegen voor het bereiden van vlees; *farder*: schminken.
- 20 *Cochon*: (levend) varken.
- 21 Vgl. *conservation*.
- 22 Vgl. *domestique*, *dormir en moustique* (mug).
- 23 Vgl. *flacon*.
- 24 Vgl. *susceptible*: lichtgeraakt; *suspect*.

- 25 Vgl. *pêcheur*: visser; *pou*: luis.
26 Vgl. *karaf*.
27 *Eau sacré*: wijwater; vgl. *eau sucré*: suikerwater.
28 *Équivoques*: dubbelzinnigheden.
29 Vgl. *divertir*: vermaken; *divorcer*: echtscheiden.

Londen, 31 juli 1834

De correspondentie was in deze tijd levendig: Van de Linde stuurde met deze zijn zesde brief in de maand juli op, en hij was niet gewoon de kantjes te tellen. Hij oefende nog met het Engels, maar gaf daar halverwege de brief de brui aan.

[...]

En nu vaarwel aan Englands taal

'k vervolg in 't Hollandsch mijn verhaal.

Ik moet inderdaad bekennen dat gij mij een alleraardigst en vleierend compliment maakt wanneer gij zegt dat ik het nimmer ver zal brengen, wanneer ik niet een bluf sla op die dingen waarvan ik het minst weet. Indien ik van London tot Amsterdam of Arnhem (want de Hemel weet waar gij thans weer zijt, it looks indeed like the Wandring Jew) kon reiken, zou ik capabel zijn om u, tot nut der menschheid en van de Poëzy den hals om te draaien, doch ik wil deze wraak voor het tegenwoordige nog uitstellen en mij, voor als nog, vergenoegen met u een grafschrift in den baard te wrijven dat je aan het slot van dezen brief zult lezen en in je zak kunt steeken tot old nick je weg komt halen in welk geval ik zal zorgen dat het in Westminster Abbey op uw tombe worde gegrift. Van grafschriften gesproken; het is very provoking indeed dat gij mij altijd met dit genre van Poëzy aan boord komt, hetwelk gij weet dat geenszins mijn fort is. De Hemel weet dat ik nimmer een dragelijk epitaphium heb kunnen maken; wanneer ik zelf om koud ben, zal het misschien beter gaan want dan is men dunkt mij best in de gelegenheid om het te leeren. Intusschen mogt de droes het tegen zulk een herhaalde temptatie uitstaan en daar ik voor de verzoeking bezweken ben zult gij een weinig verder, wanneer je namelijk onder het lezen dezer regelen den geest niet geeft, een keurige verzameling van eerstelingen in dit vak vinden, die ik gerust als Hollandsche puikbloemen op vreemden bodem gekweekt aan je dichterlijken smaak durf voorzetten

met heusche belofte van u, in geval van een gunstig onthaal, waaraan ik niet twijfel, van tijd tot tijd op meer dergelijke lekkernijen te zullen onthalen. Schrijft de Marquis de Thouars¹ u ook in zulk een stijl als hij u zijn treurspelen ter correctie zendt? - Willem Veders geluk² verheugt mij hartelijk, en daar zijn eersteling tot de fine sexe behoort, kan het wel gebeuren dat mijn erfgenaam met een van de uwen nog eens duelleert. Ik verbeeld mij reeds dat mijn zoon roverkapitein en de uwe dichter te Heiloo is en dat zij zich het bezit van de schoone predikantsdochter te vuur en te zwaard betwisten; wanneer het afloopt als in de meeste romans, dan zal Gheraert waarschijnlijk de zege behalen, want de basterden van Lafontaine³ doen meest goede huwelijken, en why zouden de mijne het dan minder doen? Vertel de grap intusschen maar niet aan Willem, want hij zou misschien denken dat ik onderstel dat hij het nimmer verder dan Heiloo zal brengen. Aart schrijft mij dat zijn broeder trotsch is alsof hij een moeyelijk werk had verrigt, mij heeft echter het maken van een preek altijd veel meer moeite gekost, dan het m - n van een kind.

[...]

Het verheugde mij zeer, in uw laatsten weder eenige spranken van het goddelijk dichtvuur dat u blaakt te ontwaren en ik hoop dat gij niet zult nalaten mij van tijd tot tijd op dezelfde wijs te vergasten. Gij hoeft niet te vrezen van, door overmaat, indiscreet te zullen worden, als een brief gelukkig meestal te kort is om verveelend te kunnen zijn. Uit uw heen en weder trekken, van Amsterdam naar Woestduin en van daar weder naar Gelderland, vrees ik te moeten opmaken dat gij vruchteloos naar afleiding zoekt voor eene geheime kwelling. De hemel geve echter dat ik mij vergisse en dat het gemis van uw gewoon buitenverblijf de eenige oorzaak van uw ambuleren is. Gij kunt mij geen grooter dienst bewijzen dan door mij zeer dikwijls te schrijven, en ik bid u het zoo dikwijls te doen als u mogelijk zal zijn: zonder de

brieven mijner vrienden in Holland zou ik hier zeker van verveling en verdriet sterven; ik hoop dat ook Aart de correspondentie niet zal laten kwijnen; aan mij zal dit ten minste niet haperen. Groet hartelijk van mij uwe gade en familie, doe vooral uw best om mij bij den Heer Hope⁴ van dienst te zijn die mijn laatste en eenige steun is, en ontvang, bij de verzekering der innigste dankbaarheid, tevens die der onveranderlijke vriendschap en verknochtheid van

t.t. GVDLjz.

Grafschriften

[...]

Overleden Apotheker

Hier ligt Klaas de Aptheker in het zwijgend graf
 Die menigeen een schijtpoeder in plaats van een stopdrankje
 gaf;
 Maar de eerste reis dat hij (voor zijn eigen) een drankje had
 gemaakt, als het door den Doctoer was gecommandeerd,
 Is de arme man terstond naar zijn doode collega's gemarcheerd.

Jaap de poeet

Hier ligt Jacob van Lennep gerust op zijn lauweren te *slapen*
 Maar zijn uitgever kan het niet verder brengen als van honger
 te *gapen*.

Overleden Schuldeischers

Hier liggen mijn crediteuren die me zoo godvergeten konden
 plagen,
 En - liggen zij er niet - och God! dan wou ik dat ze er lagen.

Groot en klein

Onder den grond liggen, Goddome, koning en bedelaar,
 Zonder complimenten en als broertjen en zusjen bij mekaer,
 Maar je most er, God verdomme!
Boven den grond eens om komme.

Overleden visscher

Hier ligt Muilbaars begraven, koopman in levend aas,
 Voorheen de schrik van de remords vivans; thans zijn zij
 hem de baas.

nog

In dit ruim en vermakelijk graf, van ouds genaamd het Leidsche
 wapen,
 Liggen verscheiden Leidsche visschers naast hun hengels te
 slapen;
 Want een enkel wurmpjen zouden zij desnoods nog aan
 kunnen slaan
 Maar om er een aaltjen mee te vangen daar zou thans een
 zware wijs opgaan.

nog

Hier ligt een jeugdig Poijeraar in de kracht van zijn leven in
 het graf,
 Die volstrekt niet wou weten dat hij den geest gaf,
 Want, toen de doctor het hem verzekerde, toen zei hij, met
 zware vloeken,
 Dat het een verdomde leugen was, want dat hij wurmen
 ging zoeken.

Onverschillige Jochem

Hier ligt Jochem de Edammer in het graf,
 Die, toen hij leefde, niets om de dood gaf;
 En hij is zijn eigen gelijk gebleven
 Want nou geeft hij niets om het leven.

Overleden snijder

Hier ligt een kleermaker met donkerbruin haar in de kist,
 Dat zou je niet makkelijk raden als je 't niet wist.

Jozef met de lintwurm

De man die hier ligt heeft een lintwurm in zijn darmen;
Och, maar dat zal de andere wurmen toch niet verarmen.

Kareltje de boodschaplooper

Zou je wel aan dit ventje zeggen, dat hier zoo op zijn gemak
ligt begraven onder 't gras,
Dat hij, in zijn leven een *boodschaplooper* was?

Overleden koekebakker

In den morgenstond van den jongsten dag zal het gansche
menschdom opstaan,
Daarom is deze koekebakker maar vast naar bed toe gegaan.

Overleden dansmeester

Alle dingen zijn met wijsheid geschapen:
Hier ligt een dansmeester met horrelvoeten te slapen.

Eindnoten:

- 1 *Marquis de Thouars was een aan lager wal geraakte edelman en militair, die met verzen en treurspelen zich dichterlijke roem probeerde te verwerven.*
- 2 *5 juni 1834 werd Tonia Veder in Heiloo geboren.*
- 3 *De Duitser A. Lafontaine was een in zijn tijd veel gelezen en populaire schrijver van gevoelige romans.*
- 4 *Henri Philip Hope was een ver familielid van Van der Heim en stamde uit het rijke bankiersgeslacht Hope. Vanaf Van de Lindes komst in Engeland heeft hij zich om hem bekommerd en hem financieel geholpen. Hope stond bekend als een wat excentrieke maar goedgeefse en vriendelijke man.*

Londen, 7 november 1834

Blijkbaar was Van Lenneps aandeel in de briefwisseling zo minimaal, dat Van de Linde uitbarstte in een vreugdekreet op rijm toen hij een brief van hem kreeg. Van Lennep heeft de vreugdekreet opgenomen als 'Derde brief van den Schoolmeester' in De gedichten van den Schoolmeester. Hij maakte een paar schrijffouten, een paar kleine verbeteringen, haalde zijn eigen naam en die van Siegenbeek eruit, en zo werd het een enigszins duister gedicht.

Het ging Van de Linde niet goed. Hij klaagde over gebrek aan contacten met het vaderland en een baan in Engeland scheen voor hem niet weggelegd. Het plan om naar Kaap de Goede Hoop te gaan nam vastere vormen aan.

Lagchen zel je, Bl.....!

Vreugdekreet (bij 't ontfangen der mare dat mij een brief van U was ter hand gesteld).

Laat nu de boetsalm vrolijk door Egyptenland klinken,
 Nu mag Israël in de woestijn gerust een glaasje extra drinken!
 J. van Lennep, De Commissie voor den landbouw in Noord-Holland, *treurspel*.

Laat de Elephant nu vrolijk zingen
 En 't hupp'lend runddier in de wei
 Van vreugd op 't hoofd des drijvers springen
 En heel de zwijnenkudde er bij.
 Knip nu van 't strijdros hobbelpaarden
 En ducats van de oorlogszwaarden;
 Laat de Arend nu het wollig lam
 Van blijdschap met zijn vleug'len dekken,
 En, onder minzaam trekkebekken,
 De wond van 't blatend zeekalf lekken;
 Nu van Van Lennep tijding kwam.

Laat 't wolffen vredepalmen rapen
 En vlechten ze in der lamm'ren huid
 De tijger naast de leb-aal slapen
 En wormpjens zoeken voor zijn bruid
 Laat nu te Liss' de feestwijn vloeien
 Het baarsje er in den schotel stoeien
 En 't vrolijk wildbraad onder 't mes.
 Laat nu een plotsling overlijden
 Het land van Siegenbeek bevrijden,
 Laat heel de schepping zich verblijden
 En zij Van Lenneps trouwe vriendschap de dichtstof
 voor zijn zangeres!!!

Wat betreft de quaestie, aangaande de Heeren *Hoogendorp* en *Loots*,¹ waaromtrent
 gij mijne opinie wenscht te vernemen; men moet aan de beide overledenen eerst
 behoorlijk vragen of zij, na hun dood, nog lid verkiesen te blijven van 't Insti-

tuut; en, zoo zij declineren, moet men hun de vrijheid laten om *zelve* hunne opvolgers te benoemen, gelijk de Redactie van den Leydschen Studenten Almanak, in 1818 opgerigt, dit doorluchtig voorbeeld reeds vóór eeuwen aan de letterkundige wereld heeft gegeven. Voor het overige is het *mij* tamelijk onverschillig *wie* in hunne plaats benoemd worden, indien slechts uw kunst- en *knoei-vriend* Warnsinck² er niet toe behoort.

Vergeef, doorlucht Poet, deez taal die wis u *hoont*
 Aan mijn te lange tong die schaarsch of nooit van *pas rept*:
 Thou glisterst like the sun, and all which rolls *around*
 Drinks life and light and glory from thine *aspect*.
 Messiaantjens door GvdL en Lord Byron.³

Grafschrift op Loots ***Op het kerkhof in 't algemeen***

Hier liggen onderscheiden dooden
 Want levenden hebben geen graf van nooden.

Op het graf zelf

De grijze Loots ontsliep en sloot het stofflijk oog:
 Een ridder *minder* hier, een ridder meer *omhoog*!

Nog

Bilderdijk, Nero en Feith
 Zijn nu beiden in de eeuwigheid;
 Maar, zoo ik mij niet vergis
 Dan geloof ik dat Loots er nu ook is
 En als ik mijn wensch mag verkrijgen
 Dan zal *Sieggen* er niet lang meer vandaan blijven.

A true and correct account of the distruction of both the houses of Parliament by fire. Doch neen, dit komt straks; reeds malligheid genoeg, laat ons dus eerst een ernstig woordjen spreken, indien mij dit mogelijk is, na de blijdschap die het ontfangen

van uw' brief mij heeft veroorzaakt. Ik kan u inderdaad moeyelijk uitdrukken hoezeer uw herhaald schrijven mij verheugd heeft en ik vraag u vergiffenis dat ik een oogenblik heb kunnen denken dat gij mij vergat. Mijn toestand *hier* moge evenwel mijne onschuldiging zijn, ik ben geheel alleen en kan met de inspanning van al mijne krachten naauwelijks de diepe zwaarmoedigheid overwinnen die het gevolg is van mijn eenzamen en verlaten staat. De gedachte dat ik door de eenige vrienden die mij zijn overgebleven en ook de eenige die ik verlang te bezitten niet geheel vergeten worde is dus mijn eenige troost, doch wanneer zij somtijds nalaten of uitstellen om mij te schrijven vrees ik altijd dat tijd en afstand de betrekking verzwakt of verbroken heeft die de laatste vreugd van mijn leven is. Indien gij mijne handelwijs in een ander licht beschouwdet zoudt gij mij onregt doen, voor het overige beken ik dat de antecedenten mij het onbillijke van het geringste mistrouwen hadden moeten doen gevoelen, en gij kunt dus ook wel verzekerd zijn dat, al ontving ik in geen *jaar* een' brief van u, ik niettemin levendig overtuigd zou zijn dat gij mijn opregte en welmeenende vriend blijft. Stel mij evenwel, bid ik u, nimmer op zulk eene zware proef en laat mij toch nooit langer dan eenige weinige dagen naar uwe rescriptie wachten. *Gij* ontfangt dagelijks brieven van uwe vrienden, en een van *mij kan* dus voor u van zoo veel waarde niet zijn; doch *ik* ontfang er slechts zeer zelden van U of Van der Heim die, met uitzondering van mijn' Vader, de eenigen zijt die mij schrijft. Ik zal u dus niet behoeven te herhalen dat uwe brieven de hoogste waarde voor mijn hart bezitten en mij *alleen* het leven dragelijk maken.

[...]

Gij vraagt mij nieuws van London. Zie hier wat ik weet: De knechts in de koffyhuizen spreken nog maar geen fransch, tot groote ergernis van hen die geen engelsch verstaan, de omnibussen rijden nog naar *alle* gedeelten van Londen en deszelfs voorsteden, niettegenstaande sommige

vreemdelingen hen met den uitsluitenden naam van *Chelséas*⁴ bestempelen, de grisettes ontvlugten *nog* hunne galanten wanneer deze niets anders te zeggen hebben dan *how much* en de hoer op krukken! leeft nog:

Zoo 't leven heeten mag haar aanzijn voort te slepen
 Op ijzren krukken met mahony-houten greepen
 (Gods oordeel torschend in 't verlamde voetenpaar)
 En dood te liggen voor markies en bedelaar!⁵
 Neen, zalig dan de koe op vier *gezonde* pooten
 Slechts onderworpen aan *haar Ega's* teêdre klooten
 En aan *zijn* hoornenpaar - (dat aangeboren schoon,
 Maar door de kunst verhoogd, van d'eêdlen Van der
 Boon!)

Doch wat zoudt gij wel zeggen indien ik u nieuws uit Holland mededeelde, hetwelk ik, wel is waar, reeds eenigen tijd geleden vernomen heb, doch dat ik echter moet onderstellen u nog onbekend te zijn. Ik vertrouw het u echter toe *onder het zegel der striktste geheimhouding*. Zie hier *the fact* in weinig woorden. Eenige weken geleden komt hier een mijner crediteuren Cyfveer Boekverkooper te Leyden, een jongen van Jan de Wit, en verhaalt mij onder anderen dat op zekeren Zondag Potgieter⁶ hem had uitgenoodigd om met hem en twee dames uit te gaan ten einde de *partie carrée* compleet te maken; daar hij een rendez-vous moest hebben met *wie*?

*Stort niet heemlen, aarde stort niet, stort niet duiz'lend wereldtal!*⁷ met Jeane Van der Boon Mesch en een andere gehuwde dame uit Leyden, woonende op de Papengracht, die Soek zeer wel kent en wier voornaam is *Kee*. Ik zal u niet behoeven te zeggen que je tombais des nues op dit berigt, intusschen maakte, *niet* de liefde, doch een pijnigend berouw mij liederlijk melancoliek en ik dacht aan de schoone regels van Byron, die ik straks ontheiligd heb,

Vice cannot fix and virtue cannot change
 the once fall'n woman must for ever fall,

for vice must have variety, while virtue
stands like the sun and all which rolls around
Drinks life and light and glory from her aspect

Intusschen mag Potgieter voorzigtig zijn dat hij niet aan dezelfde lamp likke welks vuile oliesmaak mijn eetlust *nog* bederft, Jeane is even geschikt voor het geheimhouden eener amourette als *ik* om kamenier in een Jufvrouwenkostschool te zijn; het voorwerp harer tederheid tot eene droevige ballingschap te noodzaken is voor Mevrouw een kleinigheid en ik geloof niet dat zij met anderen *meer* menagementen zal hebben dan met mij.

C'est un' femme impayable et qui par son *adresse*
Eut fait mettre en prison les sept sages de Grèce,⁸

indien deze heeren op haar verliefd waren geworden. Intusschen wist ik niet dat zij *zóóveel* liefhebberij voor het vak had en *zóó* openlijk toonen zou qu'elle ne veut pas la mort du pécheur mais sa *conversation* et son *vi*.⁹ Met mijn Engelsch gaat het goed vooruit; het discours kost mij geen de minste moeite meer, het schrijven een weinig meer en het lezen is mij even gemakkelijk als in mijne moedertaal. Bovendien heb ik het geluk gehad in den laatsten tijd veel Franschen te ontmoeten hetgeen mij eene familiariteit met hunne taal bezorgd heeft die ik te voren niet bezat en waardoor ik thans bijna even gaarne en gemakkelijk deze taal spreek en schrijf als mijne eigene. Een arme Spanjaard dien ik een weinig Fransch en Engelsch leer geeft mij, in plaats van eenige *shillings*, per les, onderwijs in zijne moedertaal en wij lezen thans tot mijne groote stichting en *delight* Cervantes meesterstuk. Voor dit alles ben ik dus beter geschikt dan voor studeren in de doode talen en doodelijke theologie, intusschen is het jammer van mijn overheerlijk preektalent en ik zal dus trachten aan de Kaap predikant te worden, te meer daar Changuion¹⁰ aan Van der Heim heeft geschreven dat hiertoe voor een *Candidaat* van goede getuigschriften voorzien veel kans is in het *binnenland*. Tot het midden van Anno 1833

zijn mijne testimonia meer dan voldoende en ik heb dus goeden moed. Ook spreekt Van der Heim er van om schrijver op een schip te worden om de reiskosten uit te sparen, doch *hiertoe* ben ik *deficient* in 't Engelsch hetwelk men voor iets dergelijks perfect goed moet kennen, gelijk gij zelf begrijpen zult. - Zoo op 't oogenblik verspreidt zich de tijding in London dat den 16 october de gansche stad in oproer was wegens het verbranden van de Lords and Commons,¹¹ het ijzerwerk voor het vervaardigen der telegraaf die de tijding *abroad* zal expedieren is reeds aanbesteed, en Siegenbeek merkt terecht aan dat indien zulk een brand reeds vroeger ontstaan ware, de huizen waarschijnlijk reeds vroeger zouden verwoest zijn. Wanneer zult gij mij toch eens melden dat die schelm die de taal heeft verknoeid en Bilderdijk zooveel harteer veroorzaakt, openlijk gegeesseld en gebrandmerkt is? doch neen; laat zijn rug in statu quo:

Safe from the bar, the pulpit and the throne
Are touched and shamed by ridicule alone.¹²

Ik heb inderdaad nimmer zulk een' imposanten brand bijgewoond en tevens zoo grappig. Het gekste was dat de Theems buiten gemeen laag was, zoodat de *fire engines* geen water konden bekomen en de omstanders dus verzocht werden gezamenlijk in de rivier te pissen, gelijk eens Gulliver¹³ deed, hetgeen ten gevolge had dat op Westminster-bridge alleen eenige duizenden als door een toverslag de broeken *af* en de rokken *opstroopten* om het dreigend gevaar af te weeren. Een dame die reeds 35 minuten had staan wateren werd geaccosteerd¹⁴ door een kleinen sneeuwbal van het chimney-sweep gilde die haar vroeg: 'Bless my soul miss, where did you get the immense quantity of water, you pop? - D...! replied the lady, what's impossible to the body, if the heart loves its country?' Men verhaalt van eene dame die, uit pure vaderlandsliefde, dien avond zes malen beviel en de jonggeborenen dadelijk uit *wateren* zond; terwijl een andere zwangere jufvrouw, Westminster bridge overgaande, zoo hevig

van een man met een houten arm schrikte dat zij dadelijk van een jongetje met een houten arm verlostte, welk armtjen door de geweldige hitte dadelijk vuur vattede en het schaapjen deed verbranden, waardoor our little babe, waarvan mijn geliefde echtgenoot 20 minuten over achten beviel, 5 minuten voor half negen reeds met de Engeltjens naar den brand stond te kijken. James Begetting.¹⁵ - Waar waart gij toen de morgenstarren zongen? Dat raakt niemand, doch indien gij 't weten wilt, in een bootje op de rivier juist *over* den brand met twee allerliefste meisjes uit New York en hunne tante bij wie ik dien avond verzocht was. De oudste dezer zusters schrijft mij briefjes en zend mij boekgeschenken gelijk gij bij 't ontvangen van The Queen Mab¹⁶ zult gewaarworden, doch op de jongste, eene piquante brunette, met een amerikaansch oog, een grieksche neus en een Engelsche japon, ben ik, onder ons gezegd, een weinig verliefd.

I am *two* fools I know
for loving and for *saying* so.¹⁷

Doch helaas ik gevoel hoe langer hoe sterker that I am not destined to keep alone. Die stille huisselijke scenes, waarin een van de lieve spruiten gedurende het middagmaal zijn dingetjens op den grond doet, terwijl Moppie het oplikt en vader, bij vergissing, zijn mond afveegt aan het vuile luurtjen in plaats van zijn servet; al deze domestique tooneelen, die mij te voren het hart uit het ligchaam deden braken, zijn thans voorwerpen van mijn welgevallen en van mijn verlangen. Ik gevoel de levendigste behoefte aan een vrouw, mijn hart en mijn pantalon zeggen mij dit dagelijks, en Dominé Scharp,¹⁸ die elk die naar de academie ging, drie groote spelden medegaf, één voor zijn' mond, één voor zijn zak en één voor zijn klep, had voor mijn klep wel een dubbel slot mogen bestellen. In dit opzigt ben ik gelijk aan Van Rhijn¹⁹ die ook enkel leefde voor de l'amour. Intusschen wenschte ik dat Shakespeare mijn kind, en ik zijn treurspelen gemaakt had. Die goede, fraaie Van Rhijn, hoe maakt hij het toch,

leeft hij nog of is hij reeds in den hondenhemel? Het zal mij eveneens gaan als Justice Shallow in the Henry the fourth, die van zijn neef verneemt dat al zijn *fellow comrades are gone*.²⁰ Van Rhijn zal ik nimmer vergeten en tot hiertoe heb ik nog geen hond aangetroffen die in zijn schaduw kan staan, zoomin voor ligchaams als zielshoedanigheden. Zonder juist een *geleerde* opvoeding ontfangen te hebben, had hij een zeer beschaafde opleiding genoten, nimmer hield hij zich op met vreemde nieuwigheden, maar bepaalde zich uitsluitend bij de litteratuur van zijn vaderland, de edele zwem- en duikkunst namelijk, en zonder overmatig met courage bedeed te zijn bezat hij juist effronterie genoeg om een hond zonder menschenkennis, ofschoon tweemaal sterker dan hij, op de vlugt te jagen, terwijl hij, quant à l'amour, menigmaal met een minnares aan zijn derrière de trappen opkwam en bovendien misschien de *eenige* persoon was, in staat om zijn meester te verneuken. Zoo gij hem spreken mogt groet hem dan, alsmede Soek van wien ik nog niets heb vernomen en wiens nalatigheid in het schrijven mij diep grieft. Ik ben *helaas* aanhoudend onder doctorshanden en heb bijna een maand het huis moeten houden, de lucht van Londen is verderfelijik en ik haak er naar om deze wereldstad, die ik duizendmaal vervelender vind dan onze Hollandsche steden, te verlaten.

[...]

Eindnoten:

- 1 G. Hoogendorp, staatsman en schrijver van verhandelingen, stierf 5 augustus 1834. C. Loots, toneelschrijver en dichter, ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw, stierf 10 oktober 1834. Beiden waren lid van het Koninklijke Instituut voor Wetenschappen, Letteren en Kunsten.
- 2 W.H. Warnsinck, een middelmatig dichter.
- 3 Het citaat, dat verderop juist aangehaald wordt, is afkomstig uit Byrons historisch drama Marino Faliero.
- 4 Naar Chelsea, een voorstad van Londen, gingen veel omnibussen.
- 5 Toespeling op het gedicht 'Alrik en Aspasia' van Rhijnvis Feith.
- 6 A. Potgieter, heel- en vroedmeester, was een Leidse vriend van Van de Linde. Hij assisteerde bij de bevalling van Leentje.
- 7 Vgl. Da Costa's vertaling van Byrons 'Cain'.
- 8 Het is een onwaardeerbare vrouw die door haar handigheid/De zeven wijzen van Griekenland gevangen kon laten zetten. Citaat?
- 9 Van de Linde maakt een woordspeling met vie en vit, de Franse woorden voor leven en penis. De Franse woorden zijn een toespeling op Ezechiël 33:11.
- 10 A.N.E. Changuion was een studiegenoot van Van de Linde geweest die in 1831 naar Kaapstad vertrok, waar hij hoogleraar letterkunde werd.
- 11 De Lords and Commons: het Hogerhuis en het Lagerhuis.
- 12 Safe... alone: omdat ze buiten de balie vallen, kunnen de preekstoel en de troon alleen maar geraakt en beschaamd worden door spot. Citaat uit Pope 'Epilogue to the satires, Dialogue II'.
- 13 In Gulliver's travels blust Gulliver pissend een paleisbrand in Lilliput.
- 14 Geaccosteerd: aangesproken.
- 15 Jacob de Verwekker? Misschien ingevoegd als een soort regieaanwijzing: nu stelt James (Jacob) de vraag...
- 16 'Queen Mab': gedicht van de Engelse romantische dichter Shelley.
- 17 Het begin van het gedicht van Donne 'The triple Foole'.

- 18 *Dominee Jan Scharp was een bekend kanselredenaar te Rotterdam geweest. Hij zat in schoolcommissies en literaire verenigingen.*
- 19 *Van Rhijn was de hond van Aart en Willem Veder, een newfoundlander. Hij komt ook voor in De gedichten van den Schoolmeester.*
- 20 *Rechter Shallow in Shakespeares toneelstuk Henry IV, dl. 2, beklagt zich erover dat al zijn oude bekenden dood zijn.*

Londen, 9 december 1834

Nog steeds waren er geen vooruitzichten en Van de Linde was ziek, leed aan heimwee en werd droefgeestig. Maar vrienden die zelfs in de benarde situatie nog met moraliserende raad in plaats van redding aankwamen, kregen de wind van voren.

Amicissime, Uw brief vond mij op 't bed, in 't algemeen, en meer speciaal op een soort van sponde-secreet, met een geweldige borstziekte begaafd en in doodsbenauwdheid wegens het bijzijn van een slaapkameraad die mij sinds een geruimen tijd het leven tot een kruis maakt en dien all de pillen van Old Engeland tot nog toe niet weg hebben kunnen werken. Reeds sedert lang was ik ziek doch altijd wandelende langs 's Heeren straten, doch nu heb ik weder bloed gespogen, ben bedlegerig, onder de handen van een gepoeyerden kwakzalver en voor het overige beroerd en wel. De man zegt dat ik spoedig beter zal zijn en zoo hoop ik daar ik nog geen lust heb om te overlijden, ofschoon het mij aan den anderen kant onverschillig is, daar alles *hier* toch tegenloopt en ik dus elders misschien beter mijn fortuin zal maken. Voor het overige is mijn geweten zeer gerust doch ik ben onbeschrijfelijk landelijk en melancholiek, 't geen zeer natuurlijk is daar de ramen van mijn kamer, gelijk gij weet, het uitzicht geven op twee secreeten en verder niets, voor het overige zie ik geen levendige ziel dan nu en dan mijn colossale Hospita, die wegens hare immense volume wel voor een '*philipine*'¹ of '*dubbele*' zou kunnen doorgaan, een scheele meid die bovendien blind is en eenige wandluizen. Mrs. By heeft mij reeds een sick-nurse op den hals willen jagen om mij op te passen, doch hiervoor pas *ik* daar deze dames gewoonlijk the grand

climacteric reeds sinds lang gepasseerd zijn en dus good for nothing. Indien ik alzoog mogt komen uit te knijpen zal er niemand bij mijn legerstede weenen en ik zelf waarschijnlijk genoodzaakt zijn om u het nieuws mede te deelen.

[...]

Wees zoo goed bij gelegenheid Willem mijne erkentenis te betuigen voor zijne bemoeyingen, ik ben van zijne belangstelling overtuigd en er hem dankbaar voor. Te Heiloo in een warme pastory gezeten, met Van Rhijn en zijn vrouw, is het hem gemakkelijk mij tot den marteldood uit te dagen, doch indien *hij* geroepen werd om, ‘zonder male² of staf’, aan de *zwarte* schapen³ uit de christelijke kudde het woord te gaan verkondigen, zouden wij zien hoe ver hij zelf de martelaarsdeugden in beoefening zou brengen. Zoo valt het ook *u*, die getrouwd zijt en vijf kinderen hebt, ligt om mij tot lubben⁴ te veroordeelen, doch indien gij nog zoo weinig wist en genoten hadt van de geheimen der voortteeling als ik zoudt gij zulk eene canibaalsch vonnis niet hebben kunnen vellen. Stel u voor het overige volkomen omtrent deze historie (van de twee misses) gerust. Het was een bloote grap die niets om 't lijf had en reeds vergeten is. Bovendien is het mijne schuld niet dat ik declaraties ontfang, ik geloof dat gij denkt dat ik reeds een meisje ongelukkig maak wanneer ik slechts aanbel of mijn hand in haar presentie in mijn broekzak steek, of mijn neus snuit. Hoe dit zij, dit meisje deed mij, zonder eenige aanleiding van mijne zijde, I declare, doch alleen omdat zij gehoord had dat ik spoedig naar de Kaap zou gaan, een formeele declaration van de l'amour zoowel van de la coeur als van de la pantalon. In het begin, I confess, had ik hier wel ooren naar, (doch dit is, gelijk Stapleton in *Jacob Faithful* zegt, ‘nothing but human natur’.⁵ Lees dezen onbeschrijflijk schoonen roman toch zoo spoedig mogelijk) en antwoordde dus ‘as you like it’ en koosde en kuste a little en ging vervolgens naar huis. Doch toen ik 's avonds nadacht over de drankstem van den ouden Heer Jasperse die mij te Leyden

op mijn kamer kwam vragen of ik zijn dochter wilde honoreren, waarop ik dadelijk *ja* antwoordde, en aan den weg tusschen Leyden en het Haagsche Schouw en aan het blaauwe oog *van of door* Van der Boon, en aan een allerwelsprekendsten brief dien ik onlangs hier (mirabile dictu!⁶) van de voedstermoeder van mijn babe ontving en aan duizend andere voordeelen van het vaderschap, vatte ik dadelijk de pen op en schreef dat ik alles als gekheid beschouwde, zoowel van hare zijde als van de mijne, dat zij onmogelijk iemand kon beminnen dien zij zóó weinig kende en die bovendien, en cas de besoin, geen penny had om naar Gretna-Green te gaan; dat ik begreep dat zij een weinig met mij had willen dollen en dat, daar zij op haar jaren (18 and a fraction) en met haar talenten (muziek, eenige talen, de pot kookken en een fameuse eetlust) een veel beteren koop kon sluiten met den een of anderen Amerikaanschen dichter of kantoorbediende, alles tusschen ons moest afgedaan zijn. In dit briefje sloot ik de schoone haarstreng, ten minste een el lang, die ze mij gegeven had en verzocht tevens twee of drie krullen van mijn eigen ligchaam terug en speelde haar alles den volgenden dag in handen. 's Avonds kreeg ik het briefje dat ik hier bijvoeg, en 't welk mij min of meer unsettelde. daar ik zag dat dit muisje welligt een staart zou hebben. Ik begaf mij echter den volgenden dag op het bepaalde uur naar hare woning en vond haar alleen, en in tranen! Dit was meer dan mijn hart kon wederstaan en ik was op het punt om aan een klein zusjen voor Geraert te beginnen, toen de gedachte dat ik *hem* hierdoor merkelijk in de nalatenschap zou benadeelen mij dadelijk de mast deed strijken en mij moed gaf om haar het dwaze onzer eventueele verbindtenis onder 't oog te brengen, en, toen dit niet hielp, haar, onder het zegel der geheimhouding, mijn geval met Helena te verhalen; waarop ik mijn broek vastknoopte, het achterste gedeelte van mijn hemd naar voren haalde, mijn hoed en mijn gloves opnam en, met een 'good bye, miss Ann,' het huis verliet. De eerste

dagen was ik echter een weinig uneasy, vooral toen ik voor het eerst in de fransche kerk hare tante zag, die niets van den moord wist, doch ons razend had aangemoedigd, waarschijnlijk denkende, als alle husband-hunters, damn their eyes! dat ik a good match zou zijn. Deze verhaalde mij dat Ann, gedurende eenige dagen almost out of her mind was geweest, poor thing; dat zij de zonderlingste fancies had en zich, sinds gisteren verbeeldde dat zij a hen was; dat zij den ganschen dag op drie edamsche kaasjens zat, zeggende dat dit haar eyeren waren die ze uit moest broeyen, en dat heaven alone wist wat er van worden moest. You will soon give us a call Mr. de Linde? - I will of course Ma'am, if you allow me. - 'Suppose you dine today with us, pot luck, recollect' (Ik had een razenden honger daar ik gelijk Willem Veder teregt zegt, meestal in London *leeg* loop, doch ik antwoordde:) I'm very sorry indeed, but I am engaged this whole week to dine out, much obliged. - What a pity; well whenever you like, we'll always be most happy to see you, at any time you like, but don't postpone it. - You are very kind. I'll soon come and see you, good bye Mam good bye Miss Jane, my love to miss Ann. - 'Good morning Mister De Linde.' - Nu liep ik inderdaad met mijn kop tegen den wand en wist niet meer wat te beginnen; dat een meisje van wegens verliefdheid op mij, gek was geworden, was mij niet overkomen sinds mijn zestiende jaar, toen Anne Feersma, dochter van een reder te Harlingen en thans gehuwd aan Jh. Doyer, boterkooper te Zwolle (alles kan navraag lijden) buiten mijn weten, zóó verliefd op mij was, dat zij, na mijn vertrek uit Overijssels hoofdstad, waar ik Feith een visite had gemaakt, in het *dolhuis* werd opgesloten *voor een jaar!* Mijn vader hield dit alles echter wijselijk voor mij verborgen doch verhaalde het aan mijn zuster,⁷ die het naderhand aan mij verhaalde bij gelegenheid dat zij een geheime correspondentie ontdekte tusschen mij, *Louise* en *Emma* Krantz, twee dochters van een haagschen lakenkooper Spuistraat, hoek van de Wagen-

straat, op welke beiden ik toen smoorlijk verliefd was. Ik was dus, gelijk ik zeide, 'at my wit's end,' en daar ik, gelijk toevallig dagelijks het geval is, geen invitatie for dinner had, kroop ik van de kerk naar de kroeg, nam een goal⁸ whiskey en verzette mijn chagrin in den drank. Die gansche week was ik gelijk een kip die een ei moet leggen en in zoo verre gelijk aan het lieve meisje; doch den volgenden Zondag sprak ik de tante weer, die mij tot mijn groote vreugd verhaalde dat Ann was doing quite well, dat zij haar eetlust langzamerhand terugkreeg (hier viel een steen van mijn hart) en dat zij gisteren met haar broeder een' heele goose! had opgegeten. 'She quite finished her with William - poor thing'. - Nu was ik gerust, maakte den volgenden dag een visite, bleef eeten en vond Ann, gezonder, vrolijker en hongeriger dan ooit. - Ziedaar de gansche historie, oordeel dus niet voor tijd is dus weet of wacht en houdt het fatale mes nog maar wat tehuis. Kunt gij inderdaad denken dat ik, na zoo duur betaald te hebben, na alles bijna in de schipbreuk te hebben verloren opnieuw dwaasheden zou doen. Ik heb u menigmaal verzekerd dat gij omtrent het tegendeel gerust kost zijn en nu beloof ik u opnieuw (omdat ik weet dat mijn geluk u na aan 't hart ligt) dat ik, zoo ik beter worde, niet trouwen vrijen of naaijen (except publieke jagt) zal of het moet zijn *met, over* of *op* een rijke weduwe. Van buitenbeentjens heb ik voor altijd genoeg, ofschoon dit geval veel te ver getrokken wordt. De koning van Engeland heeft immers meer dan een half dozijn bastaarden, komt er openlijk voor uit en plaatst hen in de eerste betrekkingen: de een is Lord Fitzclarence,⁹ de andere Lady so and so etc. Waarom zegt Van Hengel *daar* niets van? Doch Shakespeare zegt met reden wat in een officier een grap is, is in een soldaat een misdaad.¹⁰

[...]

Doch God weet wat er buiten mijn weten en buiten weten van Mevrouw gebeurt! Jij vertelt mij ook niet meer als je hebben wilt dat ik weten zal en ik geloof dat er tusschen bei-

den met heele stralen buiten het potje van de Heerengracht¹¹ wordt gewaterd.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Philipine: amandel met dubbele pit.*
- 2 *Male: geldbuidel.*
- 3 *Zwarte schapen: nl. aan Kaap de Goede Hoop. Verder toespeling op Mattheus 10:5-10.*
- 4 *Lubben: castreren.*
- 5 *Stapleton is een van de figuren uit de zeevaartroman Jacob Faithful van Captain Marryat.*
- 6 *Mirabile dictu: wonderlijk genoeg.*
- 7 *Van de Linde had twee oudere halfzusters, met wie hij weinig contact onderhield.*
- 8 *Goal: lees: gole: slok.*
- 9 *Fitz is een gebruikelijk voorvoegsel bij de naam van onechte zonen. George Fitzclarence, graaf van Munster en majoor-generaal, was de oudste maar buitenechtelijke zoon van de toenmalige koning van Engeland.*
- 10 *Vgl. Shakespeares Measure for measure, act 2.*
- 11 *Van Lennep woonde in die tijd aan de Herengracht in Amsterdam.*

Londen, 3 februari 1835

Langer dan een jaar duurde de hopeloze toestand in Engeland nu. Van de Linde was ten einde raad. De plannen voor Kaap de Goede Hoop waren mislukt, omdat men daar ook al van zijn geval op de hoogte bleek te zijn gesteld. Alleen Oost-Indië bleef nog over, als hij tenminste geen toneelspeler wilde worden, een beroep dat niet paste voor een goede burger.

[...]

Zoo alles mislukt moet ik u nogmaals ernstig verzoeken u voor mij ten aanzien van de Oost te interesseren, dit toch zal u zoo moeyelijk of althans niet onmogelijk zijn, en het is immers alsdan mijn laatste uitzicht. Gij zult toch niet van mij vorderen dat ik in den Amsterdamschen Schouwburg à 60 cents dood ligge voor Jeane, die het zoo dikwijls gratis voor mij heeft gedaan; dat ik soupere met houten chinasappelen en bordpapieren runderhazen, of de rol van Phaëton¹ vervulle als alles met levendige personen moet gaan, doch indien ook deze drinkbeker niet aan mij voorbij kan gaan, dan wil ik hem nog liever op de Erwtmarkt dan het Leidscheplein² ledigen, en hoe zwaar het mij moge vallen, in mijn lot berusten.

[...]

Eindnoten:

- 1 *De rol van Phaëton: lees: de rol van een dode.*

- 2 *Op het Leidseplein stond ook toen de Stadsschouwburg waarin drama's in het Nederlands opgevoerd werden. Van Lennep was commissaris van de Stadsschouwburg. Aan de Erwtmarkt (nu Amstel ter hoogte van de Kleine Komedie) bevond zich het Théâtre français, waarin veel Franse stukken en Italiaanse opera's ten gehore werden gebracht. Beide theaters beleefden in de jaren dertig een terugval.*

Londen, 5 maart 1835

Ten slotte deed zich de kans voor een kostschool over te nemen. Daarvoor moest Van de Linde een grote lening aangaan. Henry Philip Hope hielp hem in Engeland met een fors bedrag. Van Lennep bezocht in Nederland wat kennissen en familieleden en wist die in te schakelen voor een lening. Dat had hij al eerder gedaan, toen Van de Linde nog in Leiden zat. Oprecht bedankte Van de Linde de weldoeners die de ongelukkige 'aan de maatschappij en aan het geluk' teruggaven en beloofde gewetensvol zijn nieuwe beroep te zullen aanvaarden. Van Lennep had in een vertrouwelijk schrijven gevraagd aan de voormalige losbol of hij zich in staat voelde een dergelijke schuld en een dergelijke verplichting op zich te nemen. Hij vreesde dat een aantal minder fraaie karaktertrekken hem de taak te zwaar konden maken. In een trouwhartig antwoord ging Van de Linde op de beschuldigingen in.

[...]

Eer ik overga om u eigenlijke facta mede te deelen vordert mijn pligt jegens u als mijn vriend en weldoener dat ik het toepasselijk gedeelte van uw' brief, hetwelk ik, verre van het u ten kwade te duiden, met dankbaarheid en gevoel heb ontvangen, volgens mijn geweten beantwoorde. Wat het eerste punt *geduld* en *toegeefelijkheid* betreft, ik moet met schaamte bekennen dat het gebrek aan beide deze hoedanigheden mij in mijn vorig leven dikwijls de bedoelingen mijner beste vrienden en well-wishers heeft doen miskennen en de oorzaak is geweest van onberekenbare schade die ik nog op dit oogenblik niet genoeg kan betreuren. Doch aan de andere

zijde geloof ik dat men u dikwijls in dit opzigt mijn character van eene te ongunstige zijde heeft voorgesteld en ik mag bovendien de duizend en duizend moeyelijkheden met welke ik van den aanvang mijner academische loopbaan af te worstelen heb gehad, de bekrompen' toestand in welken ik altijd verkeerde, de *verschrikkelijke* omstandigheden onder welke mijne naaste betrekkingen gebukt gingen,¹ mijne ongelukkige verbindtenis met een meisje hetwelk ik had opgehouden te beminnen, maar bovenal de bewustheid van mijn' pligt te verzuimen, die gevaarlijkste vijand van welwillendheid jegens anderen wie dit verwijt niet geldt, van toegevendheid en aequanimitéit,² dit alles mag ik misschien bij een vriend als gij zijt, die bovendien het leven en het menschelijk hart kent, als eene ontschuldiging doen gelden. Ik leg thans, gelijk ik meermalen deed mijn gansche hart voor u bloot, en ik vorder van uwe vriendschap dat gij dezen brief aan niemand zult bekend maken, omdat hij eene belijdenis behelst die ik voor het oog van God voor u afleg en voor u alleen afleggen wil. Ik heb uw broederlijken raad uwe waarschuwingen en wenken met tranen gelezen, gij kent mij toch genoeg, om de opregtheid dezer verzekering niet in twijfel te trekken, en ik heb een naauwkeurig zelfonderzoek, als mijn eersten en heiligsten pligt gerekend, en na dit onderzoek, kan ik alle zwarigheden, die uwe vriendschap en uwe bezorgdheid voor mijn lot u hebben in de pen gegeven, op mijn geweten, uit den weg ruimen en zonder aarzeling, except de vrouwen. Doch wanneer gij verneemt wat ik omtrent dit punt u zal aanvoeren, hoop ik dat gij aan mijne verbetering ook ten dezen opzichte niet zult wanhopen. Laat ik u echter mogen herinneren dat hetgeen ik u thans schrijf het resultaat behelst van eene opregte en eerlijke zelfbeproeving. Om nu tot het eerste punt terug te keeren, ik zal u niet behoeven te verzekeren dat het leed hetwelk een gevolg is geweest van mijne dwaasheden en dat mij zoo pijnlijk heeft getroffen, mijn hart heeft week gemaakt en daardoor juist

bruikbaar voor den omgang met menschen en vooral met hen die de teregtwijzing en verbetering hunner vrienden onder hunne eerste pligten rekenen. Hieromtrent kan ik u dus volkomen gerust stellen, en zoo gij mij in dit opzigt voor een Moriaan hebt aangezien u verzekeren uit den grond van mijn hart dat ik tot de uitzonderingen op dit spreekwoord behoer. Om het ernstige van dezen brief een weinig af te wisselen, zou ik hierbij kunnen voegen dat ik altijd veel van kinderen heb gehouden en, zoo gij het goedvindt, bij voortdoring ook op mijne school, door mijn gedrag jegens deze kleinen, het hart hunner moeders zal trachten te winnen; doch dit is laffe non-sense en ik hoop dat gij het als zoodanig beschouwen zult, na er eerst om gelagchen te hebben, en het vervolgens vergeten. Het tweede punt betreft het geld. Ik kan hierop alleen antwoorden door u weder terug te wijzen op mijnen vorigen onzekeren en pijnlijken toestand en door u te verzekeren met uwe eigen woorden, dat ik elken penny dien ik onnodig zou willen uitgeven als een diefstal beschouwen zal jegens mijne beste vrienden gepleegd. Indien ik u mag herinneren, hetgeen ik u eenmaal zeide aangaande het geld door uwe familie tot voortzetting mijner studie bijeen gebracht, aan den hoogen prijs dien ik altijd aan uwe genegenheid en achting gehecht heb, en aan het leergeld hetwelk ik voor mijne ligtzinnigheid heb moeten betalen, dan zult gij toch wel gevoelen dat hetgeen gij en uwe vrienden thans voor mij doet mij bewaren zal van de geringste afwijking, die mijn onherstelbaar ongeluk zou na zich slepen en mij bovendien in de oogen van hem dien ik steeds als een' mijner getrouwste en beste vrienden heb vereerd en bemind, verachtelijk maken. Nu de vrouwen. Vóór ik met Leentje kennis maakte heeft niemand mij van deze zwakheid kunnen beschuldigen. De oorzaak dat ik er voor bezweken ben is vooreerst eene ligtzinnige verbindtenis met mijn meisje te Rotterdam die ik echter gedurende drie volle jaren in den striktsten zin van het woord getrouw ben geble-

ven, indien mijne omstandigheden mij niet verhinderd hadden haar vroeger te trouwen zou ik mij waarschijnlijk nimmer eene overtreding van dien aard hebben te verwijten gehad. Eene tweede en gewigtige oorzaak is mijn omgang met Soek geweest. Ik wil hier echter niets verder van zeggen en ik vertrouw dat gij deze citatie niet verkeerd zult uitleggen, ik leg mijn hart voor *u* bloot en open doch voor *u* alleen en voeg alleen de verzekering hierbij dat het te voren nimmer mijn zwak was de vrouwen na te loopen gelijk gij gewis van Willem en Aart nog zult kunnen vernemen. Voor het overige beloof ik u plegtig dat ik geene poging onbeproefd zal laten om het onkruid uit te roeijen, en dat ik ernstig zal strijden, om ook in dit opzigt uwe verwachting niet te beschamen. Meer kan ik voor het oogenblik niet zeggen, dan dat ik zoo de zaken goed gaan, gelijk ik hoop, na den raad mijner vrienden en beschermers gevraagd en behartigd te hebben spoedig hoop te trouwen. Wees echter gerust dat ik thans nog niets in het oog heb.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Van de Linde doelt hier waarschijnlijk op zijn vader, die kort na elkaar vrouw en twee kinderen verloor. Hij bleef achter met de vierjarige Gerrit, twee kinderen uit een eerder huwelijk van zijn vrouw en een baby die na twee jaar stierf. Toen Gerrit studeerde, kwam zijn vader in zware financiële moeilijkheden.*
- 2 *Equanimititeit: gemoedsrust.*

Londen, 4 april 1835

De eerste brieven van de schoolmeester zijn optimistisch. Zijn voorganger, Dukes, is nog enige tijd aangebleven om Van de Linde in te werken. De leerlingen die hij had, waren vrij jong. Er waren meer dagscholieren dan interne.

[...]

Ik ben sinds 25 Maart in de school en alles *Goddank!* gaat pour le mieux. Dukes behartigt in alles mijn belang, de Hemel heeft mij een nieuwen Boarder gezonden met een zilve-

ren lepel en vork en zes handdoeken; de jongens houden veel van mij en schijnen mij te respecteren. Het Engelsch gaat zeer goed doch ik spreek veel fransch in de school en passeer voor the Reverend G.V. *De Linde* een Hollander die altijd in Frankrijk is geweest.

[...]

Dezen morgen telde ik 61 jongens in de school, ik heb thans 11 boarders, waaronder een om Godswill en een kleinzoon van uwen Burns.¹ Zend er zoo gij kunt een goede vrouw voor mij bij. Ik heb twee dienstmaagden waarvan een a 50 years doof en krom en de andere 12 years zoodat gij van deze zijde niet bang behoeft te zijn. Ik neem dagelijks les in mathesis en cijferen. Onderscheiden verbeteringen die ik mij uit de school waar ik geleerd heb herinnerde heb ik reeds hier ingevoerd, daar het mij voorkomt dat het systeem van onderwijs in Holland 100 maal beter is dan in Engeland, en ik wilde u daarom verzoeken mij eenige wenken berigten etc. mede te deelen omtrent de leerwijze in die scholen die gij wegens uwe betrekking als opziener derzelve of lid der Commissie² kennen zult.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Van Lennep had vertalingen gemaakt van gedichten van Robert Burns, een befaamd Schots dichter.*
- 2 *Van Lennep was lid van de Plaatselijke Schoolcommissie te Amsterdam.*

Londen, 24 oktober 1835

Zolang had de vernederende en onzekere situatie na Van de Lindes komst in Engeland geduurd, dat het betrekkelijk houvast hem het gevoel gaf een 'gansch ander mensch' geworden te zijn.

[...]

Ik ben gelukkig, ik ben een gansch ander mensch gewor-

den het eenige dat mij uncomfortable maakt is de herinnering aan mijne vorige grove misstappen, de vrees voor mijne Leydsche crediteuren, waarvan reeds een (Haak, boekverkooper) mij uitgevonden en lastig gevallen heeft, en de leegloopers die hier 's avonds in plaats van voor zich uit te zien naar de Comeet¹ kijken en een fatsoenlijk mensch bij dozijnen tegen 't lijf loopen. Eergisteren heb ik huisbezoek van mijn Dominé gehad en gisteren van een familie die twee kinderen bij mij ter school zenden twee gesneden speenvarkentjens, Abeilard en Heloïse² genaamd, ten geschenke ontvangen. Ook heb ik twee nieuwe dienstmaagden Mistress Percy (huishoudster) en Emma Housemaid, de laatste zou u wel bevallen doch ik gedraag mij jegens haar juist als ons speenvarkentjen Abeilard en gij behoeft dus niet ongerust te zijn. O beste Van Lennep schrijf mij toch dadelijk, ik verlang onuitsprekelijk naar een' brief van u, om Godswil vergeet mij toch niet, noch verkoel in uwe vriendschap. Ik verzeker u dat ik dagelijks aan u en wat ik u te danken heb denk, doch dikwijls vrees ik dat gij mij geheel vergeet.

[...]

Eindnoten:

1 *In 1835 was de komeet van Halley zichtbaar, die maar eens in de 76 jaar te aanschouwen valt.*

2 *Abélard en Héloïse: een ongelukkig liefdespaar uit de middeleeuwen. Abélard werd vanwege zijn verboden liefde gecastreerd door de voogd van Héloïse.*

Londen, 10 november 1835

Langzaam begon Van de Linde een plaats in de Engelse maatschappij te veroveren. Hij kreeg vrienden en werd een interessante partij voor families met dochters die aan de man gebracht moesten worden. Van Lennep bleef degene bij wie hij zijn hart uitstortte. In een brief van twaalf kantjes vertelde hij over het reilen en zeilen van de schoolmeester.

Waardste Vriend, Ik was niet alleen buiten mij zelve van vreugd bij het ontvangen van uwen hoogstaangenamen brief maar de gansche school deelde in mijne verrukking; geen taalfouten geene misslagen in multiplicatie of divisie, geen guitenstreeken met de inktpotten de snuiters of mijn schooljapon werden dien dag bedreven; alles ademde tevredenheid en geluk en gelijk de planeten een bluf slaan met het licht dat zij van onze zon ontfangen, zoo scheenen al mijne jonge kweekelingen zich te koesteren in den gloed der blijdschap die van mijn achtbaar gelaat op den vijfden November afstraalde. Die dag was bovendien, althans de avond, een nationaal feest ter herinnering van de ontdekking der buskruidsamenzwering (gunpowder-plot) gesmeed tegen het parlement en de ministers, gelijk gij u herinneren zult. Elken vijfden Nov. gaat men 's morgens vroeg reeds afbeeldingen van Guy Fawkes' rondragen langs de straten en naderhand verbranden, terwijl in den avond al de voorsteden

weergalmen van het geraas door het afsteken van zonnetjens, voetzoekers en vuurwerken van allerlei soort veroorzaakt. De scholen zijn, gelijk gij denken kunt niet nalatig in het bijdragen van haren penning en menigen schoolmeester ontvangt dien avond een ruime belooning voor het misbruik der rotting en roede, in de klappers en voetzoekers die hem door zijne geliefde discipelen naar de scheenen geworpen worden. Dit was nochtands het geval niet met mij, mijne leerlingen beminnen mij allen en weten dat mijne hoogste vreugd bestaat in hen gelukkig te zien en in het bedrag mijner rekening zoo spoedig mogelijk na quarter-day te ontvangen. Ik veroorloofde hen dus voor het verzamelde geld ten bedragen van £ 9.15.0!!! vuurwerken te koopen, of liever ik belastte mijn' ondermeester met den aankoop, en volgens aloud gebruik werden dezen des avonds in den tuin afgestoken. Gewoonlijk verzamelen zij voor dien dag gedurende het gansche jaar en brengen langs dezen weg zulk eene aanzienelijke som te samen; de ouders van een goed aantal waren tegenwoordig en amuseerden zich verbazend, terwijl ik, die mij weinig bekreun of het parlement in de lucht vliegt of niet, mijne verbeelding dermate opwond dat ik mij ten laatste voorstelde dat alles ter eere van den brief plaats had dien ik in den morgen had ontvangen en dus evenveel genoegen smaakte als mijn kleine smuljurken.

[...]

Dat gij huizen koopt en gevels bouwt gaat mij niet aan, of liever verheugt mij zeer, doch dat de onkosten voor kalk en steen u beletten zouden mij in het aanstaande voorjaar te komen zien, of voor mij het lang gewenschte en verlangde oogenblik van u hier te ontmoeten nog verder verwijderen zouden, verdriet grieft ja maakt mij koekeloersch, ik wist niet dat gij zulk een schriele h.nd waart en heb besloten u de eerste aflossing niet te zullen afdoen voor gij haar zelf komt ontvangen. Ik hoop echter dat gij deze non-sense alleen geschreven hebt om mij bang te maken hetgeen ik zeer kin-

derachtig vind. Hoe dit zij, ik verwacht u in Maart of April voor drie maanden ten minste, uw bed is reeds gemaakt uw sloffen staan gereed, en de boarders zijn druk bezig om een zegezing van buiten te leeren waarmede zij u verwelkomen zullen, en sparen nu reeds geld voor vuurwerken. Het best zou echter zijn om in Juny te komen, daar ik alsdan vacantie heb en dus nu en dan een glas klare met u in Oxfordstreet no. 275² zou kunnen gaan drinken. A propos van jenever gesproken, zoudt gij u nu willen belasten mij aanstaande jaar een vaatjen haring toe te zenden, gij zoudt mij hiermede ten hoogste verplichten en ik zal u de waarde in engelsche kaas terugzenden. Ik ga nu over tot het categorisch beantwoorden der twee vragen in uwen *eersten* brief vervat, namelijk of ik verliefd ben en nog wel eens rook. Een bespottelijker combinatie heb ik zelden gezien. Hoe dit zij, de veronderstelling dat gij zoudt opgehouden hebben de vertrouweling van mijn hart te zijn is nog dwazer; doch ik wist niet dat hieronder door u verstaan wordt dat ik u bericht moest geven van elke erectie waarvan mijn pantalon getuige is. Zie dienaangaande uw brief van zoo wat in 't laatst van October (thans in mijn bezit) waarin gij vraagt: ‘.....achter de klep etc. reeds opstijgingen genoeg veroorzaakt heeft en dan uitroept met uwe onvergelykelijke (hoe heb ik dit te verstaan?) opera(?) risum³ etc.! Die tijd’ etc. Neen mijn vriend nimmer zult gij ophouden te weten wat in mijn hart omgaat, doch wat in mijn broek plaats heeft raakt u volstrekt niet al hadt gij 50 Saffo's gemaakt. Ik besluit dit artikel met de navolgende *ontboezeming*.

Neen 'k heb de plek nog niet vergeten
 Waar ik, in 't oevergras gezeten,
 Mijn beste broeken heb versleten,
 toen ik ze slechtst betalen kon;
 Waar ik u 't zoet geheim vertrouwde
 En aarzelend een briefje ontvouwde

Waarin *gij* daadlijk klaar aanschouwde,
 Wat *hij* zoo moeilijk vatten kon.

Geen licht in uitgeholde glazen⁴
 Door Hooggeleerden aangeblazen
 Om 't Leidsche volkjen te verbazen,
 Gods lieve zon tot ergernis,
 Hadt *gij* van doen om uit te vinden
 Hoe 't duifjen schuilde in 't loof der linden.
 Maar, waar het dag is zelfs voor blinden
 Tast vaak zelfs een Hoogleeraar mis.

Daar, aan die breede vijverzoomen
 Heb ik het eerst dien naam vernomen
 Die vuur door 't bleek gelaat deed stroomen
 Waarin uw pijp op 't uitgaan liep;
 En 't heugt mij hoe de popellanen
 Getuigen waren van *mijn* tranen
 En van *uw* laffe messianen
 toen 't middagmaal ons huiswaard riep.

Van Lennep zou ik ooit vergeten
 Wat gij dien morgen mij deed weten
 En ach! hoe smaaklijk gij kost eeten,
 Na zulk een roerend oogenblik;
 Daar ik, wien toen reeds 't kwaad berouwde
 Al zuchtend mijn servet ontvouwde
 En ieder brokjen dat ik kaauwde,
 Naar binnen zond met luid gesnik.

Eer zal de zon in 't Westen naken
 Eer zal een zuigling nooten kraken
 Eer Van der Boon een zuigling maken
 Eer doet Jan Gras⁵ een valschen eed;
 Eer zal de roos in Zahra bloeien

Aart Veder een proces verknoeien
 Van Hengel uit zijn kleëren groeien
 Eer ik dat oogenblik vergeet.

(Hier eindigt de ontboezeming)

En zoolang dit oogenblik leven blijft in mijne herinnering behoeft gij niet te vrezen dat mijn hart zal veranderen.

Nu ga ik over tot de beantwoording der tweede vraag, het rooken betreffende; of dit artikel evenwel, gelijk het vorige in dichtmaat zal besloten worden ben ik nog niet met mij zelven eens. Gij weet dat ik nimmer een groote liefhebber van dit vermaak was doch, sinds men mij verhaald heeft, dat in het logement waar gij hier uw' intrek naamt, thands uw portrait levensgroot te kijk hangt met een zwart gerookte pijp, en het opschrift: *the smooked poet*; ben ik er geheel van afgestapt. Dadelijk na uw vertrek heeft men al de kamers die door u en uwe vrienden bewoond waren geweest opnieuw laten verwen en behangen, en in al de couranten advertenties doen plaatsens dat het Hotel voortaan voor Dutch people gesloten zou zijn. In afwachting van uwe komst in het aanstaande voorjaar heb ik mijne stal voor uwe logeerkamer doen inrigten, waar gij roken kunt zoo veel gij wilt. A propos beest! indien gij niet komt, gelijk gij mij plegtig beloofd hebt, of althands hadt behooren te beloven, zal ik u het gantsche jaar door elken postdag een driedubbelen brief toe zenden, hetwelk u aan briefport meer geld zal kosten dan uwe reis.⁶

Hij die zijn geld verknoeit in kallek en in steen,
 En zijnen vriend verneukt, hij handelt zeer gemeen
 En hij bezit een hart veel harder nog dan steen.
 En wien dit schoentjen past die doe het aan zijn been.

Ik zeg maar het is veel lolliger om te vragen dan te antwoorden en sinds ik schoolmeester ben begrijp ik duidelijk waarom ik te voren altijd dacht dat de provesters zooveel knapper waren dan ik, omdat *zij* altijd vroegen en *ik* alleen mocht antwoorden. De gantsche buurt verslijt mij voor een won-

der, en zelfs menschen die zoo gek niet schijnen als zij zijn, bijv. Dr. Hodgkin etc. etc., houden mij voor een razende knappe Hollander die veel te goed is om schoolmeester te zijn; ik ben zoo gek niet om hen uit den droom te helpen, pas si bête, et tout va donc pour le mieux. Intusschen is mijne connectie met Dr. Hodgkin⁷ mij van zeer veel nut en tevens een bron van *wezenlijk* genoeg. Van tijd tot tijd komt hij mij geregeld opzoeken, waardoor ik het vermaak heb een rijdtuig voor mijn deur stil te zien houden, en een hoed op mijn tafel te zien nederleggen, welks rand eene ruimte van vier vierkante voeten bedekt. Sints hij echter onze Emma gezien heeft, en bij het binnenkomen der tuindeur zoo vervaarlijk scheel keek, dat ik dacht zijn linker oog weldra in zijn nek te zullen zien is hij niet terug gekomen, doch heeft mij aanstaanden woensdag ten eeten gevraagd. Ik ontvang zijne uitnodigingen altijd met blijdschap. Er zijn nimmer dames, doch altijd geleerden, die mijn kop gek maken met godgeleerde quaesties, welke ik thands evenmin kan beantwoorden, als toen ik summa cum laude op mijn Candidaats kreeg. A propos dat examentjen is toch zoo gek niet. Ook ontving ik deze morgen wederom eene invitatie om morgen (Zondag) bij Blanckenhagen⁸ te komen eeten, welke ik echter gedeclineerd heb, daar ik niet gekoppeld wil worden.

De springhengst in de klaverwei
 Is in zijn amourettes vrij
 De kater 's nachts op 't hellend dak
 Een gaê zich kiest op zijn gemak,
 De wakkre haan steekt nooit zijn neus
 Dan in het kipjen van zijn keus,
 Terwijl de weegluis aan den wand
 Slechts *haar* zijn woord en hart verpand
 Wier beeld, als hij den sterfling beet,
 Zijn borst van wellust hijgen deed
 En ik, die hooger toch moet staan
 Dan weegluis kater hengst of haan;

Ik zou, voor pudding, port en spek,
Mijn vrijheid smijten in den drek?

Neen! eer zal 't uitgediend heelal
Mijn school doen schudden in zijn val,
Eer steek ik met mijn moederspraak,
Als 't Siegenbeeksche graauw, den draak;
Eer roept het Leidsche vloekgespuis
Mij, arme banneling, weer t'huis
Eer leg ik in het kuische graf
Mijn maagdom met mijn leven af,
Eer ik den zoeten huwlijksplicht
Op vleesch, dat ik niet lust, verricht.

Ik ben thands verliefd geworden op dat teeringachtige meisje van hetwelk uw brief gewaagt, en hoe meer ik nadenk des te meer komt het mij voor dat zij eene goede match voor mij zijn zou; overweeg dit eens rijpelijk, ik schrijf in vollen ernst, en wil in geene bijzonderheden treden die uw onvergelykelyk juist oordeel en uwe springlevendige verbeelding u zelve wel aan de hand zullen doen. Denk echter niet dat ik rouilleer⁹ en schrijf mij spoedig uwe opinie. - Ik heb met verontwaardiging uit een uwer brieven vernomen dat gij mijne onvergetelyke kunstgenooten de wakkere Jan Klaassen cum suis, aan stortregens etc. blootstelt, en ik verwed mijn school tegen uw nagelaten gedichten, dat gij nimmer dien edelen held naar Parijs hebt gezonden om hem een nieuwen neus te laten maken; hoe ondankbaar hoe afgrijsselyk en dit is het onthaal dat men in Holland aan weerlooze reizigers geeft. Ik verheug mij reeds in het vooruitzicht van de bereidvaardigheid met welke Trijntje mij veroorloven zal mijn vingers onder haar rokken te steken, ten einde haar in staat te stellen haar' echtgenoot een' klap voor het overschot van zijn neus te geven.

[...]

Het smart mij zeer dat Van Hengel zoo onverzoenlijk blijft, niet omdat ik iets van hem hoop of beger, maar omdat mijn hart steeds met dankbaarheid jegens hem vervuld is. Ik heb dikwijls op het punt gestaan hem te schrijven, doch ik vreesde altijd dat een brief meer kwaad dan goed zou doen. Intusschen herhaal ik u uit grond van mijn hart, dat het mij onuitsprekelijk grieft, telkens te vernemen met hoeveel bitterheid hij zich ten mijnen opzichte uitlaat. Indien hij wist hoeveel verdriet mij dit veroorzaakt en wat ik zou willen opofferen om zijne vergiffenis te verwerven, zou hij misschien een weinig barmhartiger zijn. Alles is hier op den ouden voet, de betalingen gaan slecht en het kost potten vol pommade om de luizen uit een kostschool te houden. De £ 12 die een schurk mij schuldig is, zal ik hoogstwaarschijnlijk verliezen, en even waarschijnlijk nog £ 10 daarenboven aan den lawyer betalen moeten. Van mijn huisbaas kan ik geen reparatie krijgen, zoodat mijn heining, die aan den grooten weg uitkomt er uitziet als of het huis gebombardeerd werd, al onze jonge duiven sterven in het prilste hunner dagen of worden opgevreten door de kat die bovendien voorleden zondag anderhalf pond van een varkensrib gestolen heeft, die juist uit den oven kwam, zoodat de boarders dien dag slechts half genoeg hadden, een hond dien ik gisteren voor 5 sh. kocht zonder in 't minst op het bedrag verdacht te zijn, is heden bevallen van zes welgeboren stamhouders en in de kraam gestorven, het zout slaat op, de aardappelen slaan op, de bloem slaat op en wij eten rijst in plaats van pudding; al mijn pantalons scheuren nog dagelijks en altijd in dezelfde plaats waar Betjen Brinkman¹⁰ waarschijnlijk haar vingertjen gestoken heeft toen zij den Haarlemschen broekendokter de wonde aanwees van haren patient; mijn eenige vriendin is een jonge kat die thands op mijn schoot zit en met de pen speelt met welke ik dezen schrijf waardoor de navolgende inktvlek veroorzaakt is, en mijn eenig gezelschap is mijn ondermeester die zijn kloten voor

den haard zit te warmen en de Ephemeris¹¹ van Halley's comeet tracht te ontcijferen, waarvan hij, God beter 't, zooveel verstand heeft als Aart van zingen; de boarders zien er uit als wolken die door de zon beschenen worden, en snorken thands als apen, de dienstmaagden zingen als lijsters in de keuken, ik alleen ben beroerd, miserabel, landelijk, het heimwee plaagt mij, ik verlang om naar 's Hage te gaan gelijk een jonge stamhouder naar de moederborst, ik geloof niet dat ik ooit gelukkig zal zijn, een koud bed verwacht mij en als uw teeringachtig duifjen niet overkomt zal ik nooit trouwen. Groet allen die gij denkt dat mijne groete verheugen zal, hoe vaart Henny, maakt hij nog wel eens preêken die niemand begrijpt omdat niemand in de kerk wakker is behalve hij, zijn vrouw en de diaken die rondgaat en met een leêge zak terugkomt

En nu vaarwel, ik ga naar bed
 ofschoon ik niets helaas verlet
 met langer op te blijven
 Ach! Wanneer zal het uurtjen slaan,
 dat ik van mijn naar bed toe gaan
 u meer zal kunnen schrijven?

for ever tt
 GVDLinde Jz

Eindnoten:

- 1 *Guy Fawkes stond aan het hoofd van de samenzwering die tot doel had op 5 november 1605 het parlement bij de opening met koning, ministers en leden op te blazen.*
- 2 *Op nr. 275 zat een laarzenmaker, op nr. 276 de pub 'The White Hart'. Van de Linde zal deze wel bedoelen.*
- 3 *Opera risum: toespeling op Van Lenneps komische opera Saffo met het recitatief: 'Dien tijd... helaas! hij is geweest'.*
- 4 *Van de Linde duidt hier waarschijnlijk op proeven met Leidse flessen, zoals die door chemieprofessoren gedaan werden. Bij ontlading geven deze een heldere vonk en een knappend geluid.*
- 5 *Jan Gras: bekende toneelspeler.*
- 6 *In deze tijd was het nog gewoonte dat niet de afzender, maar de ontvanger de port voor een brief betaalde.*
- 7 *Dr. Thomas Hodgkin was een van de weinigen die Van de Linde in zijn begintijd in Engeland geholpen had. Hij was een zeer menslievend dokter en godvruchtig quaker. Hij is de ontdekker van de ziekte van Hodgkin.*
- 8 *Een zoon van de familie Blanckenhagen, die verwanten in Amsterdam had, was leerling op Van de Lindes school. Moeder Blanckenhagen probeerde een huwbare dochter aan Van de Linde te slijten.*
- 9 *Rouilleren: afstompen.*
- 10 *Het dienstmeisje van Van Lennep, Betjen Brinkman, heeft eens een broek van Van de Linde naar een kleermaker gebracht, waar hij bij het appelen rapen op Woestduin uitgescheurd was. De broek was ongetwijfeld van een nauwe modieuze snit.*
- 11 *Ephemeris: astronomische stand.*

Londen, ongedateerd, eind 1835

Geen klacht is zo vaak te horen in Van de Lindes brieven als die over het uitblijven van berichten van Van Lennep. Tussen ontroerende verhalen over zijn zorg voor de leerlingen, komt steeds weer opnieuw de op vele manieren ingeklede smeekbede om contact met Van Lennep.

Waardste aller Vrienden, Opdat gij mij niet weder moogt beschuldigen van achteloosheid, versloffing, onverschilligheid, etc., etc., zal ik het *U* doen en u den huid vol schelden dat gij mijn laatsten brief nog niet hebt beantwoord. Deze brief behelsde, behalve 12 paginas uitnemend proze & poezy, doorengemengeld als de roode en geele hairen van uwen baard; bovendien een onvergelykelyk model van een contract en een allerbrutaalst billet van den Heer Leuning,¹ alles netjens opgevouwd in een behoorlijk couvert op welks buiten zijde uw adres met al uwe namen, tytels, waardigheden, lidmaatschappen etc., etc., in goede orde gerangschikt waren, tot stichting & verbazing van het Hollandsch gemeen wien zulks behaagt en tot vermaak van de Engelsche postkantoor-beambten, bestellers etc., die nimmer van dergelyke dwaasheid in Engeland hooren. Doch ter zake. Beest! waarom antwoordt gij niet; of, om juister te spreken, waarom hebt gij niet geantwoord? Zijn uwe vingers verlamd is uw hart versteend of is al uw geld in kalk vermorst en geen cent over om een velletjen postpapier te koopen en aan den afwezigen vriend te schrijven? Wat moet ik denken van zulk een gedrag waarover hemel & aarde wraak roept?

O eervergeten dorpspoet!
 Die op Woestduin slechts zuipt + vreet
 En d'armen schoolpedant vergeet,
 Die thands op 't engelsche secreet
 Aan u nog denkt in 't snijdend leed
 Dat hem zijn laatste schijtpil deed
 En, wyl hij dit epistel schrijft,
 Met kracht zijn maal naar buiten drijft.
 Gij die mij vaak door dun + dik
 Hebt heengesleept + 't oogenblik
 Verwenschen doen dat uw verraad
 Mij wist te krijgen van de straat
 Dat uw misdadig overleg
 Mij lokte van den Heeren-weg,

En langs den ongebaanden grond,
 Doorweekt met koe- + varken-stront,
 Waar nooit een kroeg of hoerhuis stond,
 Gelijk een vuige slachtershond,
 Mij vloekend voor u heenen zond,
 Tot ik, door 't draven afgemat,
 Moest neêr gaan zitten op mijn gat;
 Die daaglijks, voor mijn schaamle beet,
 Door 't zand mij mijlen kuij'ren deed;
 Of, Monster! op de vinkenbaan,
 Ten spot van ieder, mis liet slaan!
 Van Lennep! gij, die op Woestduin
 Zoo vaak mij, in den vruchten-tuin,
 Zaaft knielen bij een appelmand,
 Met half een spanbroek in mijn hand,
 Of druiven knippen voor uw schat,
 Met d'andre helleft aan mijn gat;
 Die mij zaagt springen bij uw broer*
 Met heel mijn spanbroek naar zijn moêr!
 Zeg, Wredaard! is 't u niet genoeg
 Dat ik mijn smart gelaten droeg
 En nimmer klaagde in al het leed
 Dat uw geweld m'ervaren deed?
 Moet ik, uit erf + land verjaagd,
 En daaglijks door de spleen geplaagd
 Nog lijden dat gij mijn geschrijf
 Gebruikt op 't huisjen voor uw lijf
 En, in mijn ongetrouwden staat,
 Me een maand naar antwoord fluiten laat??
 Indien voor 't minst een maagdelijn,
 Indien een weeuwten jong en fijn
 In 't leed mijn troosteres mocht zijn,
 Mijn gezellinne op 't eenzaam pad,

* (bij uw' zwager Hodgson)²

Mijn vreugd, wanneer ik afgemat
 Van 't werk, de middagklok hoor slaan,
 De schrandre jeugd naar huis laat gaan
 En 't schamel maal gereed zie staan
 Maar ach geen Klaartjen, Koos of Mie,
 Om 't maal met mij te deelen zie.
 Wanneer ik in mijn slaapsalet
 Het land krijg aan mijn nieuwe bed
 Dat met plezier een Salomon
 Met al zijn dames bergen kon,
 Daar ik er als een vrijgezel
 In de eenzaamheid mijn klooten tel;
 Die dan in mijn ondraagbre pijn
 Een lieflijk kussen van satijn
 Een heulsapstortster mij mocht zijn!
 Met zulk een lief zou ik gewis
 Den vriend die zoo nalatig is
 Vergeven zoo hij mij vergat
 En dacht dat ik, met zulk een schat,
 Zijn troostreên niet van doen en had;
 Maar nu, daar ik voor al mijn leed
 Geen troost dan in uw brieven weet,
 Nu hoop ik dat de galg, o zwijn!
 Mij wreke en ras uw straf moog zijn.

Ik dacht weinig toen ik eergisteren het begin van dezen brief schreef dat een allerverschrikkelijkst ongeluk in dien tusschentijd met een mijner leerlingen in den tuin plaats had, hetwelk hem bijna het leven gekost had en hetzelve in het grootste gevaar heeft gebragt. Ik weet niet of ik in staat zal zijn u alles geregeld mede te deelen, daar ik door den vreesselijken schok, twee dagen en nachten aanhoudend tobben en waken en de onbeschrijfelijke ongerustheid en gemoedsaandoening die mij sinds eergisteren foltert, bijna in een staat verkeer als toen te Leiden den bom uitbrak. Ik zal echter trachten u zoo kort mogelijk alles te verhalen. Het is drie da-

gen geleden sinds ik dit schreef. Een mijner leerlingen van wien ik om zijn gedrag zijne vorderingen etc. zeer veel hield, wandelt in den tuin op stelten, valt ongelukkig met zijn *klooten* op een der klampen, die hem het scrotum deerlijk openrijt zoodat een der ballen er letterlijk *uithangt*. Ik was juist in de parlour toen hij bij mij gebragt werd, en dacht eerst dat slechts geschaafd was, spoedig zag ik echter de vreesselijke uitgestrektheid van het gevaar en zond dadelijk om den Chirurgijn. De arme jongen stond eene allerpijnlijkste operatie met onbegrijpelijk veel geduld door, en met tienmaal meer moed dan ik bezat die zijne handen moest vasthouden. Ik dacht dat ik bezwijken zou, doch mijne zwaarste taak kwam aan, om namelijk der moeder het onheil mede te deelen. Ik deed dit echter terstond na de kunstbewerking, en achtte het te meer noodzakelijk daar de Heelmeester mij verklaarde dat zijn leven in het grootste gevaar was. De eerste nachten heeft hij op mijn bed doorgebracht en ik heb met een der boarders (Burns) nacht en dag aanhoudend bij hem gewaakt. Boven verwachting echter, ja tot ieders verbazing nam hij zoo in beterschap toe dat hij den derden dag vervoerd werd. Ofschoon mijn geweten mij niets verweet aangaande nalatigheid of achteloosheid omtrent mijne leerlingen, en ik integendeel de overtuiging bezit van de nauwkeurigste zorg voor hen te dragen, dacht ik echter dat mij dit ongelukkig voorval veel nadeel doen zou, doch Goddank, ik heb nimmer zooveel bewijzen van achting deelneming en vertrouwen ontvangen, zoo wel van de zijde der moeder, die een deftige dame is, als van de overige ouders en de gansche nabuurschap. De jongen zelf is zoo aan mij geattacheerd dat ik genoodzaakt ben hem tweemaal daags te gaan bezoeken en de Chirurgijn die hier in den omtrek grooten invloed heeft verzekerde mij dat ik zeer hoog te boek stond; zoodat het mij niet aan troost in deze bezoeking heeft ontbroken. Ik kan God niet genoeg danken, zoowel met betrekking tot de wijze waarop alles voor *mij* is afgelo-

pen als voor de zoo voorspoedig toenemende herstelling van den lijder, van wien ik altijd veel heb gehouden, doch dien ik thans als een broeder of stamhouder beschouw. Waarom schrijft gij niet ezel? is mijn vorige niet terecht gekomen? of is deze niet terecht gekomen? antwoord mij beiden deze punten. Om Godswil laat mij nu niet langer wachten, of ik betaal geen duit aflossing. Vaarwel ik heb geen tijd meer, als je nu niet schrijft moet ik zeker denken dat je dood ben, en dit verwacht ik althans dat ge mij onmiddellijk zult doen weten.

Vaarwel o lui nalatig beest
 En zoo gij prijs op 't leven stelt
 Zoo schrijf, als gij dit dichtstuk leest
 Of vrees mijn wraak die nader snelt
 Geen penning krijgt gij van uw geld
 Zoo gij vandaag geen brief bestelt.

Uw verontwaardigde

GVDLinde

Groet vrouw en kinderen. Zoowel echte als onechte, en do schrijf. adieu.

Eindnoten:

- 1 *Leuning: een Nederlandse boekhouder in Londen.*
- 2 *Joan Hodgson, die met een zus van Van Lenneps vrouw getrouwd was.*

Londen, 5 januari 1836

Met het Engels had Van de Linde na korte tijd geen moeite meer. Zijn bewondering voor de Engelse literatuur bracht hem in een opgewonden stemming. Hij was vooral onder de indruk van Shakespeare en de Engelse romantische dichters, zoals Byron, Wordsworth en Coleridge.

[...]

Ik lees Byron Sterne etc. met even veel plezier (want om van moeyelijkheid te spreken ware dwaasheid) als mijne eigen brieven (!!!) en Shakespeare versta ik beter dan de *meeste* Engelschen. De eenige moeyelijkheid der Engelsche Autheurs is gelegen in localiteiten die geen Engelsche meester abroad al is hij een Engelschman kan expliceeren. Shakespeare blijft altijd moeyelijk, doch even moeyelijk voor een native als voor een foreigner. Ik heb hem thans eens met Dowton en eens met Dukes¹ gelezen, en hij is mijn Almanak, mijn Huisbijbel mijn Companion mijn everything geworden. Ik heb mij nochtands verwonderd en Dukes mijne verwondering medegedeeld, hoe gij zoo wel zijt geslaagd in uwe vertaling van Burns. Dukes verzekerde mij dat indien hij niet drie jaren te Glasgow had gestudeerd hij buiten staat zou zijn den dichter fairly te verstaan. Ik verstond naauwlijks twee regels van de tien. Naderhand zag ik echter dat een little vocabulary aan het einde der editie was geplaatst. Van der Heim raadt mij aan een Engelsch werk, a novel for instance, te vertalen. Ik verlang niets beter, want behalve dat het wellicht eenig voordeel zou aanbrengen heb ik leêgen tijd in overvloed. Wat denkt gij van Charles Lamb,² een zijner Essays bijv. Schrijf mij eens hoe gij onderstelt dat een dergelijke brochure in Holland zou ontfangen worden en of een schets van het Engelsch tooneel, een Essay op Shakespeare etc. bevallen zou. Het is jammer dat vele zijner werken wederom zoo lokaal zijn; aan zijne poetry denk ik natuurlijk niet. Doch *u* zou ik aanraden u bekend te maken met zijne verzen en bovenal met Wordsworth's poetry, die ik met rapturous³ delight heb gelezen. Een zijner verzen (ik geloof het heet the *village-beggar*)⁴ heeft mij bijna gek van opgetogenheid gemaakt. Wat denkt gij van deze schoone re-

gels uit een van Coleridge's laatste verzen (gij weet hij is onlangs overleden).⁵

[...]

Goede God wat een eminent poet zou ik zijn indien ik slechts verzen kon maken,
but never mind ik ben thans een eminent Schoolmaster.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Dowton en Dukes waren beiden onderwijzer aan de school van Van de Linde.*
- 2 *Charles Lamb was vooral als essayist in Engeland bekend. In 1835 waren zijn verzamelde prozawerken uitgekomen.*
- 3 *Rapturous: meeslepend.*
- 4 *'The village-beggar' komt in het verzameld werk van Wordsworth niet voor. Van de Linde bedoelde waarschijnlijk 'The old Cumberland beggar'.*
- 5 *Van Samuel Taylor Coleridge, die in 1834 gestorven was, haalde Van de Linde op deze plaats een groot fragment uit 'Youth and Age' aan.*

Londen, 23 februari 1836

In zijn studententijd was geen grap te dol geweest voor Van de Linde. Hij dacht er nog met plezier aan terug.

[...]

Groet vooral Soek wanneer gij hem ziet en zoo de wijn dien hij schenkt niet te slecht is om u een oogenblik te doen vertoeven vraag hem dan eens of hij zich de volgende grap nog herinnert. Soek was gewoon de *dochter* zijner hospita elken avond geregeld te gaan bezoeken nadat zij zich ter ruste had nedergelegd, doch ging gewoonlijk de kerk uit vóór het zingen, waarschijnlijk om de familie niet wakker te maken. Hetzelfde had geregeld plaats met mij en de kuische *dienstmaagd* mijner hospita, die gemeenlijk mijn zacht kloppen of tikken aan de deur, met een 'Ben jij it?' beantwoordde en in haar hemd het kleine slaapkamertjen opende dat getuige was van onze lamoureuze propensiteiten.¹ Op zekeren avond of liever nacht, dat Kees en ik half dronken naar huis wandelden ieder met den sleutel der huisdeur in onzen zak sprak hij dus:

K. Wat bl. Gerritje wat denk je der van as jij vannacht eens bij de Scheele sliep en ik kroop bij jullie meid?

Ik. 't Kan mij niet scheelen as jij er plezier in hebt.

K. wel ja wat bl. voor een veranderingetjen.

Ik. Maar ben je zeker dat Jufvrouw M. mij zal laten...

K. wis en donders, jij kruipt er maar op en je houdt je leuk, ze is net as een bedelaar, ze neemt alles aan behalve opneukers.

Zoo gezegd zoo gedaan wij verwisselden de sleutels, *hij* wandelde naar de Beschuitsteeg en *ik* naar de Breedstraat, *hij* naar het kleine slaapkamertje upstairs *ik* naar de fameuse achterkamer downstairs, *hij* werd ontvangen met een ‘ben jij it’, *ik* met ‘is u het Kees’, wij antwoordden beiden ‘Ja, doe open as de bl.’ *Hij* was successful, doch *ik*, helaas! Zoolang Miss M. dacht dat het Keesjen was ging alles naar wensch, en deze illusie duurde tot ik onder de dekens was gekropen, doch, gelijk Aart Veder van een groentvrouw verhaalt die in de nachtschuit haar pissende vriendin aan haar *fluit*² herkende, zoo scheen Miss M. Keesjen aan *zijn* instrument te kunnen onderscheiden van alle anderen. Althans zoodra ik van leêr begon te trekken was alles verbruid, mijn stem had mij niet kunnen verraden, want ik had geen bek opengedaan sints ik de kamer was binnen getreden, hetgeen Miss M. aan Keesjen's dronkenschap toeschreef, doch zij herkende mij helaas aan iets anders en al mijne smeekebeden waren vruchteloos. ‘Foei, schaamt u je niet, een eerlijk meisje zoo te affronteeren.’ ‘Maar Jufvrouw u hebt me zelf ingelaten en een plaatsjen ingeruimd in uw bed.’ ‘Omdat ik dacht dat het me moeder was die morgen vroeg op moet, deê ik zellevers de deur open, en dat voor iemand die dominé moet worden. Ik zel het morgen an provester Van Hengel laten zeggen hoe je het bed hebt toegemaakt, als je niet dadelijk heengaat.’ En zoo werd ik afgescheept, ik die bij de schoone Jeane en de schoonere Helena nimmer te vergeefsch mij aandiende. Intusschen heb ik mij altijd over het instinct van Miss M. verwonderd, want ik geef u mijn woord dat het pik-donker in de kamer was.

[...]

Eindnoten:

1 *Lamoureuze propensiteiten*: vgl. *amoureuze propoosten*: *verliefde gesprekken*; *propensiteiten*: *neigingen*.

2 *Fluit*: *kut*.

Londen, 28 oktober 1836

De brieven uit Nederland maakten vaak een lange omweg voor ze bij Van de Linde kwamen. Aart Veder gaf in Rotterdam wel eens brieven van Van Lennep rechtstreeks in handen van de kapitein van het raderstoomschip 'De Batavier', dat regelmatig naar Engeland voer (behalve in de wintermaanden). Soms waren daar brieven aan anderen bijgevoegd, of was post voor Van de Linde bij brieven gesloten die voor andere Nederlanders in Londen bestemd waren. Zo kwam het dat er wel eens brieven met vertraging aankwamen. Ditmaal was er een aan Leuning geadresseerde brief die voor Van de Linde bestemd was, in Den Haag blijven liggen, omdat die niet gefrankeerd was.

Sinds Van de Linde in Engeland woonde, klaagde hij over melancholieke buien, die hem het leven vergalden en het werken onmogelijk maakten. Zelf bracht hij die in verband met zijn eenzaamheid maar later, toen hij een gelukkig gezin had, leed hij er nog aan. Wel maakte de behoefte aan een levensgezellin hem in deze tijd het leven extra moeilijk. Hij was verliefd geworden, maar had op aanraden van Van Lennep de vrijage afgebroken. Hij maakte zich droomvoorstellingen van zijn lief Leids meisje en meende haar te herkennen in een beroemde zangeres bij de opera. De lasten van zijn school vielen ook al niet mee. Eén troost had hij: zijn vader was overgekomen naar Engeland.

Waardste Van Lennep. Het is mij positief onmogelijk brieven per omgaande September-post te beantwoorden, die in

Augustus worden verzonden en mij pas in October geworden gelijk het geval was met uwen laatsten. Ik kon mij eerst volstrekt niet begrijpen wat soort van kunsten Aart Veder met den brief had aangevangen, tot ik op de gedachte kwam, dat hij denzelven aan een bediende mocht hebben toevertrouwd ter bestelling die voor the frankeer-money zich mocht bezopen of, 't geen niet veel wijzer ware, uwe gedichten compleet hebben aangeschaft en uw waardig epistel *in lieu* van 't eerst tot de grenzen vrij te koopen, zonder zakgeld 't wijde post-office hebben ingezonden. Hoe 't zij, heel London heeft, on account of this ill fated letter op zijn achterste pooten gestaan. Correspondencies hebben plaats gegrepen tusschen alle voormalige, hedendaagsche en embryopostbeambten van Albion en 't 'zalig plekje grond';¹ diepzinnige kooplieden en briefbestellers hebben zich het hoofd leeggedacht over het geheimzinnig raadsel; zoo de voorige had opgenomen² en wij het met de korte dagen vergelden konden zou er waarschijnlijker een nieuwe zonsverduistering zijn vertoond geworden, bij gebreke van dien is de Heer Leuning *uit* zijn vel gesprongen op het vernemen dat een brief voor hem te 's Hage lag die niet verzonden kon worden; zijn huishoudster, toen eindelijk de postman het verloren kind terechtbragt en 10 sh. en 6 pence voor 't bestellen van haar vorderde is in hysterics gevallen of four young-lady power, en de Heer Leuning is dadelijk weer *in* zijn vel gesprongen toen hij zag dat de vracht voor mijn rekening was. As to me!... Ik ben nog steeds van gedachte dat gij u op Woestduin geregeld bezuipt vóór gij de pen opvat om mij te schrijven, want (om met the seriora te beginnen) zoo mijn geheugen niet altogether den draak met mij steekt, heb ik u reeds maanden geleden eene formeele schuldbekentenis overgezonden. Zoo gij die echter mocht verloren hebben en een nieuwe vordert zal ik ze u zenden, ik hoop echter dat gij eerst alle kasten en laden behoorlijk zult doorzoeken alvorens mijn regtsgeleerde bekwaamheden en notarieelen stijl

opnieuw op den toets te stellen. O mijn waarde Vriend ik ben zeer ongelukkig geweest en dit was de hoofdoorzaak dat ik uw' voorlaatsten niet eerder heb beantwoord, schoon het een stimulus had moeten wezen om u dadelijk te schrijven en troost te zoeken in uwe deelnemende vriendschap, doch wanneer deze melancholieke buyen mij overvallen die somtijds voor maanden ieder levensgenot voor mij vergallen ben ik niet in staat een brief bijeen te flansen. Ik ben nu echter beter en zal trachten u zooveel mogelijk een aaneengeschakeld verhaal te geven van mijne lotgevallen en zielsgebaarwordingen. Vooreerst herinner u dan, dat ik u schreef dat ik verliefd was op een allerliefste meid, een beeld, een engel, behalve de vleugelen, waarom ik niet rouwig was, daar deze somtijds verdoemd lastig en in den weg moeten zijn. Very well daarop kreeg ik een brief waarin gij te kennen gaaft dat alles nonsense mocht zijn, 't geen ik mij zeer aantrok. Intusschen volgde ik uw raad en trachtte mijn hartstocht for once te overwinnen. In kort ik liet de gansche zaak varen, doch ik verklaar u op mijn woord dat ik mij nimmer zoo geheel in mij zelven bedrogen had als toen, want ('t geen ik niet vermoedde) mijn attachement was zoo diep geworteld dat de herinnering aan 't voorwerp er van mij voor maanden wretched heeft gemaakt. Ik geloof echter dat ik het nu geheel te boven ben en dank God er voor. Bovendien heb ik vele andere bezwaren gehad. Ziekten in de school, onderscheidene bankroeten, een dronken huishoudster, pecuniele bezwaren, mislukte pogingen tot het aanschaffen van een ander huis, daar mijn tegenwoordig mijn voortgang regtstreeks in den weg staat en mij zelfs aanmerkelijk nadeel toebrengt in hetgeen ik heb, daar ik alleen om deze reden groote moeite heb mijne boarders te behouden. Mislukte pogingen voor een huiswif, brieven van mijn Leydsche vrienden Van der Spek³ cum suis, geen brieven van Aart of Van der Heim, een ondermeester met een houten-been, dien ik genomen had om in 't eeten uit te zuinigen doch die

meer vreet dan iemand die drie beenen heeft, daar het nu van achteren blijkt dat hij in zijn jeugd twee *mins* (of minnen; hoe spelt men 't) heeft doodgezogen, 't geen op een slinksche manier in zijne testimonia verzwegen was. Een dansmeester die de jongens gaten in de zolder leert springen een teekenmeester die aan alle paarden, honden, koeyen etc. een' jongenheer teekent zoodat de moeders de teekeningen terugzenden omdat de meester niet meer *égards* voor the sex betoont, een schermmeester die al de jongens tot copyen van den ondermeester dreigt te maken en duizend andere kleine bezwaren die ik gaarne wenschte op te tellen; doch ik gevoel er geen lust toe, en waaronder mijn gedwongen contributien aan het Zendeling- en Bijbelgenootschap en de dood van Malibran⁴ geene geringe plaats bekleeden. Toen ik deze betoverende zangeres voor 't eerst zag dacht ik op mijn woord dat het *Leen* was en viel met mijn hoofd tegen de opening van een bazuin aan, die in volle werking was, waardoor een hiaat in de passage ontstond en de trompetter uit het orkest gegooid en eervol ontslagen werd. Nimmer heb ik zulk eene strijkende gelijkenis gezien, ik weet niet of gij Malibran immer hebt gezien, en zend u daarom een schets die naar een fransch portret gecopieerd en na haar dood uitgekomen is, doch die schoon in mijne opinie voor een portret van *Leen* kunnende doorgaan, echter oneindig minder dan 't origineel op haar gelijk. Hoe gaat het haar toch? Ik denk nog altijd aan haar met diepen weemoed en deze herinnering kost mij menigen slapeloozen nacht, gij moogt dit geloven of niet doch het is de waarheid, terwijl de andere Leydsche Venus mij geen pijp tabak waard is. By the bye Toontjen is ordinarius geworden zoo 't Handelsblad niet liegt.⁵ Mijn Vader is hier 't geen mij tot veel troost en vreugd verstrekt, zoo ik het nog eenmaal goed vergelden kan hoop ik hem regt gelukkig te maken. Hij was ten hoogste geërgerd en verontwaardigd op het zien van '*Hair cut for 6 pence*' voor iedere pruikmakerswinkel en vroeg mij wat ik van de beschaving van een land

dacht waar zulke artikelen tegen betaling van zes stuivers openlijk ten toon werden gesteld. Ik heb dit genoteerd op mijne memoranda voor mijn uit te komen werk: ‘de eerste dag van een vreemdeling in London’.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Toespeling op een jeugdgedicht van Gerrit van de Linde.*
- 2 *Had opgenomen: succes had gehad.*
- 3 *Van der Spek: een schuldeiser uit Van de Lindes studententijd.*
- 4 *Maria Malibran, een der beroemdste operazangeressen van de negentiende eeuw, stierf september 1836 op achtentwintigjarige leeftijd in Manchester.*
- 5 *Anthony van der Boon Mesch was van buitengewoon hoogleraar benoemd tot gewoon hoogleraar (ordinarius) in 1836, wat als een bevordering beschouwd kan worden.*

Londen, 8 september 1837

De opgewonden brief die Van Lennep begin september 1837 ontving, kondigde met aandoenlijk vertrouwen het geluk aan dat Van de Linde nu ten slotte te beurt was gevallen. Het jonge Franse meisje Caroline de Monteuuis, 18 jaar oud, huwde hem een maand later. Het bleek een gelukkig huwelijk: nooit sprak Van de Linde anders dan in goede en verliefde woorden van haar en als Don Juan trad hij niet meer op.

C'est l'amour

Zoo gij deez' brief aan anderen laat lezen

Zult gij tot uwe straf gehangen wezen!

Waardste Beste Van Lennep. Van de l'amour eindelijk! It's all right, right like bricks. Zoo de Hemel ons gunstig is, zijn wij binnen eene maand getrouwd. O mijn geliefde Vriend, wat wilde ik niet geven dat gij hier, of ik bij u kont zijn om mijn vol hart aan uw getrouwen boezem uit te storten, gij die in het diepste leed mijn vriend mijn redder geweest zijt, o, wat levendig deel zoudt gij nemen in mijn geluk in mijne verrukking. Waarom zou ik trachten u te beschrijven wat ik gevoel, wat niet te beschrijven is, maar gij zult komen om mijn geluk om mijne Caroline te zien gij zult niet langer de bede van uwen vriend afslaan, ik ben zeker dat ik u zal overhalen, de liefde zal mij welsprekend maken, en zoo gij slechts eens mijne lieve goede Caroline gezien hebt, zoo gij haar slechts eens in hare stille waarde hebt leeren kennen, o ik zal u dan niet lang behoeven te bidden

om terug te komen hiervan ben ik zeker.

[...]

Londen, 19 maart 1843

Er is een verkoeling in de vriendschap tussen Van Lennep en Van de Linde, die na het huwelijk begonnen is en tot februari 1843 geduurd heeft. Uit deze periode zijn slechts drie brieven bewaard, en het ziet er niet naar uit dat er veel meer geschreven zijn. Van 1840, 1841 en 1842 zijn er helemaal geen. De moeilijke jaren hadden Van de Linde onzeker en daardoor lichtgeraakt gemaakt. Zijn pas verworven bestaanszekerheden waren nog zo wankel dat iedere aanval gepareerd werd met een overdosis bitterheid. De verwijdering ontstond door problemen met de afbetaling, waar Van Lennep misschien wat tactloos op geweest had.

Het herstel van het contact kwam van Van Lennep. Deze was in februari 1843 in Engeland en stuurde vanuit zijn hotel een briefje met een uitnodiging voor een diner. Het briefje moet nogal koel geweest zijn (Van de Linde noemde het een 'morceau de glace'), maar wekte toch tranen van vreugde en een hartelijk antwoord bij Van de Linde op. Wel vroeg hij zich af of hij het briefje gekregen had van Mr. J. van Lennep of van zijn oude goede trouwe vriend, maar zelf wilde hij niets liever dan de vriendschap herstellen.

Er was veel gebeurd in die jaren. De school was in een groter gebouw getrokken en Van de Linde stond op het punt het statige Cromwell House in Highgate te huren. In 1839 was hij vader geworden van een kind, van wie zijn Engelse beschermer Henry Philip Hope peetvader werd. Het jongetje was echter geen lang leven beschoren: het stierf toen het twee jaar oud was. In 1840 werd Gérard geboren, en Caroline was nu opnieuw zwanger.

De briefwisseling werd weer frequent. Wel schreef hij nu vaker Franse en Engelse brieven, maar hij onderbrak die voor uitboezemingen in het Nederlands en in dichtvorm. Gedeelten hieruit gebruikte Van Lennep later voor De gedichten van den School-

meester. Uit 'Op 't verdwijnen der Leidsche en andere trekschuiten' haalde hij een aantal vergelijkingen voor de 'Zesde Brief van den Schoolmeester'. Veranderingen vond Van Lennep wel nodig voor de publikatie: het woord 'verdoemd' schreef hij niet voluit over; en Warnsinck, de derderangs dichter die al eerder een sneer van Van de Linde kreeg, werd vervangen door Plato zelf.

[...]

Bijvoegsel ten nutte van nieuwelingen in the Hollandsche taele. -

Uwe zoete babbelingen aangaande Siegenbeek and the defuncte Leidsche schippers¹ hebben de volgende nagelaten gedichten aan mijne lyre ontrukkt. (Hoe spelt men lier)

Kinderlijke Hulde aan ouderlijke verdienste,

opgedragen met verontschuldigde gevoelens der diepste verachting en ongenegenheid, bij hun oudste en jongste kinderen, zijnde hun eenige zoon.

Hoe dankbaar is mijn lange Thijs voor beentjens en voor brood.²

(Siegenbeek onuitverkochte eerste helft van de eerste editie van het eerste deel zijner navolgingen van Van Alphen's gedichtjens voor kleine *kinderen*.)

Papa noemt men 't geitjen, Mama noemt men 't bokjen,
En een stinker³ paar, in een stinkender hokjen,
Zat nooit naast malkaer op een stinkender stokjen

Een stinkende snotneus is Trui, mijn mamatjen,
Een wandelend pestlucht-verspreidend privaatjen;
En stinkende zuurkool, in 't rottende vaatjen
Stinkt minder dan Thijs, mijn taelkunstig papatjen.

(Variant: Stinkt minder dan stinkende Thijs mijn papatjen)

Fragment van eene uit het hart gevloede hulde aan den goeden, grooten, grijzen Bilderdijk, en welverdiend repriment aan den luisvork Siegenbeek. (Wat volgt is 't slot; zoo dit bevalt, wellicht moog d'aanvang 't einde volgen, per aanstaanden Batavier.)

Ach! wie haar thands ten spotnaam make,
Zij maakte uw ouderdom uw jeugd
Ja, grijze Vader, Holland's sprake
Was al uw hoogmoed, al uw vreugd
Uw onverwelkbaar zielgeneucht.

Maar gij, Uilskuiken aller uilen
Gij onbeschoft, misschappen beest
Wie leerde *U*, zwijn, uw lappers leest
Uw stinkend pothuis te verruilen
Voor 't leêrgestoelte aan 't Leidsch atheen,
Hoogleeraar van het Leidsch gemeen
En al 't gemeen dat d'aard ooit teelde

Gij, taalbederver voor Jan Gras
 (te onedel voor de poppenkas)
 Wiens preek reeds uren mij verveelde
 Eer nog 't gekaauw begonnen was
 En uw bespoeglijk Kees-gebas⁴
 Met Hollands spraak den duivel speelde

Die, in één drie kwartier's gesprek
 (Met Van der *Boon* of Van der *Spek*)
 of in een schaamteloos debut
 aan Holland's Prinslijk* instituut⁵
 Meer onzin, kwast, hebt voortgebracht,
 dan noodig was om uw geslacht
 uw gantsch voorouderlijk gespuis,
 en stinkend nagebroed in kluis,
 te poeyren naar het gekkenhuis,
 Hoe durft *gij* - *zielloos* wezen - lijk!
 Een wezen, *enkel ziel*, in 't slijk
 ter neêr te treên? een' *Bilderdijk*!!

Doch acht u, strontvlieg niet vermaerd
 omdat gij 't edel, 't moedig paard,
 't Juweel van Holland's dierengaard,
 hebt dood gebeten aan den staert; -
 die grap heeft weinig vreugd gebaard:
 Daar staat uw walglijk tael-geraemte
 En dekte uw kruin in eeuwge schaamte,
 Zoo schaamte zelv' niet schaamrood stond
 Dat men haar op *uw* voorhoofd vond!

* 't oranje volkjen erkent geen anderen vorst dan een Prinsjen'. *Meyer*, over 't oranje-cour⁶

Geen bloem zal ooit uw zerk versieren
 Geen vogelen zang dáár tierelieren,
 De kraai zal om dien stinkhoop zwieren
 Niets zal ooit op dien lijksteen staan
 Dan Ezels die zich flippen slaan! -⁷

Op 't verdwijnen der Leidsche en andere trekschuiten
 Daer zijn geen jongen die 't den ouden verbeteren

Gelijk een Grootvorstin haar zoonen,
 op 't vorstlijk ledikant geteeld,
 gestadig en verdoemd verveelt,
 Wanneer zij, om hun vlijt te loonen,
 Voor hen op 't draagbaar orgel speelt,
 (of iets van Warnsinck mededeelt;)
 Gelijk de week geen negen dagen
 En 't jaar geen vijftien maanden telt
 geen voerman van den Goudschen wagen
 ooit iemand dan zich zelf verzelt
 gelijk, op dertig february,
 geen mensch ooit Port drinkt, noch Canarie,⁸
 dan om een laffen bluf te slaan,
 Gelijk een zuigeling nooit zijn moeder,
 En zelden zelfs zijn jongsten broeder,
 voorbij loopt zonder stil te staan;
 Zoo is nu Delftsche en Leidsche scheepvaart,
 met jager, kwispeldoor en reep-paard⁹
 En vuile pijpen naar de maan!

O lieve vaart, waar baarzen stoeiden,
 doch zalmpjes zeldzaam zich vermoelden,
 bij 't hartverkwikbaar vorschgeschal,¹⁰
 Waar men geen walvisch 't schip zag beuken
 Doch snoeken henglaars wel verneuken,
 En Leidsche hengelaars vooral.

O roeffen waar ik meenig uurtjen,
 bij 't zwavelig comfoorten-vuurtjen,
 verrookt heb in een lange pijp,
 Waar ik gedacht heb aan Oranje,
 aan Jansjen Hoedt,¹¹ De Witt en Spanje,
 aan Siegenbeek en Van der Grijp*!

O aartig huis, beknopt vertrekjen
 Waar ik zoo meenig rozen-bekjen
 Zoo menig blank en zwellend nekjen
 geliefkoosd heb op mijn gemak;
 Terwijl kaptein al d'andre schuiten
 geregeld op ons aan liet stuiten
 en 't lijntjen doorgaans acht maal brak.

Hoe menigmaal heb ik den schipper
 Doodsch bleêk zien worden, en zijn lip er
 Juist uitzien als zijn andre lip,
 Terwijl hij rechts en links verdoemde
 Wanneer men hem 'kapteintjen' noemde,
 Zijn kloek beleid en stuurkunst roemde
 En dan naar d'ankers vroeg van 't *schip*

En nu! moet ik uw val beweenen?
 Is ruim en roef voor eeuwig heenen,
 De *stuurman* en *kaptein* verdweenen?
 (Die kloeke knaap, die eedle man)
 Doch neen, zij staan met ronde ruggen,
 In zwermen, als de najaars muggen,
 Ze spoegen van de Leidsche bruggen,
 Wie 't grootste rondtjen maken kan.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Sinds de oprichting van de spoorwegen raakten de trekschuiten als openbaar vervoermiddel uit het gebruik en de schippers werden werkloos.*
- 2 *De voornaam van Siegenbeek was (Mat)Thijs. Zijn vrouw heette Trui. Deze regel is een parodie op de beginregel van 'Het hondje' uit H. van Alphens Kleine gedigten voor kinderen: 'Hoe dankbaar is mijn kleine hond/Voor beentjes en wat brood!'*
- 3 *Stinker: vergrotende trap van stink: bedorven.*
- 4 *Kees: keeshond, ook gebruikt als scheldnaam voor de patriotten op het eind van de achttiende eeuw. Bij De Schoolmeester meer in het algemeen als scheldnaam voor iedereen die hij als een (politieke) onbenul beschouwde.*
- 6 *Citaat niet teruggevonden.*
- 5 *Van de Linde bedoelt het Koninklijk Instituut voor Wetenschappen, Letteren en Kunsten, waarvan Siegenbeek in 1808 lid was geworden.*
- 7 *Betekenis onduidelijk.*
- 8 *Canarie: een witte zoete wijn van de Canarische eilanden.*
- 9 *De jager leidde het paard dat met een reep (touw) verbonden was aan de trekschuit.*

* een vermaarde acteur in de rollen van stomme knechten

10 *Vorsch: kikvors.*

11 *Jansjen Hoedt: een vlam uit de Leidse jaren, nl. een actrice uit de toneelspelersfamilie Hoedt.*

Highgate, 7 december 1843

Eind 1843 was het toch weer mis: opnieuw had Van de Linde een afbetaling niet op tijd kunnen doen en daarom zijn schrijven uitgesteld. Grootmoedig bekende hij, dat hijzelf degene was die daar het meeste onder leed. In een van zijn mooiste brieven ging hij te keer tegen alles wat hem dwars zat: zijn beroep, zijn Leids verleden en Van Lenneps korte antwoorden op brieven. Nog meer van zijn vriend bleek hem in het verkeerde keelgat geschoten te zijn. Van Lennep was redacteur van de Nederlandsche Muzen-almanak en had hem uitgenodigd verzen daarvoor te schrijven. Van de Linde vatte dit als kwaadaardige ironie op en gooide Van Lennep alles waarmee hij hem ooit beledigd had nu voor de voeten. Van Lennep had hem beloofd haring te zenden en het niet gedaan, Van Lennep had hem beloofd een van zijn zonen te logeren te zenden en die was niet gekomen, en nu dreef hij de spot met verzen die Van de Linde hem vertrouwelijk toezond. Hij kon wel wat krijgen voor de Muzen-almanak: de giftige ode 'Aan de Leidsche Professoren', maar Van Lennep zal niet eens met de gedachte gespeeld hebben deze te publiceren. Uit de hele scheldpartij blijkt eigenlijk niets anders dan Van de Lindes innige verknochtheid aan Van Lennep.

De brief eindigde met een goedmoedige spotternij over de pakketten vrijmetselaarspost die Van de Linde door moest zenden voor Van Lennep. Van Lennep had in februari Edinburgh bezocht om archiefonderzoek naar de vrijmetselarij te doen en hield sindsdien uitgebreid contact met de loge van Edinburgh. Om portokosten uit te sparen, liep de post over Van de Linde.

Het gedicht waarin een half kantje papier dat Van Lennep een brief durfde te noemen vergeleken wordt met paardevijgen die zich appels noemen, met ezelsveulens die zich als strijdrossen gedragen en boeren die zich als Chinezen aandienen, heeft Van Lennep met wat afschrijffouten en aanvullingen opgenomen in De gedichten van den Schoolmeester als 'Staltjens van IJdelheid'.

You had better burn my letters.

Waardste Van Lennep. Schrijf, ik bid u bij herhaling, mijn langdurig stilzwijgen nimmer toe aan onverschilligheid of onerkentelijkheid. Ik heb u, meer dan eens verzekerd dat ik uwe vriendschap op den *hoogsten* prijs stel en dat ik *nimmer* zal vergeten wat ik u *verschuldigd* ben; deze verzekering was oprecht en zij is *nu* evenzeer als *immer* in volkomen overeenstemming met de gevoelens van mijn hart. Ik had gehoopt eene remise naar Holland te kunnen maken en deze hoop was, gedeeltelijk althands, de oorzaak dat ik niet vroeger over het onderwerp der geldleening u geschreven heb. En dan heb ik bovendien, *vooral tegenwoordig*, zooveel hartknagende zorgen en hoofd 't onderst-boven keerende bezwaren, dat ik waarlijk dikmaals buiten staat mij gevoel een samenhangenden brief te schrijven. Wees overtuigd, waardste Vriend, dat aan u te schrijven altijd een hoofd- en hartgeneucht voor mij is, doch 't welk ik, helaas wegens de beslommeringen en moeielijkheden van 't leven mij dikmaals ontzeggen moet. Telken reize dat eene dergelijke teleurstelling plaatsgrijpt ben *ik*, van ons beiden, *the greater and perhaps the only loser*. Gij weet niet wat het is Schoolmeester te zijn en kent dus niet het toppunt van menschelijke ellende: *Schoolmeesters*.

Hij die, *uit vrije keus*,
En in zijn achterkamer,
Met hoofdpijn als een hamer,

En volgestopten neus,
 Met klemming op zijn water,
 En lusten als een kater,
 En met een stijven nek,
 En vijf gebroken ruiten,
 En deuren, die niet sluiten,
 En 't pootjen in zijn kuit,
 Er uitziet als een gek;
 Is min nog te beklagen
 Dan hij, die drie paar dagen,
 In 't woelziek schoolvertrek,
 De veestlucht¹ en den drek,
 De snotneus, d'ezelsvragen,
 't Afzichtlijk nagelknagen,
 Het krabblend luis-verjagen,
 De *vuile* witte-kragen,
 En 't hartverduiv'lend plagen
 Der jonkheid moet verdragen.

Van Schoolmeesters gesproken:

Aan de Leidsche Professoren (de goeden niet te na gesproken)

Voor den Muzen-Almanak.
 O wijdvermaarde Professoren,
 Met nog vermaarder Ezelsooren,
 En horens, die de nieuwe maan
 Doen blozen + verlegen staan
 Met stemmen, schel als vriesche wekkers
 En beenen, krom als kurketrekkers,
 Het is wat schoons het is wat lekkers,
 O vee, met morsig linnen aan
 Met neuzen, vol van snuifdropvochten,
 Met kagchel-pijpluchts ademtochten,
 Het is wat fraais o Wangedrochten,
 Vol opgeblazen paddenwaan,

Met leêge hoofden, volle buiken
 En harten, *koud* als waterkruiken,
 Het is wat lekkers, scheele pruiken,
 Bij *U* ter school te moeten gaan,
 En slappe-thee-visites slaan.
 'k Zag liever, *winderige gekken*,²
 (dan weêr *zoo'n* zotheid te begaan)
 U op uw eigen *schoorsteen* staan,
 of, in uw leerstoel, u verrekken.

Ik weet bovendien niet of, *after all*, mijne brieven u aangenaam zijn: - terwijl *ik* mij *afsloof* met u eenige vellen schrifts toe te zenden, waartoe ik mij meestal 's nachts moet ter nederzetten, ten gevolge der overkropping 's daagsch, *scheept gij* mij *af* met een kaalhartig half zijden welks oppervlakte naauwlijks van genoegzamen omvang is om *zonder gevaar au numéro 100* gebezigd te kunnen worden; en dat noemt gij een brief:

*Nos poma natamus*³

Zoo hopen dwaze *paardenvijgen*
 Die, wijl ze in 't stinkend stalvocht staan,
 En in vermeetlen drek hoop waan,
 Hun afkomst onbeschaamd verzwijgen
 En zweeren dat ze uit zwemmen gaan;
 Door al dit gadeloos bluffen slaan,
 Als *applen* op 't dessert te staan!

Zoo waant zich vaak 't bezopen veulen
 Der Ezelin een jeugdig paard,
 En, zoo het d'ooren en den staart
 Slechts weg kon steeken, of verheulen,
 Den hoogen prijs van 't strijdros waard.

Zoo laat een boer zijn nagels groeien
 En smeert zijn wenkbraauw met een kurk

En steekt zich in een wijde jurk
 En draagt een staart, gelijk zijn koeien,
 En kapt zich als een burger-wees,
 En laat zich in zijn schaatsen schoeien!
 En huurt, voor drank, een leidschen kees,
 Om naar 't Museum hem te roeien,
 Waar hij zich aandient als Chinees.

Uwe uitnoodiging den Muzen almanak betreffende, houde jk voor eene even volslagen draaksteekerij als uw '*afgedonderd fraai vinden mijner vaerzen*' (I quote verbally) uwe haringpromesses, uw voorstel van mij uw' zoon als gast te zenden, etc. etc. Mijn antwoord op dit alles is: Zoo gij mijne vaerzen naar Joost wenscht, zeg het ronduit, doch bespot, noch grijf ongeluk in ballingschap met afzichtelijke muzen-almanak-portret-voorstellen; haring in 't algemeen, en, vooral, *beloofden* haring kan ik ontberen, en, zoo ook, elken gast wien's invitatie aan mijn huis niet even aangenaam is voor hem, of de zijnen als zij was voor mij, toen ik ze voorstelde en er vriendschappelijk op aandrong. De punten in 't bovenstaande aangeroerd zijn min of meer de spaken die 't wiel onzer briefwisseling (wat mij betreft) hebben belemmerd. Gij zult deze aanmerkingen wellicht voor even dronken houden als bijvoegelijk naamwoorden en even onbekwaam om op hun *eigen* beenen te staan, doch bij mij kwamen zij van 't hart voort; de uitgestrektheid uwer weldaden voor mij, doet mij menigmaal vreezen dat zij op het gebied der *égards* inbreuk hebben gemaakt, als Balling gevoel ik dit levendiger dan ik het waarschijnlijk zou gevoelen als ingezetene van *Kampen* of *Leiden*, en sommige *Phenomena*, hoe *Ephemeral*⁴ dan ook, in uwe correspondentie en handelwijs hebben mij *somtjids* in dit vermoeden versterkt: *l'âme n'a point de secret que la conduite ne révèle*;⁵ de gedachte ware mij onverdragelijk dat ik door u *meer* zoude geacht worden zoo ik *minder* door u ware beweldadigd geweest. Doch ik knip den draad dezer redeneering

af en laat den vlieger mijner, wellicht *dwaze* mijmerijen verwaaien, waar het hem goeddunke, U inmiddels verzekerende, dat ik zeer *veel* van U *houde*, gelijk de beul sprak tot den onthoofden, toen hij zijn afgekapt krulbol in de hand *hield* en dat ik dit zal *blijven* doen, ofschoon *gij* dan ook *invitatie-neglijeren, onverzonden haringvaartjens, microscopieke brieven* en *onteerende almanak-uitnoodigingen* in uw dienst moogt pressen om een armen ex-student te insulteren⁶ wiens ongeluk (voor een wijle) voornamelijk veroorzaakt werd doordat hij (liever dan zich op 't platgetreden en dorren pad van theologische stelsels langer op te houden) zich met lijf + ziel wierp op een onbestudeerd of verwaarloosd stuk der scheikunde. Doch, zoo *gij*, waardste redacteur, een zotskap van doen hebt om in uw' almanak te pronk te stellen kies niet mij s.v.p. doch den *buitengewoonen* Professor *Van der Boon*. - A propos, ik heb dezer dagen vernomen dat hij op eene zeer natuurlijke manier *gewoon Prof* is geworden: omdat namelijk zijne ambtgenooten hem langzamerhand *zóó gelijkvormig* waren geworden dat hij sedert lang had opgehouden *buitengewoon* te zijn.

[...]

De wulpsche haan, die, met zijn ribjen,⁷
 Het zoete spel der liefde speelt
 En bij het preutsch en duikend kipjen,
 In minziek drentlen, 't kieken teelt
 De stier, die 't rundvee in de weide,
 De ram, die, in het kruid der heide,
 Het wollig schaapjen zwanger stoeit,
 Heeft zoeter taak dan ik, wien 't kwellen
 Van 't hoofdpijn-teelend kloppen, schellen,
 Met trommel zenden, briefbestellen
 En baal bezorgen 't hart vermoeit.

De moeder, die, bij 't schommlend wiegjen,
 Haar lieven engel zoetjens zust,

Wie zelfs 't geruisch van 't gonzend vliegjen
 Het hart voor 't sluimrend knaapje onthutst,
 Tot dat zij zelve 't wakker kuscht,
 En, warsch van vloekbaar pap-gelepel,
 Haar kind den zwang'ren manna-tepel
 op rondgezwollen lipjens klemt;
 Heeft minder onrust, meer verpozen,
 Dan ik, Van Lennep, met uw doozen,
 Voor 't metslend Edinburg bestemd.

[...]

N.B.

Aart Veder spreekt in zijn' laatsten brief van een zekeren Hasebroek⁸ 'die', zegt hij, 'thands eene aanzienlijke plaats onder de Hollandsche predikanten bekleedt.' - Kent gij dien Heer, wie is hij? Ik herinner mij in mijne jeugd een scheelen Hasebroek met twee oogen die elkander gestadig in toorn aanstaarden en een onophoudelijk neusgeslorp hetwelk mij altijd den zuiger eener pomp te binnen bracht en dus een vacuum in zijn hoofd deed vermoeden. Zoo deze laatste onderstelling gegrond is geweest, verwondert het mij geenszins dat hij thands eene aanzienlijke plaats onder de Hollandsche Predikanten bekleedt.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Veestlucht: lucht van scheten.*
- 2 *Gek: ook: met de wind meedraaiende kap op een schoorsteen.*
- 3 *Nos poma natamus: wij appelen zwemmen.*
- 4 *Ephemeral: voorbijgaand.*
- 5 *L'âme... révèle: de ziel heeft geen geheimen die het gedrag niet openbaart. Toespeling op Racines toneelstuk Britannicus.*
- 6 *Insulteren: beledigen.*
- 7 *Ribjen: vrouwtje.*
- 8 *Dominee J.H. Hasebroek was als letterkundige bekend geworden onder het pseudoniem Jonathan. Hij was in 1843 predikant te Breda, daarvóór was hij de opvolger van Willem Veder in Heiloo geweest.*

Highgate, 28 november 1844

Tien jaar na zijn onverwachte vlucht uit Nederland begonnen Van de Lindes schuldeisers hem weer het vuur na aan de schenen te leggen. Bij zijn vertrek uit Leiden bleken zijn schulden tot f 2800 opgelopen te zijn, bij kleermakers, pasteibakkers, rijtuigverhuurders, apothekers en boekverkopers. Tot dan had hij ze kunnen afschepen, maar nu lukte dat niet meer.

Op school was een mazelenepidemie uitgebroken.

[...]

Kort na 't bezoek van dezen goeden '*Mijnheer*',¹ hebben de doorluchtige Leidsche ingezetenen het mij onbeschrijflijk lastig gemaakt. Pastei-bakkers met hun braadpannen; kleermakers met hun strijk-ijzers en laken-rollen; apothecars met hun mortier-vijzels, zijn mij op 't lijf gevallen, met verpletterende woede; niet tevreden met den onverdragelijken Aristides² tot perpetueel '*exil*' verwezen te hebben, volgen deze moderne Atheners hun misdadig *Ostracismus*³ op, met noch misdadiger, blinder en verachtelijker *woede*, en peinzen zij zich het dwerven-hoofd⁴ zieker en gekker dan ooit, hoe den balling te extermineren;⁵ bij combustie⁶ 'au petit feu'? of liever, door hem met hun naald- en spelden-kokers, vleesch-pennen + braad-vorken, vergiftigde lik-pot- en fleschjens-scherven, *dood* te knikkeren! En dit, vermoedt men, is op aanmoediging + aandrang, zoo niet op *aanstooking* van een' gemantelden en gebeften!

[...]

Hoe dit zij, deze gemakelijke aal-speurers⁷ hebben mij hun miserable kooltjen-vuurs zoo dicht aan de scheenen ge-

stoten, dat ik *genoodzaakt* ben geweest 5£ voor een' hunner, een' verwaten onbesneden boek-smous, over te zenden. Dit vreesde ik, zou *u* verschrikkelijk verstoord hebben, en nochthands, ik was *genoodzaakt* tot dezen dwazen stap, die mij bijna het gantsche wesp-nest dier pooierende en verliederlijkte *nazaten*, of (quod saltem probabilius⁸) *bastaarden* van een edel en manlijk voorgeslacht, zou hebben op den hals gehaald.

[...]

Terwijl al deze jeugdige mazelgenooten nog bedlegerig of kamerhoudend zijn, wordt mijn allerliefst en keurig, engelachtig dochtertjen, van nog geen 18 maanden oud, door de 'croup'⁹ aangetast. In 't middernachtelijk uur van 't bed te springen en van den Doctor dezelfde evolutie te vorderen was even spoedig volbracht als besloten. En nu aan 't pompen, waterdragen en ketelkookken; haal je niet dan heb je niet; en, eer de moederlijke tranen gedroogd en de vaderlijke rimpels vereffend zijn, is het dierbaar kindjen in het reddend bad gedompeld en een genadig God heeft de ouderlijke angstkreet verhoord! Helaas! waarom vergeten wij, *beweldadigden*, zoo dikwijls die les van Hemelsche wijsheid en liefde:

- The morrow shall take care for the things of it self. Sufficient unto the day is the evil thereof. -

Nu volgt mijn knaapjen, Gerard, het voorbeeld der andere leerlingen; en, zoo papa een vischvrouw ware geweest, had men hem licht voor een gekookte kreeft kunnen aanzien. De een na den ander niest, hoest en mazelt. Zulk universeel en onbeschaamd blozen had ik te voren voor onmogelijk gehouden. Het huis is een Lazaret, waar Doctors, apothekers, ziekbewaarders, mannelijke + vrouwelijke dienstboden, ontruste mama's + grootmoertjens, benevens het quantum sufficit¹⁰ van ontnestelde en vervaarde katten en op den staart getrapte schoothondjens elkaer op den wenteltrap tegen 't lijf stuiten, als verdwaalde billardballen, en schroomelijke builen in malkanders hoofd lopen. Goddank,

al den patientjens gaat het tamelijk wel; behalve wellicht mijn lief dochtertjen, die nu ook met dezelfde ziekte is aangetast en met eene brandende koorts worstelt. De lieve moeder waakt nacht en dag bij het wiegjen hetwelk zoo veel omvat van onze vreugd en hoop. Doch waarom zou ik beven in deze ure der beproeving, en de hand mistrouwen die nimmer te kort schoot!

[...]

Doch ik ben waarlijk vervolgd geworden gelijk 't gejaagde hert; en, zoo die Leidsche dolhuis-spruiten voortgaan met mij op deze wijs het leven te verbitteren, zal ik weldra om kroosjens moeten gaan,¹¹ of naar America oversteken, om dáár Candidaat te worden voor het Presidiaat, comme un dernier recours. Het is mij onmogelijk alles op eens te doen, vooral zoolang die collectieve Leidsche incubus¹² mij, als een gemultipliceerde nacht-merrie, op de maag weegt. Verfoeilijk, morsig, fluim-afschietend, aal-verstorend gespuis; - geenszins (naar ik vermoede) gesproken uit die edele Leidsche Vaders, die (zoo 's land's Historie-blad waarheid spreekt) in 't beleg,¹³ uit pure vaderlandsliefde hun dansschoenen, krulhonden en overleden grootjens nuttigden, ter bestrijding van den municipalen hongersnood; - doch veeleer het bastaardnagebroed dier belegeraars zelven; of, liever nog, hunner satansche bloedhonden, waarmede die Castiliaansche duivels, zoowel als hun vaders en hun zonen, de arme Aborigines in lappen scheurden, en, gelijk naderhand Franklin met zijn vlieger, (doch met minder wetenschap, minder onschuld + meer gevaar's) God's blixem van den Hemel nederlokten, die zelfs nu nog het ongelukkig schiereiland schijnt te verschroeien en paralyzeren.¹⁴

[...]

Vertroost en verheug mij daarom spoedig met een' brief

Een brief, een brief! mijn school-plak voor een' brief!

[...]

Eindnoten:

- 1 *Een Nederlandse kennis was op bezoek geweest en had misschien bij terugkomst gepraat over de betrekkelijke welstand die Van de Linde zich intussen verworven had, wat ter ore zou kunnen zijn gekomen aan de schuldeisers.*
- 2 *Aristides werd om politieke redenen uit Athene verbannen via een schervengericht.*
- 3 *Ostracisme: schervengericht; methode in het oude Athene om bij geheime stemming op scherven iemand tot verbanning te veroordelen.*
- 4 *Dwerf: dwerg.*
- 5 *Extermineren: vernietigen.*
- 6 *Combustie: verbranding.*
- 7 *Aal: ook: gier, mest. Aal-speurers: palingvissers.*
- 8 *Quod saltem probabilius: wat minstens zo waarschijnlijk is.*
- 9 *Croup: gevaarlijke kinderziekte, die tot verstikking kan leiden. Een heet bad geeft verlichting.*
- 10 *Quantum sufficit: zoveel als nodig is.*
- 11 *Om kroosjens gaan: doodgaan.*
- 12 *Incubus: nachtmerrie.*
- 13 *Leiden werd in de Tachtigjarige Oorlog langdurig door de Spanjaarden belegerd.*
- 14 *Paralyzeren: verlammen.*

Highgate, 10 april 1847

*Tussen 1845 en 1847 is er weer een breuk in de correspondentie tussen Van Lennep en Van de Linde. Ditmaal was het Van de Linde die de eerste stap nam tot herstel van het contact. 'I have been a great loser by the interruption of our friendly correspondence,' schreef hij Van Lennep en bekende zijn ongelijk in de kwestie waarover een meningsverschil ontstaan was. Er was in 1845 een deel van een heruitgave verschenen van *Bilderdijs Ondergang der Eerste Wareld met verklaringen van Da Costa*. Van de Linde vond deze uitgave geen eer doen aan de grote dichter. Van Lennep stuurde hem nu bij wijze van verzoening het vervolg van de *Ondergang toe*, dat door Van de Linde alweer afgekeurd werd.*

Als constante factor in de brieven is er de kwestie van de schulden. In Haarlem woonde een tulpenhandelaar, een ver familielid van Van Lennep, die lang geleden via deze geld geleend had aan Van de Linde voor de aankoop van de school, en daar nu wel eens iets van terug wilde zien. Hij - of zijn familie - had een ultimatum gesteld, en dat was voor Van de Linde aanleiding al zijn gal uit te storten over de schijnheiligheid van geld lenen onder het mom van een goede daad. De vordering kwam hem des te slechter uit omdat zijn schuldeisers in Leiden ook geen uitstel meer hadden geduld.

(confidential)

Waarde Van Lennep, Ik zend u hiernevens twee pakjens mij onlangs van Edinburg voor u toegekomen, alsmede het antwoord op een' brief, omtrent een week geleden van den Heer Van Wickevoort Cromelin, te Haarlem, ontvangen, en waarin die Heer op een antwoord, *binnen veertien dagen* aandringt. Ik hoop daarom dat gij geen tijd zult verliezen in hem den ingesloten' te doen geworden. De brief zelf onderscheidt zich evenzeer door het edelmoedige der gevoelens en denkbeelden, als door het kiesche en juiste van uitdrukking, spelling en stijl en levert een keurig specimen op van de wijze waarop de Hollandsche weldoener zich voldoening verschaft en de waarde zijner weldaad weet te verhoogen, en van de rechten die hij zich aanmatigt over den beweldadigde. Dit echter ter zijde gesteld, verheught het mij dat ik ('instinctively, may be') eene dergelijke catastrofe voorziende, òf, zoo gij, ongelovige 'weldoeners', 't geloven wilt, uit gevoel van plicht en dankbaarheid, reeds voor 't ontvangen van dien genereuzen brief, arrangementen gemaakt had, niet onverzeld 'me Hercule'¹ van, voor mij, groote opoffering, om in July aanstaande, of in Augustus, au plus tard, u eene remise over te zenden. Ik noem deze twee maanden omdat ik dan, en in December en January, op het voorbeeld van den Heer Cromelin, *mijne* schuldenaars in den kerker smijt en met striemen en slagen hun den laatsten penning afpers. Deze is derhalve, gelijk gij duidelijk zien moet, de geschiktste tijd om met den Heer Cromelin de schuld eener weldaad te vereffenen. Van dit mijn voornemen, in oprecht plichtbesef opgevat, doch groverlijk miskend, (want vergeet niet, dat ik geenszins tot de vrijwillige afdoening der schuld aan de

Leidsche *Heeren* - die ik nu, bij comparatie,² in gemoede '*Gentlemen*' moet noemen - ben overgegaan, zonder u vooraf daaromtrent geraadpleegd te hebben) had ik, voor het ontfangen van des tulpen-handelaar's brief, u kennis gegeven, en ik hoop dan ook op den bepaalden tijd, zoo God mij leven en kracht spaart, u £ 30, zoo niet meer, toe te zenden, wellicht 5£ of 10£ meer. Meer dan dit, kan ik echter niet doen, en dit *is* reeds *meer* dan ik doen kan. Bereken dat ik mij heb verbonden, niet zonder uw instemming, £ 50 p.a.³ aan de Leidsche *Edellieden* (want ik mach hen nu waerlijk, 'vi comparationis',⁴ *Noblemen* heten) af te doen; en zoo nu de Heer Cromelin de additioneele £ 30 of £ 40 p.a., waarin ik hem het uitzicht en de hoop mijner lieve kinderen opoffer, (ik zeg dit bona fide) geen *bloedgeld* rekent, (*nu* althands wijl ik bezig ben de Leidsche menagerie den muil te vullen) moet ik mij beschuldigen van een deerlijk anachronisme begaan te hebben, door hem te houden voor een hedendaagsch Edel Heer, daar hij veeleer zijn recht zal willen doen gelden, als een superannuated⁵ overblijfsel van die Edele *trawanten* van Cortez en Pizarro,⁶ in hunne humane visite in America, waarin (evenzeer als nu) het verscheurd en verpletterd menschenlijk den weg moest banen tot 't begeerde Goud. Zoo echter de bloedkleurige tulp, die met kerker en boeien mij dreigt, niet wachten wil tot July of Augustus aanstaande, (de vijgenooft in Palestina) zal deze Haarlemsche Alexander van al zijn bloedige overwinningen, waarschijnlijk niets veel beter dan Bucephalus-vijgen⁷ vergaderen. In dat geval zal ik mij prepareren voor eene gedwongen publieke verkooping op Cromwell-House, en den Heer Crommelin dáár verwachten in het dubbel personaaden van Howard en Harpagon,⁸ nu den balling bezoekende in zijne ballingschap en die ballingschap, ongevraagd en *inconditioneel* verzoetende, doch dan weder den herademenden armen drommel *drie* handen onderstellende, en elk hunner (of *harer* zoo gij wilt) gevuld met goud. Ik sluit u natuurlijk van de bovengaande

aanmerkingen uit; gelijk op alle regelen, vormt gij *vooral* eene uitzondering (zonder dat ik mij verlagen wil u te vleien; 't ware zeker d'eerste male) op dien der weldoeners, gij zijt 'an honest man, a man picked in a thousand'! (lees op dit punt Shakespeare's overschoone taal in Hamlet's gesprek met Polonius, en zoo gij de moeilijke passage, 'the maggots, the dog, the sun,'⁹ etc. niet verstaat, wees zedig genoeg dit te bekennen, en ik zal u die verklaren in mijn' eerstvolgenden) en, ofschoon uwe onophoudelijke vinnigheden op mijne zedige malen,¹⁰ mij dikwijls doen denken dat gij u van uw classiek lezen niets beter herinnert dan de Harpijen van Virgilius,¹¹ beken ik echter dat gij u altijd gunstig van dezen onderscheidt, voor zooveel gij altijd *na* den eten komt, en daardoor het maal niet verhindert, hoezeer gij dan ook moogt streven om de vermaling te belemmeren.

[...]

Ik ben u zeer verplicht voor de toezending van den 'Ondergang'; doch dit onderwerp is te gewichtig om behandeld te worden aan het eind een's briefs, ik stel daarom een uitgebreider verslag van mijn gevoelen, omtrent deze editie, tot mijn eerstvolgenden uit. Ik heb op dit punt u veel te zeggen zoo gij 't hooren wilt. Ik bepaal mij nu met u oprecht te verklaren, dat Da Costa's voet-noten (ik spreek niet van zijne dissertaties) mij zeer zijn uit de hand gevallen. Het komt mij voor, sit venia verbo,¹² dat hij *doorgaans* den zin des diepen dichter's misgrepen heeft, *dikwijls* ware schoonheden geheel heeft over 't hoofd gezien, en *meer dan eens* opgezworen moeilijkheden te verklaren tracht, die, voor zooveel zij niet bestaan, voor geen verklaring vatbaar zijn. Ik had zeker iets geheel *anders* van Da Costa verwacht; in de voorkeur die hij bijna altijd aan de varianten geeft, heeft hij het bijna altijd mis. Zoo deze nieuwe editie in 't Leidsche leesgezelschap ingang heeft gevonden, moeten Tijs en Trui¹³ in hun vuist gelachen hebben. Doch hiervan nader. - Is het waar dat al de Ether in Holland door uw' uitgever is opgekocht om voor 't

Hollandsch publiek het lezen uwer werken eene min pijnlijke operatie te maken? En is het waar dat Siegenbeek onlangs het volgend rekenkunstig leerdicht aan 't Instituut heeft opgedragen?

Kaptein en de stuurman
 En ik en mijn buurman
 Dat's vijf, met Oom Cris;
 Doch neen 'k heb het mis,
 Want ik ben Oom Cris
 Kaptein is mijn buurman
 En ik ben zijn stuurman;
 Dat's twee, naar ik gis.

Schrijf mij over dit alles en duizend andere zaken, per omgaande, en geloof mij, met de hartelijke groeten mijner vrouw, onveranderlijk,

Uw oprechte + dankbare Vriend

G. van de Linde

[...]

Eindnoten:

- 1 *Me Hercule: bij Hercules; dat zweer ik.*
- 2 *Bij comparatie: vergelijkenderwijs.*
- 3 *Per annum: per jaar.*
- 4 *Vi comparationis: op grond van vergelijking.*
- 5 *Superannuated: afgedankt.*
- 6 *Fernando Cortez en Francisco Pizarro waren Spaanse ontdekkingsreizigers. Cortez veroverde Mexico op de inboorlingen, Pizarro was ontdekker en veroveraar van Peru, waar hij ongelooflijke slachtingen onder de Inca's aangericht heeft. Beiden waren uit op de goudschatten van de inboorlingen.*
- 7 *Bucephalus-vijgen: paardevijgen. Bucephalus was het paard van Alexander de Grote.*
- 8 *John Howard was een Engels filantroop uit de achttiende eeuw, die zich inzette voor de verbetering van het lot van gevangenen. Harpagon is de vrek uit het toneelstuk van Molière L'Avare.*
- 9 *Deze citaten komen voor in de tweede akte van Shakespeares Hamlet.*
- 10 *Malen: maaltijden.*
- 11 *In Vergilius' Aeneis vergalden de harpijen steeds de maaltijden van Aeneas en zijn tochtgenoten.*
- 12 *Sit venia verbo: met verontschuldiging voor de uitdrukking.*
- 13 *Matthijs Siegenbeek en zijn vrouw. Siegenbeek was een verklaard tegenstander van Bilderdijk.*

Highgate, 15 april 1848

1848 is een revolutiejaar. Een golf van democratische bewegingen breidde zich over heel Europa uit. Frankrijk liep aan de kop. Daar kwamen koning en ministerie ten val en werd de republiek uitgeroepen. De koning werd naar Engeland verscheept. Koning Lodewijk van Beieren stuurde eerst zijn maîtresse weg, en deed daarna troonsafstand ten gunste van zijn zoon. Frederik Willem IV, koning van Pruisen, stond erom bekend dat hij het beste leger van Europa had. Na opstootjes in Berlijn,

die door de politie de kop ingedrukt werden, vaardigde hij een proclamatie uit waarin hij op zalvende toon de Berlijners smeekte de barricades af te breken, ook al omdat de koningin door de smart ternedergeslagen was. De smeekbede had geen effect en de koning stond hervormingen toe. De lijken van gedode opstandelingen liet hij in processie naar het paleis brengen en vanaf het

balcon bracht hij eer aan de doden. Tsaar Nicolaas I van Rusland stelde zich nogal behoudend op te midden van de staatkundige woelingen. In Engeland werd de grote ommekeer verwacht op 10 april. Hervormingsgezinden (chartisten) zouden dan een mars op de hoofdstad ondernemen. Er werden grootscheepse voorzorgsmaatregelen getroffen, de politie werd met burgerwacht versterkt, en de hele actie liep met een sisser af. In Nederland voerde koning Willem II een handige manoeuvre uit (hij werd in één nacht van conservatief liberaal) door buiten het ministerie om contact te zoeken met het parlement en democratiseringsplannen te maken. Het conservatieve ministerie bood zijn ontslag aan en tot de commissie Thorbecke met voorstellen voor grondwetswijzigingen klaar was, trad een liberaal kabinet onder leiding van Schimmelpenninck op, met als ministers onder anderen Luzac en Donker Curtius. Schimmelpenninck, die tot dan gezant te Londen geweest was, wilde de Engelse constitutie als voorbeeld voor de Nederlandse. Een echte volksactie was er in Nederland niet geweest. Er werd gesproken over wat ongeregeldheden op de Dam en rumoerige samenkomsten in Den Haag.

Van de Linde ridiculiseerde de democratiseringsbewegingen. In Engeland kon de democratie werken, daar wist men hoe ermee om te gaan. Volksvergaderingen in Nederland zouden alleen uit gezwets en herrie bestaan. Zoals veel romantici was Van de Linde in politiek opzicht conservatief, hoe fel hij ook ageerde tegen alle onrecht, waanwijsheid en opgeblazenheid in zijn omgeving. Hij werd in Londen ingezet als burgerwacht, en dat herinnerde hem aan de tijd dat hij vrijwillig jager was tijdens de Belgische opstand.

Waarde Van Lennep, Wij leven thands een eeuw in een dag, en zoo de gebeurtenissen van honderd jaren zich in een half etmaal opeenstapelen, zult gij 't mij wel vergeven willen dat nevensgaand vrijmetselaars pak eenig onverhoopt en onwillekeurig oponthoud geleden heeft. Troonen liggen ter neder in 't stof, koningen in 't slijk, (de malle koning van Pruissen in 't vuilst daarvan) de slagboomen des' Aardrijk's zijn verbroken! 'Ende daer zijn teeckenen in de sonne, ende mane, ende sterren, ende op de aerde benaewwtheyt der volckeren, met twyffelmoedigheyt, als de zee ende watergolven groot geluyt geven: Ende den mensche het herte beswyckt van vreesse, ende verwachtinge der dingen, die het aerdryck sullen overkomen. Want de krachten der hemelen zijn beweegt geworden'. Luc. XXI.25.26. - Vreesselijke voorspelling, wie ziet niet de aanvang der vervulling! Waar moet dit heen? De wakkere Muscoviet zelf schijnt te deinzen, hij in wien onze hope was; *zijn* gebied keurde men althands veilig tegen vuil oproer en verraderlijken aanslag: 'Sacer est locus, extra meiete'.¹ En Engeland, Engeland alleen, in 't midden der vreesbare schipbreuk, blijft *nog* staande, houdt *nog* edel en moedig stand, *zelfs ná den 10den April*; God alleen weet hoe lang zij 't zal vermogen! Ziedaar dan de tweede maal, in mijn gevalvol leven, dat ik mij ten strijd gegord zie; niet als vrijwillig jager tegen Belgiesche blaauw hemb-oproerlingen, doch als speciale diender (special constable) tegen Engelsche keezen, gerugsteund, *als van zelf spreekt*, door Iersch, Fransch, Poolsch, Italiaansch en Mofsch helbraaksel; thands niet gedoscht in 't maagdverleidend jager pakjen (groen en canarie) doch in een ruimen overjas gedoken, en gewapend, noch met schouder- noch blinkend zijdgeweer, maar met een dikken knuppel, bevoegd om een dollen stier te vellen, mits-

gaders een schranderlijk geslepen en vernuftiglijk verholen kort zwaard, 't geen mij reeds driemalen den onderbuik bezeerd en de ingewanden bedreigd heeft. 't Is thands niet die veldslag,

*...die minder dagen, dan verwonnen steden telt!*²

't is eenvoudig diender's werk: (voor 't oogenblik) straatsteenen in menigte zich naar 't hoofd te zien werpen, van tijd tot tijd een oproerigen ezel naar de wacht te voeren, het Albionsch hoer-mensch binnen de palen der redelijkheid, zoo niet der zedelijkheid, te dwingen, en aan Engelsche straatjongens te beduiden dat zij, voor als nog, Goddank, geen gamins de Paris,³ en derhalve geen revolutiemakers ad libitum⁴ zijn; ziedaar provisioneel ons werk; *fraai*, edel werk, doch verfoeibaar vervelend. Hiervan echter genoeg voor 't moment; hetzelfde heldenbloed dat ons schotvrij van de Brabandsche Campagne, tot de Leidsche Champagne deed terugkeeren, bruischt mij nog door de aderen, schoon met bezadigder vaart, en heeft mij ook thands weder, ver verwijderd van wachthuis-dienst en straat-gewoel, occasie verschaft om u eenige momenten van mijn kort verlof te consacreran. - Aan 't aan den vloek gewijd Parijs vergeef ik elke dolheid elke snoodheid elk oproer elk verraad; hoe kan de *hedendaagsche* Franschman zich wel anders vertoonen, dan na 't getrouw portrait van den doembaren doch schranderer Arouet:⁵ nu eens als aap, dan weder als tijger, doch meestal als een wandrochtelijk samenstel van beiden? Dat echter het bejaard, burgerlijk, bezadigd, kousverstellend Holland, zelfs van verre 't noodlottig voorbeeld van dit Jonah versmadend Nineveh, met alle geweld moest nabootsen verstoort en grieft mij en doet mij bijna denken aan 't Engelsch spreekwoord '*Dutch courage*' (modern) id est: '*Beschonkenheid*'. Doch, 't geen mij boven maat verontwaardigt, is dat zulk zwak en slap en flauw gespuis, als 't Leidsch gemeen, zulk ziekelijk en aangestoken pooieraars volkjen, zulk besmet vee, 't geen uit wandelen gaat met drie neusgaten en geen

neus; dat zulk verpest ongediert zonder verhemelte mede, naar mij 't dagblad aankondigt, den Godtergenden dwaalschreeuw, den oproer-gil dezer eeuwen uit het stinkend en schorgezopen keelgat al huilend durft voortrochelen, ja dit gaat verstand en geduld te boven! Verdwij, ongeneesbaar gebroed, in den draf⁶ der stedelijke *huisjens*, te saam met die verachtelijke *quasi*-palingen, die u als hunne natuurlijke canibalen eerbiedigen. Waarom niet een paar fiksche brandspuiten op die keezensukkels afgezonden, of Steenhauer⁷ gehuurd om ze dood te schelden? En wie zijn die nieuwerwetsche ministers? Men leest van een *Schimmel*penning, (fraaie munt, voorwaar) een Leidschen *Luiszak* (denzelfden waarschijnlijk die meer dan eens met Aart en mij, aan een Siegenbeeksch souper honger heeft geleden) een Donkeren (obscuren) Curtius, die buiten twijfel, te paard of op een graauwtjen, zich in den kuil van 't Hollandsch Forum staat te storten. Allen kezen, geboren en gezoogd tot nut van al 't *gemeen*; en die Heeren (?) zijn thands uwe patriotten, uw hoop en uitzicht, die 't getrouw Oranje op den mond durven slaan, en 't volk (altijd bereid om gedupeerd te worden) een vergulden kakstoel, valhoed en leiband als vrijheidsgift bieden. Een Engelsche constitutie *voor Holland!* wie (onbezeerd in zijn zinnen) had ooit geduld naar zulk een onrijpe absurditeit het oor te leenen? De constitutie van Engeland, gelijk de liturgy harer kerken, is een meesterstuk van menschelijke wijsheid, onder Goddelijke leiding, doch *speciaal*, en, voor als noch althands, waarschijnlijk *uitsluitend* bestemd *vóór Engeland*. Die constitutie, wat Engeland betreft, grenst bijna aan volmaaktheid; waarom? omdat zij tweeling is met het Engelsch volk, de machtige ontwikkeling van een groot beginsel, waarvan men reeds de sporen vindt in den tijd van Koning Jan, toen Holland noch in de lûren lag, en graaflijke pap te eeten. Die ontwikkeling had rappen voortgang onder Hendrik III, vervolgens onder 't fiksche en spiervol bestuur zelfs der manhaftige ja manbare Elizabeth, onder dat van

den cavalier-martelaar Karel noch meer, tot zij eindelijk onder den grooten William (Koning van Holland en Stadhouder van Engeland) door God met schitterend succes gezegend en bekroond werd in die onvergeetbare revolutie van 1688-1689, de eenige in de rolle der Historie die den naam verdient van groot en edel. Doch wáár zijn voor dit alles de postulaten zelfs te vinden in 't Historieboekjen van Holland? Wáár, in Holland, wijst men mij de school waar 't volk de responsabiliteiten, zoo wel als de privilegien van 't mondig worden geleerd en gewogen heeft? Herinnert u dit plotseling en verdovend gejang der kinderlijke onbedrevenheid, om emancipatie en vrijheid, het droevig geval niet van zekeren *Knottenbelt*, (dien gij wellicht nimmer gekend hebt) die bij het verliezen van zijn maagdom in 't zedelijk Leiden, tevens en te gelijker tijd een kwaadaartige ziekte zich berokkende, die, na hem ettelijke maenden verkankerd en doorvreten te hebben, hem eindelijk in 't graf deed neerstorten. Vergeet vooral niet dat tot de voornaamste en merkwaardigste caractertrekken der Engelsche constitutie *volksvergadering* en *volksdiscussie* behoren. En *hier* zijn beiden onontbeerlijk en hoogstnuttig, omdat het volk, door lange ondervinding, de zaak verstaat, en, door 't keurig evenwicht, der welgewikte politieke weegschaal, elk in zijn plaats *moet* blijven, zonder zijn burens uit de hunne te kunnen elbogen. Nergens dan *hier*, het pedant Mofland, en vooral het misdadigdwaze Frankrijk niet uitgezonderd, worden 's volks belangen, door 't volk zelf, op een redelijke en gezonde manier, *openlijk* behandeld en beredeneerd. Noch kunnen zij 't; doch 't geen in andere staten en staatjens een heilloos, aansteekend vergift is, een moordmes een sluikdolk in de hand des verraderlijken oproerlings, verstrekt *hier*, en *hier* alleen, in de hand van God, een heilzaam tegengift, een reddende veiligheidsklep, wanneer de stoom te lastig wordt voor den ketel. Doch wáár hebben mijn eertijds bezadigde landgenooten, dit alles geleerd en opgedaan? Wat weet men in Holland van

volksdiscussie? Waar vindt gij in de burgerlijk- en lagere, enfin in de volksklassen, het gros der natie, zoo gij wilt, zes personen die hun taal genoegzaam kennen om zich daarin met gepastheid en welvoegelijkheid te kunnen verstaanbaar maken; ik zonder *hen* zelfs niet uit, die zich op hun Siegenbeeksch knoei-gerammel en gekras vrij wat laten voorstaan? En wáár vindt gij zes personen die zes minuten over politieke zaken in 't openbaar zouden kunnen of zelfs durven *uit* het hoofd spreken, zonder terstond onder de algemeene verdenking te vallen dat zij het *in* 't hoofd hadden? Ik verbeeld' mij licht zulk eene Hollandsche volks-, (niet parlementaire voor welke ik allen eerbied heb) doch puur Nut van 't algemeen- of Verscheidenheid en overeenstemming-volksvergadering:⁸

President Mijnheeren de vergadering is geopend.

Lid A Jan, de pijpen en een glaasjen schillen met suiker.

Lid B Jan, jongelief, wil je aan die twee soezen en dat pruimetaartjen denken die ik voor mijn oudste zoontjen besteld heb.

President Mijnheeren, Ik heb een voorstel, op 't punt van directe en indirecte belasting, en het afschaffen van alle taxatie hoegenaamd. Ik heb een tweede voorstel nopens het propageren onzer cosmopolitaansche, schoon thands noch in embryo sentimenten. Een derde voorstel...

Lid A Jan een kwispeldoor!⁹

President (onder algemeen confusie). Ik hoop dat het hoogmogend lid *A* reeds gevoelt dat een dergelijke interruptie, in aard, zoo wel als in vorm, hoogst inconvenabel is.

Lid A Voorzitter, UE gebruikt woorden die niemand hier verstaat en die een mensch misselijk maken; Jan *twee* kwispeldooren! (verscheiden leden, ongeveer een twaalftal, vereenigen zich hier met de kwispeldoor-petitie).

President Dit is onverdraagbaar en strijdig met goede orde en volkswaardigheid!

Lid B Met verlof, mijnheer de President, lid *A* heeft een stuk in, 't is zijn zevende glaasjen schilletjens...

President Jan, de wacht, de wacht van de natie, terstond, zonder verwijl, de nationale wacht... (Hier stormt een platteland's schutter, met een gewezen Emeritus-Leidsch diender (als reserve) de nationale conventie-kroeg binnen, tot het herstel van orde; een scherp en vinnig geworstel grijpt plaats, waarin de schutter zijn leege beurs en de Leidsche held zijn bliken neus verliest, lid *A* steekt terstond een heete pijpenkop in het dus veroorzaakt vacuum, verscheiden leden verdedigen zich kloekmoedig onder de tafels, het veld is met vlaggedoeken en baaie borstrokken bedekt, doch de nieuwerwetsche hoogmogenden blijven, na welgestreden strijd, in 't bezit der langbetwiste zegepraal. De President breekt zijn hamer op 't hoofd van zijn buurman, den Secretaris, dien hij bij vergissing voor zijn lessenaar aanziet en sluit dus de vergadering.)

Ziedaar wat waarschijnlijk van 't eerwaardig Nederlandsch volk zal worden onder uw republikeinsch Schimmel-ministerie. Of zoo de Hollanders het schatbaar geheim van groote volksinrichtingen en politieke vrijheid tot zelfnut, niet tot zelfmoord, te doen gelden, reeds bezitten, zonder het ooit vertoond te hebben, wáár houden zij 't verholen, wáár ter wereld moet gij 't zoeken? in hun plooibroek, hun knolhorlogie of vestverslijtende cigarenkoker? En wat zullen uw bedelaars en landbewooners er bij winnen met een stem te hebben in de vertegenwoordiging, en met een stock achter hun boerenwagen uit rijden te mogen gaan?¹⁰ Zullen zij gelukkiger, voorspoediger, beschaafder, godvruchtiger of gezonder worden, of machtiger of beleefder? Denk aan Pruissen, zie hoe de schoonste en deftigste militaire monarchie van Europa ligt te plassen en te duikelen in republikeinschen drek. Een koning wiens rijk een kamp was, die met één opslag het vermetelst, het kwaadaardigst, ja 't machtigst oproer had kunnen en *moeten* op den nek trappen en verpletteren, geeft gekkelijk en misdadig toe, nadat hij 'zijn schoon' Berlijn reeds met de eerste plaag van Egypte bezocht

had; verschuilt zich (lafhartige!) achter de bedgordijnen zijner kranke en verguisde grootvorstin, huilt op zijn koninklijk balcon over een paar doodgetrapte oproerkrengen, en (naar men hier onder vier oogen verzekert) heeft zulk een vreesselijk *lang* gezicht, sedert die glorierijke revolutie, dat zijn barbier sterk aandringt op verhoging van salaris. En wat heeft Frankrijk bij die boosaartige kwaejongens-revolutie gewonnen? algemeen bankroet, generale bedelarij, en assignaten in 't verschiet, of liever met het halve lijf reeds over de onderdeur. Die Heeren vonden het al heel aartig en gemakkelijk een grijzen koning (dien ik voor 't overig als usurpateur¹¹ daarlaat) met een *halven* onderbroek aan, naar Engeland over te sturen, doch ik zou denken dat zij het thands verdord moeielijk achten zich ieder een *heelen* te bezorgen! schoon dit voor dat sansculotten-vee wel geen groote opoffering ware. - En moet Holland dit voorbeeld volgen; in plaats van bedaard te blijven voortgaan met het kaasmaken, het pijpenbakken, het jeneverstookten en het matig borrelen? God verhoede zulks!
[...]

Eindnoten:

- 1 *Sacer... meiete: dit is een heilig oord, gelieve buiten te wateren.*
- 2 *Nl. de Tiendaagse Veldtocht, waaraan Van de Linde als vrijwillig jager had meegedaan. Citaat uit J. van Lenneps toneelstuk De roem van twintig eeuwen uit 1831.*
- 3 *Gamins de Paris: Parijse straatjongens. Titel van een veelgespeelde vaudeville uit die tijd.*
- 4 *Ad libitum: naar welgevallen.*
- 5 *Arouet is de familienaam van Voltaire.*
- 6 *Draf: drek.*
- 7 *Steenhauer was een ex-student uit Leiden. Hij had een bundel studentenliederen uitgegeven.*
- 8 *Verscheidenheid en Overeenstemming: een Rotterdams literair genootschap.*
- 9 *Kwispedoor: spuwbakje.*
- 10 *Koetsen van de adel waren achterop beschilderd met een 'stock', een geslachtswapen.*
- 11 *Usurpateur: overweldiger.*

Highgate, 21 september 1849

In 1849 sprak Van de Linde er voor het eerst van weer eens naar Nederland te gaan. Hij vertelde door de zorgen zo veranderd te zijn, dat zijn oude schuldeisers hem toch wel niet meer zouden herkennen.

[...]

Ziekte en zorg hebben bovendien mijn uitgemergeld rif dermate vermagerd en uitgerammeld dat het onmogelijk ware in 't gansche wareldrond een langen rok of een étui des pays bas¹ te vinden die niet te wijd voor mij ware; gij weet, ik

was altijd ongelukkig met mijn pantalons, doch helaas! de tijd der spanbroeken is lang voor mij verdwenen. Ik wil u niet verbergen dat ik een bijna onweerstaanbare wensch gevoel om Holland nog eenmaal te zien, en ik beken u gaarne dat het hart mij klopt op de gedachte dat ik weldra, voor het laatst, de met kroost en kikkers gevulde sloten, en de echte Hollandsche poppenkast op de Luizenmarkt te Rotterdam aanschouwen zal.

[...]

Ik ben een armen suffenden sukkel geworden, ma santé ne vaut plus une paire de vos pantalons d'été. Gij zult mij heel wat veranderd vinden, en ik ben overtuigd dat ik gerust een pijp zou kunnen opsteken aan 't zelfde comfoort met Haak en Van der Spek, zonder door die bejaarde Hollandsche leeuwen herkend te worden; daar ik echter zelden, zoo ooit, rook, denk ik dit experiment maar daar te laten.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Étui des pays bas: letterlijk: koker voor de lage streken (dus broek).*

Amsterdam, tussen 1 en 9 oktober 1849

In het najaar kwam Van de Linde inderdaad naar Nederland. Hij logeerde in Rotterdam. Om Jacob van Lennep te ontmoeten nam hij de trein naar Amsterdam en wachtte op hem in een restaurant. De brief schreef hij daar.

[...]

Ik gevoel mij dan ook recht gelukkig in de stad mijner Vaders en Grootmoeders; doch verdorring valle op de op-

haalbruggen, zij zijn altijd *op* als ik haast heb: het is dáár, en niet hier dat gij uw zwemschool had moeten oprichten. - De spoorwegen zijn hier veel plezieriger dan in Engeland, veel goedkooper en het gaat zoo zoetjens, en je houdt zoo dikwijls op, dat het ‘acht maal breeken van 't lijntjen’¹ tussen Delft en Leiden, hier noch altijd in gebalsemde gedachtenis schijnt te blijven. Doch daar is ijsselijk gek vee tusschen Rotterdam en Amsterdam, daar was een onophoudelijke harddraverij van runderen en varkens, den gantschen morgen, zoodra de slagschaduw van de trein, en vooral van de rook, op de weiden neder viel, ik heb nooit, zelfs in België niet, zulke wegloopers gezien als de Hollandsche koeien, die ik *nu* waarlijk als de grootste gekkinnen van Holland begin te beschouwen. Daar was een zeer beleefd dierkundige in de trein, die veel tot mij sprak over zoologie; doch sinds *Beeren*² mij eens verschrikt hebben hou ik niet veel van deze branche der natuurlijke historie. Gezegde Heer was dáár, in de *derde classe*, uit liefhebberij, omdat hij, uit liefde voor beesten, bijna zelf een beest is geworden; *ik* was dáár, tusschen twee kalveren en een koe die in de kraam lag, zeer *tegen mijn* wensch, doch uit eerbied voor *u*, en om u niet te verstoren door nuttelooze uitgaven. Zie hoe lief ik u noch heb. Ik zit, of liever ik sta nu met open hart en open armen om u te ontfangen; zulk een positie is zeer affectueus, doch op den langen duur vermoeyend. Het open hart, te lang wachtend, vooral in dit koud seizoen, om een vriend te ontfangen, zou spoedig kou vatten, en wat ware dan de waarde uwer komst; en hartelijke armen hoe hartelijk dan ook, meer dan een kwartier open te houden, is geheel out of question, het is inderdaad even onmogelijk als gelijk men echter algemeen verzekert, het zijn zou het mesmeriseren³ door uw almanack van 1849⁴ vervangen te zien. Hoe gelukkig gevoel ik mij *die* nu op haar langdurig doodbed, voor het eerst van mijn leven nog gezien te hebben. Het was nog al aartig te zien hoe ik, door instinct als 't ware, schoon vast in slaap, door twee onmiskembare

teekens leerde kennen dat wij aan de Leidsche station waren. Ik gevoelde terstond een zeker *chemiesch* experiment voortgaan in mijn binnenkamers als of het gantsch gebouw tot zijn elementen werd teruggebracht, en ik vond alzoo terstond het gemis van *neuzen* in de Leidsche aanwezigen; doch dit was misschien omdat ik de oogen *toe* had. Ik heb nu reeds gegeten en gedankt, en verwacht u met ongeduld; er zijn slechts twee of drie uren ten hoogste, kom dus terstond; zoo gij geen vigilant⁵ kunt vinden, neem dan een trek- of liever tent-schuit, opdat ik u, roeiende redder! spoedig moge herzien, want ik heb u altijd noch recht *hartelijk* lief, ofschoon gij het weinig verdient. Ik verblijve,

Oprechte Vriend

Uw weledel gestreng Heer

G. van de Linde

Eindnoten:

1 *Nl. het lijntje van de trekschuit.*

2 *Beren: schuldeisers.*

3 *Mesmeriseren: magnetiseren (van het mesmerisme, genoemd naar de magnetiseur Mesmer; die in de tweede helft van de achttiende eeuw zijn niet altijd betrouwbare praktijken uitoefende).*

4 *In 1849 was de eerste jaargang van Jacob van Lenneps almanak Holland uitgekomen.*

5 *Vigilante: huurrijtuig.*

Highgate, 30 augustus 1850

Het verblijf in Nederland was Van de Linde tegengevallen. De ontmoeting met Jacob van Lennep liep uit op een ruzie. Toen hij een jaar later weer ging, was hij minder gespannen. Ditmaal beviel het hem beter. Van Lennep en Aart Veder hadden hem dan ook hartelijk ontvangen. Samen haalden ze hem over te gaan schrijven voor de nieuwe almanak van Van Lennep: Holland. Veder zelf zou er ook in gaan publiceren. Met enige tegenzin had Van de Linde toegezegd, maar terugkrabbelen kon hij niet meer en met de Batavier zond hij zijn eerstelingen voor Holland op: 'De hond', 'De leeuw', 'De ezel', 'De aap' en 'De vogels' als onderdelen van een 'Proeve eener Natuurlijke Historie voor de jeugd'. Zeventien jaar lang had Van de Linde niets meer in Nederland uitgegeven en nu waren zijn vrienden erin geslaagd zijn stilzwijgen te doorbreken. Maar helemaal zeker voelde Van de Linde zich niet. Hij was bang dat zijn vrienden hem voor de gek gehouden hadden.

Waarde Van Lennep, Hartelijk leed doet het mij uit uw, anders zoo aangename brief te vernemen dat gij ongesteld zijt, en hartelijk wensch ik u een spoedig en volkomen herstel toe. Ook ik ben bedlegerig met een zware kou en a face ache¹ of the devil. Ik ben beschaamd over den prullenboel dien ik u toezend. Het is weergaesch moeielijk, lieve vriend, om, ik wil niet zeggen geestig, dat is buiten de quaestie, doch zelfs om laf te zijn, in een zekeren zin, wanneer men een timmerman's winkel in zijn kop aan 't werk heeft, vooral zoo dit on the spur of the moment moet geschieden. Ik wilde echter uw verzoek gehoorzamen, ofschoon ik, op mijn woord, niet weet of het ernst of verneukerij was. Verscheur de gansche knoeikraam, of zoo er u iets uit aanstaat, waaraan ik wanhoop, gebruik het. Verander, verbeter, vermeerder, verminder verbrand, doe wat gij wilt, doch vooral noem mijn naam niet, en lach me vooral niet uit over mijn walgelijke laffigheden, wanneer ik u nog eens wederzie. Had ik meer tijd gehad, zoo zou ik u wellicht iets dragelijkers hebben kunnen aanbieden.

[...]

Eindnoten:

1 *Face ache: aangezichtspijn.*

Highgate, 30 augustus 1850

Bij de zending met de Batavier, die noodgedwongen van personenvervoer overgegaan was op het overzetten van goederen en vee, ging een briefje mee dat begon met een toespeling daarop.

Waarde Van Lennep, Daar de Batavier thands, helaas! meer onvernuftig vee overvoert dan schrandere en deftige passagieren, maak ik van die gelegenheid gebruik om u bij deze eenige specimina toe te zenden uit mijne onlangs aangelegde diergaarde; te weten: 1 Hond, 1 Aap, 1 Ezel en 1 Vogel; met verzoek mij die, na ze in de poppenkast aan de familie vertoond te hebben, weder in behoorlijke conditie te doen toekomen.

[...]

Highgate, 21 september 1850

In geen geval mochten de gedichten van Van de Linde onder zijn eigen naam afgedrukt worden. De garantie van anonimiteit was voor hem uiterst belangrijk. Hij betwijfelde of zijn verzen publiceerbaar waren, en vreesde steeds dat de spotternijen zijn schuldeisers, waarmee een langlopende afbetalingsregeling getroffen was, in het verkeerde keelgat zouden schieten.

Waarde Van Lennep, Ik schrijf u deze weinige regelen om u te beletten een dwaasheid te begaan en u te bidden noch rechtstreeks noch zijdelings mijn naam te doen verschijnen in verband met de u toegezonden malligheden. Gij gevoelt van zelf dat dit mijne reputatie zou kunnen bezeeren. Ik weet noch niet recht of gij den draak met mij steekt dan of gij waarlijk voornemens zijt mijn prullen te plaatsen. Zoo dit inderdaad uw plan is, en de etiquette van uw almanak het anonyme verbiedt, plaats dan initialen G.V.D.L.M. of vertaal mijn naam in 't latijn Scr. G. Tilia (don't put 'Tilus',¹ by mistake), of plaats een melancholiek motto 'Tilia levis caeditur',² doch vooral geen namen noemen, wat ik u bidden mag.

[...]

Eindnoten:

- 1 Scr.: scripsit: (de genoemde) heeft het geschreven. Tilia: linde. Tilia is een vrouwelijk woord; de - niet bestaande - mannelijke pendant zou til(i)us zijn.
- 2 Tilia... caeditur: de kleine linde wordt geveld. Citaat uit Vergilius Georgica.

Highgate, 10 februari 1851

De verhouding tussen Van Lennep en Van de Linde was in deze tijd ontspannen. 'De tijden van lichtgeraaktheid en kwalijk nemen zijn voorbij,' schreef Van de Linde. Wel was er af en toe nog een meningsverschil, vooral op het gebied van de poëzie, en dan haalde Van

de Linde fors uit. Maar daarnaast werden gewone huiselijke brieven over het weer en familiezaken uitgewisseld.

[...]

Een Philanthroop heeft onlangs te *Maestricht* een acoustiek hospitaal voor *dove koolen*¹ *gesticht*, en wat je me van 't weêr in Holland *bericht* geloof ik heel *licht*; de Maas leit hier *ook* niet *dicht*, 't is zelfs *benauwd*; kou vatten wordt bijna een *plicht*; vandaag is het vooral zeer warm en *fraai*, en men hoort veel klachten onder de kooplui in *baai*. De Hertog van Wellington gaat al uit zwemmen als een *haai*; nu moet ik ook zeggen hij is bijzonder *taai*; in de boomen is het niets dan gekwinkeleer en *gekraai*, en in de vijver een continueel geflodder en *gedraai*; ik ken vinken die hun nest al maken, onder anderen een ouden *papegaai*, en gisteren hoorde ik twee vogels tegen mekaar zeggen '*Ik braai*'; maar ik moet er bijvoegen het was niet in de *natuur*, dat ze dat zeien, maar in de keuken voor '*t vuur*'. Hopende dat gij u spoedig in welstand hier zult *bevinden*, verblijf ik uw getrouwe vriend, menheer en mevrouw *Van de Linde*.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Dove kolen*: kolen die niet meer gloeien (vgl. doofpot).

Highgate, 24 juni 1851

In 1851 werd in Londen de eerste wereldtentoonstelling gehouden. Veel landen hadden een paviljoen waar produkten van eigen bodem getoond werden. Grote massa's buitenlanders bezochten Londen. Voor de expositie was een glazen gebouw opgetrokken, het Crystal Palace. Van de Linde schaamde zich diep voor de Hollandse afdeling.

[...]

Het Hollandsch departement is beroerd; de vriesche turfboeren, die de tentoonstelling bezoeken, komen allen met zwarte voiles of sluiers, die zij, - uit schaamte zegt men, - over hun aangezicht halen, zoodra zij de Vaderlandsche afdeeling naderen, en de vuile Hollandsche vlag, die er boven hangt, ziet er net uit als of zij vijf jaren lang voor dwijl in een keezenfamilie had gediend. Rusland is uitstekend fraai en belangwekkend, zoo is Frankrijk, en Oostenrijk België, Engeland India etc. etc. America, met een *overgroot* emplacement, en niets er in, is net ‘Armoede en Grootheid’.¹ De grootste curiositeit is echter het gebouw zelf: ‘een wonder onder wonderen’! Wij zagen, en geloofden 't niet! Het doet mij plezier dat men het behouden blijft, en voor een Jardin d'Hiver, met promenades en een rijbaan in 't midden, bestemt. Onder de merkwaardigste voorwerpen behoren verder: een dwarsfluit zonder gaten, een versch ei grooter dan een volwaschen struisvogel, en een kind met een houten been geboren. Enfin alles is waarlijk marvellous. Ik zelf was zeer tegen het gantsche plan vóóringemen en voorspelde niets dan bankroet en schipbreuk; doch thands roep ik uit met *menig* modern Ceasar, uit de plattelandsche schutterij van '31: ‘Veni, Vidi, Victus sum’!²

[...]

Eindnoten:

1 Armoede en grootheid is de titel van een toneelstuk van Kotzebue.

2 *Veni... sum*: ik kwam, zag, werd overwonnen.

Highgate, 13 augustus 1851

De vrienden maakten van drie manieren gebruik om elkaar post toe te zenden. Gewoonlijk verstuurden ze de brieven kosteloos met de Batavier, die lang over de tocht deed en het 's winters afliet weten. Daarnaast gebruikten ze de gewone zee-post. Verzending over Oostende ging het snelste. Haastberichten werden dan ook via Oostende verzonden, maar niet altijd klopte alles met de opzet.

Waarde Van Lennep, Gelijk ik gisteren sprak, ik begrijp volstrekt de manier niet waarop gij manoeuvreert met uw brieven. Maandag tegen 11 ure a.m. komt no 1, in 't Hollandsch waarin gij, na ons aangekondigd te hebben dat wie dien brief voor 't schrift van een drenkeling houdt, het mis heeft, ons tevens meldt dat uw zoon een week te London denkt te komen doorbrengen en ons tusschen den 18 en 22sten een bezoek te geven. 'Dat's heel goed' zeg ik; 'Ja capitaal' vervolgt mijn vrouw in 't Fransch, 'doch hoe dwaas denzelfden avond naar London terug te keeren'. Hierop komt uw brief no 2, denzelfden dag als no 1, doch een uur of drie later, waarin gij ons op zijn Fransch meldt dat wij het genoeg zullen hebben uw zoon *hier* te zien in plaats van bij voormelden onbekenden Londenaar. 'C'est beaucoup mieux comme cela' zegt nu mijn vrouw in 't Engelsch, terwijl ik er in mijn moedertaal bijvoeg 'Most decidedly, I am quite of your opinion'. Hierop steek ik uw twee brieven in mijn zak om beiden op mijn gemak den volgenden dag (dingsdag) te beantwoorden. Doch toen ik mij hiertoe gisteren stilletjens ging nederzetten stuift er - Hemel bewaart ons - een derde brief de kamer binnen, die eigenlijk bestemd scheen om, via Ostende, no 2 in te halen, of voorbij te lopen, doch die zich buiten adem schijnt gedraafd te hebben, daar hij een dag later aankomt dan no 2 en dus niets bevat dan oud nieuws tegen ½ sh. het half velletjen.

[...]

Highgate, 22 augustus 1851

Gewoonlijk nam Van Lennep een hotel wanneer hij in Londen was. Voor het eerst had hij nu gelogeerd bij Van de Linde en deze was in alle staten van opwinding geweest. Om te danken voor de ontvangst zond Van Lennep geschenken aan de familie, die nu zijn zoon Maurits te gast had.

Van Lennep maakte natuurlijk van de gelegenheid gebruik aan te dringen op nieuwe bijdragen voor de Holland-almanak. Van de Linde werkte echter niet zo gemakkelijk als Van Lennep. Deze kon te midden van een druk gezelschap verzen schrijven. Van de Linde had absolute rust om zich heen nodig.

[...]

En nu kom ik tot het principaalste: namelijk die fraaie *geschenken* die ons aan the Arabian nights deden *denken*. Puik van giften en andere cadeaus zoo als niemand ze *geeft*; of het moet een mensch zijn die van zijn renten *leeft*, en die met topazen ducatonnen en *juweelen*, zonder dat het hem geneert, Sjakootjen¹ kan *speelen*. Doch de doelmatige keus, de pure *smaak* is eigenlijk toch het fraaiste noch van de *zaak*, en doet ons den mensch (met uitzondering van de *keezen*) bewonderen als een zeer vernuftig *wezen*; een wezen dat voor jong en *oud*, enfin voor een ieder heeft waar hij 't meest van *houdt*, en zich zoo naar elken stand weet te *veraccommoderen*,

dat hij voor jonge jufvrouwen weêr heel wat anders heeft als voor *Jongeheeren*. Voor de legkaart zendt u dan ook elk der kinderen een dankbare *kus*, terwijl ik u van harte verplicht ben voor *Betjen Musch*² die Lardner³ reeds meegepakt heeft onder de *bedrijven*, om er een recensie van in de ‘Critic’ te doen *schrijven*.

Zoodra die recensie voltooid is en *klaar*

Ontfangt UE daarvan natuurlijk een *prachtexemplaar*.

De keurlijke vaarzen van den oorsprong van UE *leven*

Denk ik, volgens belofte aan den Heer Yates⁴ ten geschenke te *geven*.

En om de zaak te behandelen als iemand van *fatsoen*

Zal ik het morgen door Maurits laten *doen*.

Je weet wel wat er, toen je bij Yates te visite was *gezeit is*

Omtrent een paar exemplaren van een Heer die zijn koffer *kwijt is*?⁵ Doch dit obiter,⁶ gelijk men zegt in 't *Latijn*, wanneer men zich namelijk kan beroemen met die taal bekend te *zijn*. Doch ik moet het rijmen helaas! hier *staken*: omringd van allerlei soorten van buikpijn is 't onmogelijk vaarzen te *maken*.

[...]

Ik bezit ongelukkig dien elastieken geest niet die u en anderen in staat stelt onder *alle omstandigheden te werken*. Zoodra de school begint is 't met mij over, zoodat ik bijna nooit iets kan doen except in de vacantie, en dan noch moet ik uit de stad kunnen zijn; het is alsof de atmosfeer van een school een domper zet zelfs op het rampzalige zessenkaarsjen van een kreupeldichter.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Misschien een bijnaam voor koning Willem II, die zich vaak liet zien met een Russische sjako (hoog stijf hoofddeksel zonder rand). In 1829 was aan het hof een juwelendiefstal gepleegd, en er gingen geruchten dat Willem II, die toen in geldnood zat, daar zelf de hand in zou hebben gehad. Deze kwestie was onlangs opgerakeld. - Of is bedoeld de legendarische Amsterdamse inbreker Sjaco, leider van een dievenbende, die in 1719 terechtgesteld werd?*
- 2 Elisabeth Musch, roman van Van Lennep, verscheen in drie delen tussen 1850 en 1851.
- 3 Lardner was de vroegere gouverneur van de kinderen van Van Lennep, die nu op het British Museum werkte. In *The Critic* verscheen een lovende recensie van Elisabeth Musch.
- 4 Yates was een kennis van Van de Linde uit Highgate, een befaamd oudheidkundige.
- 5 In de almanak *Holland voor 1850* had gestaan een ‘Vertelling van een Heer die zijn koffer kwijt was’. Het was een verslag van wat Van Lennep overkomen was in de zomer van 1849 toen hij een reis naar een oudheidkundig congres in Engeland ondernam.
- 6 *Obiter: terloops.*

Rotterdam, 9 april 1852

De overtocht naar Nederland maakte Van de Linde nu geregeld. Soms bracht hij enkele Hollandse leerlingen van zijn school terug naar hun ouders, soms waren er financiële zaken die geregeld moesten worden, maar ook zonder aanleiding ging hij wel, en bracht dan bezoeken aan Aart Veder in Rotterdam en aan Van Lennep. Er was veel veranderd in Nederland sinds Van de Lindes studententijd, en daarvan gaf hij verslag.

[...]

Gij kunt niet begrijpen hoe vreesselijk zeeziek ik deze laatste reis geweest ben. De gantsche nacht heb ik leggen brullen als een heusselijke leeuw, zoodat de ontzette passagiers vroegen of Mijnheer van Aken ook met de Menagerie¹ zich aan boord bevond, en een van de acteurs los was gebroken. Anderen zeiden ‘heeft de kaptein zich soms vergist, zijn wij hier in plaats van in 't kanaal, soms in de baai van Napels, en is dit altemet het braken van den Vesuvius in eigen persoon?’ Allen besloten eenparig een Jonasjen van me te maken, toen gelukkig voor mij de zwaarlijvige Rotterdamsche kerktoren met zijn dikken buik, als een Deus ex Machina aan den gezichteinder tusschen de windmolens te voorschijn trad, waarop 't gezelschap uitriep ‘t is de moeite niet meer waard’. Ik ben nu ook zoo bang van de zee geworden dat ik met Bilderdijk besloten heb dat dit mijn ‘Zwanenreis’ zal zijn. In mijn geboortestad aangekomen, ontwaarde ik

met verdriet, dat het dáár, sedert mijn laatst bezoek, met het rooken weer schrikkelijk is toegenomen. Wolkkolommen, - het kan mij niet scheelen hoe groot - zijn kinderen in luren, bij de vervaarlijke rookkolommen die hier voor 't oog van den gepetrifieerden² vreemdeling ten hemel stijgen, en 't geen mij ten hoogste verwondert is dat, dát klein gedeelte van de populatie, 't welk niet rookt, niet continueel van zich zelve leit, aan de voeten der rookende meerderheid. Millioenen cigaren bedekken hier den grond gelijk eertijds de sprinkhanen het land van Egypte, en ik ben overtuigd dat zoo eenmaal Rotterdam, gelijk Nineveh van ouds, van de oppervlakte der aarde verdwenen zal zijn, een tweede Layard³ gemakkelijk, na dertig of veertig eeuwen, de plek voor 't nageslacht hervinden zal, bij de strata uitgerookte cigaren die haar zullen aanduiden. Alles rookt: van de boot stapte ik na de Douane en de Heeren visiteuren *rookten*; de man van 't schouwetjen,⁴ die net overstak, toen ik op 't laatste timpjen gearriveerd was, *rookte* en zijn zoon, een snotjen van zes jaren, *rookte*; een diender die in volle monteering mij den verkeerden weg wees, rookte, een liefhebberij-knecht⁵ en grande tenue, kwam met een netjen paling van de boerenvischmarkt, en *hij rookte*, ik vroeg aan een aanspreker, met een lidteeken in plaats van een neus, of hij mij ook zeggen kon wie er dood was, en *mijnheer rookte*! Enfin, gelijk ik zeg, nu rookt letterlijk alles, de schoorsteenpannen zien rood van spijt en jaloerschheid, en het verwondert me dat het volk de stad niet in brand rookt. Tot de verdere merkwaardigheden van Rotterdam behooren de houten bordtjens die men vrij algemeen ziet opgespijkerd met het delicaat opschrift 'Hier niet te wateren', en vervolgens de ophaalbruggen die altijd *op* zijn: dat manqueert nooit. Dit agrement⁶ heeft mij drie uren gekost om 't huis van Aart te bereiken; al de bruggen waren geregeld *op* en altijd zes of zeven scheepjens dicht op malkander, net als ganzen die over een plank wandelen met hun neuzen, etc. Gelukkig dat de beursbrug

van steen was, of die wilden ze anders ook ophalen, toen zij mij zagen aankomen, doch hiervan hebben ze toch afgezien. Het is mij dan ook onbegrijpelijk hoe iemand hier, als het niet steendik vriest, zijn appointementen kan houden, mij dunkt met open water moet iedere Rotterdammer altijd een uur of anderhalf te laat zijn. Dat is waarschijnlijk de reden dat de klokken hier 20 minuten bij London⁷ vóór zijn, dat is zeker om den tijd van de ophaalbruggen weer in te halen. Ik ben weer in mijn oude logement gekropen, waar alles mij nog al wel bevalt, behalve de bakker om 't hoekjen, die juist naast mijn ledikant woont en er zich een gewoonte van schijnt te maken om zoodra hij verneemt dat ik gearriveerd ben, aan 't brood kneeden of trappen te gaan, 't geen een infernaal leven veroorzaakt, dag en nacht en rust en slaap onmogelijk maakt. 't Is precies of de Nieuwe Haven en de Spaansche kaai juist van een zware hongersnood bijgekomen waren, en nu, uit voorzorg, mijn buurman voor eeuwig aan 't boterhammen bakken gezet hadden.

[...]

Eindnoten:

- 1 *De familie Van Aken had een bekende menagerie, iets tussen circus en dierentuin in, waarmee kermissen afgereisd werden.*
- 2 *Gepetriefeerd: aan de grond genageld.*
- 3 *Layard was een Engels archeoloog die als eerste opgravingen in Ninive en Babylon deed, waar hij talrijke voorwerpen uit de aarde haalde.*
- 4 *Schouw: soort veerpont.*
- 5 *Liefhebberijknecht: verbastering van livreiknecht.*
- 6 *Agreement: vermaak.*
- 7 *De Amsterdamse tijd scheelde indertijd twintig minuten met de Engelse Greenwich-tijd.*

Highgate, 9 september 1852

Voor de almanak van 1853 had Van de Linde twee verzen gemaakt: 'De olifant' en 'De profundis'. Eerder had hij het 'Alphabet' opgestuurd, dat echter nooit geplaatst is. Opvallend is de nadruk die Van de Linde op de verzorging van zijn verzen legt. Hij eiste een nauwkeurigheid, niet alleen van zichzelf, maar ook van drukker Kraay en redacteur Van Lennep, die voor hen ongekend was.

Waarde Van Lennep, Sedert mijn laatst schrijven heb ik, onbestand tegen het flikkeflooiën de kittelarijen en andere ca-

ressen van mijn amoureuze zanggodin, haar, nolens volens,¹ een jeugdig olifant vervaardigd waarin gij, naar ik hoop, eenig behagen zult scheppen. Hij is omtrent zoo groot als de haan, of liever een weinig grooter en volumineuzer, 't geen men wel aan den aart van 't beest en zijn aangeboren zwaarlijvigheid zal willen ten goede houden. Zoo gij nu mijn logeergast niet te lastig, te laf of te corpulent vindt om hem in 'Holland' te huisvesten, stel ik hem ter uwer beschikking, en zend hem per Batavier in een goudhanen-doosjen over. Schrijf mij en tout cas, per omgaande, of gij hem verlangt of niet, en ik zal u terstond het dier toezenden, met ernstig verzoek, zoo er geen plaats in 'Holland's' beestenmarkt zijn mocht, hem mij terstond met een van de 'Cattle-Steamers' terug te sturen. Ik ben thands nog een weinig aan 't likken aan 't beerenjong, dan, helaas!

'Als 't lieve leven faalt, dat likt geen tong er in'.²

Bij dezelfde gelegenheid zou ik u een ander afschrift van 'De Profundis,' met eenige *woord*veranderingen - niets meer - wenschen te zenden. Ook dit stukjen hoop ik terug te ontvangen zoo gij 't niet opneemt. Gesteld de stukjens een plaats vinden, - O utinam!³ - dan reken ik op uw smaak uw oordeel en uw gevoel, voor een accurate typographie en punctuatie en bijzonder voor die noodzakelijke afstanden, of spaces, tusschen de verschillende gedeelten van ieder vaersjen zonder welke zooveel van de kracht en zin, - talis qualis⁴ - verloren gaat. Dit geldt voor alle stukjens die niet in coupletten zijn verdeeld, doch vooral van onze voorwerpen in de natuurlijke historie. Ik duid dit altijd zooveel mogelijk in 't manuscript aan, doch heb meer vertrouwen in *uw* dan in *mijn* smaak en gehoor. Ik zou tevens verzoeken dat de stukjens niet allen op één hoop geplaatst werden gelijk een klier, een steenpuist of ander absces, doch veel eer hier en daar over 'Holland's' oppervlakte doelmatig verspreid gelijk krenten in armelui's koekebak; eindelijk zoo de stukjens niet geplaatst worden reken ik geheel op uwe vriendschap voor

de terugzending daarvan met het Alphabet etc. etc., zonder te lang verwijl.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Nolens volens: tegen wil en dank.*
- 2 *Slotregel van het vers 'Polijsen' van Staring.*
- 3 *O utinam: o ware het zo.*
- 4 *Talis qualis: het zij zoals het is (hoe onbevredigend ook).*

Highgate, 13 september 1852

Van Lennep had geen gemakkelijke contribuant aan Van de Linde. Altijd was hij te laat met de kopij, Van Lennep kreeg geen tekst onder ogen die niet herroepen en veranderd werd, en brieven met varianten ontving hij soms tweemaal per dag.

Waarde Van Lennep, Aangezien ik geen antwoord op mijn aangeboden 'Olifant' ontfang, maakt mijn scherpzinnigheid hieruit op dat het dier (dat nogal *wel* is uitgevallen) te laat voor 'Holland' is aangekomen, of dat gij mijn aanbod voor de Natuurlijke history van de hand wijst. 't Was weinig, doch uit een goed hart', gelijk Kaat Mossel¹ aan Bilderdijk schreef toen zij hem een zak aardappelen present zond; of

Men reken d'uitkomst niet, doch zie op 't doel alleen,² gelijk de Vader sprak toen hij in 1831 een manke tweeling als vrijwilliger aan 't Hollandsch leger aanbood. Hoe dit zij, zoo gij 'De Profundis' denkt te plaatsen, hoop ik dat het met de volgende kleine veranderingen moge zijn, waarvoor het immers nog niet te laat is, zoo slechts de vriendenhand het uitgever's horlogie een weinig achteruit wil zetten?

[...]

Eindnoten:

- 1 *Kaat Mossel: vurige oranjeklant in het eind van de achttiende eeuw, die de hand had in vele opstootjes. Bilderdijk was haar advocaat.*
- 2 *Licht gewijzigd slot van Tollens' De overwintering der Hollanders op Nova Zembla.*

Highgate, 17 september 1852

Uiterste precisie kenmerkt het dichterschap van Van de Linde. Over ieder woord dacht hij na, hij overwoog bijbetekenissen en klankeffecten. Hij was voortdurend bezig zijn verzen bij te schaven, en vaak viel de keus tussen enkele synoniemen hem zo moeilijk, dat hij de uiteindelijke beslissing aan Van Lennep overliet. Soms stelde Van Lennep zelf veranderingen voor. Er waren passages in de verzen die hij niet vond passen voor de keurige almanak. Het gevallen meisje in 'De profundis' had van Van de Linde een woelend plekje meegekregen, hetwelk op verzoek van Van Lennep in een pijnlijk omgezet werd.

[...]

Zoo gij vervolgens: 'En over 't *woelend* plekjen', in
'En over 't *pijnlijk* plekjen' wilt veranderen, kan dunkt mij de preutste preutsheid er haar 'Imprimatur'¹ onder zetten.

'Ik dacht gij waart de bruid' was ik genoodzaakt er in te voegen om het rijmen van *uit op uit*² te vermijden; ofschoon 't mij voorkomt dat door de samenvloeiing der twee voorgaande (verschillende) woorden twee verschillende rijmklanken ontstaan:

oogjensuit

aakliguit

Hoe dit zij, zoo deze regel niet te gedwongen of te gek klinkt en geen wanklank verwekt, maakt hij wellicht het geheel delicateser en 't meisjes minder schuldig, daar het nu toch duidelijk blijkt dat de Leander³ die haar de poets heeft gespeeld haar 'aanstaande' was, en niet le premier venu.⁴ Overigens laat ik *alle* veranderingen geheel aan u over. Ik moet u

nog vragen wat beter zij

‘wanneer een traan mij *sprong* in 't oog,’ of

‘mij *blonk* in 't oog’.

't Een (*sprong*) is misschien wat abrupt en 't ander (*blonk*) wat gemaakt; doe in alles na uw goeddunken. Met de voorgaande veranderingen hoop ik dat gij in gunst op mijn stukjen zult kunnen nederzien, en 't beschermend in uw Holland opnemen. Gij zijt de eenige voor wien ik verzen maak en wiens oordeel ik op prijs stel; en wanneer gij zegt ‘Gerrit dat is niet onaardig’, of ‘daar heb ik om gelachen’, heb ik alles wat ik begeer; aan de goed- of afkeuring van anderen stoor ik mij volstrekt niet, daar ik niet rijm om *hen* doch wel om *mijzelf* of *u* te veramuzeren. Hiernevens de Olifant; ik hoop dat het dier u en uw uitgever niet geheel mishagen, noch uit de hand moge vallen. Zorg nu eens, waarde Van Lennep, voor een goede uitvoering, spelling, punctuatie, afstanden, plaats in den Almanak (niet alles bij malkaar) etc. etc.; enfin neem deze uwe voedsterkinderen eens onder uwe bescherming, als of het de uwe waren, en teeken elk stukjen maar ‘*Een Schoolmeester*’.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Imprimatur*: ‘het mag gedrukt worden’, toestemming om te drukken.
- 2 In de eerste versie had gestaan: ‘Wat doolt ge alleen door 't boschjen,/En krijt uw oogjens uit,/Liefkind, waar is uw blosjen.../Wat ziet ze er aaklig uit’.
- 3 *Leander*: minnaar.
- 4 *Le premier venu*: de eerste de beste.

Highgate, 18 september 1852

Een dag later was er weer een brief, nu met commentaar bij ‘De olifant’.

[...]

Over 't geheel hoop ik dat de Olifant niet te lang, te gezocht, en daardoor te laf zal voorkomen. Ik heb reeds zooveel verkort, gekapt en vereenvoudigd, dat ik waarlijk geen mogelijkheid meer zag voor 't een noch 't ander 'process', zonder ons edel en substantieel dier tot de *éphémère*¹ category te verlagen van 'the dissolving views',² of hem zijn piek te doen schuren, voor en alear hij behoorlijk gedrukt was. Ik beken, ik mis de spontanéiteit van den Haan, doch - *pace*³ den opzetter uit Weenen⁴ - een olifant loopt zoo vlug *niet* als een Haan, en voortbrengselen van deze soort hangen bovendien zoo *geheel* af van the 'impulse of the moment', dat het, gelijk ik zeide, te vergeefs schefloten⁵ is en gelikt, zoo 't lieve leven' faalt,⁶ bij de geboorte reeds voor den dag te springen met het vrolijk 'Here we are'! van een English clown in een Christmas-Pantomime. Het gaat met beestengelijk met menschen-maken, alle baksels en brouwsels zijn niet dezelfde, ofschoon allen dezelfde conscientieuse attentie en arbeid hebben gekost. Ik reken echter geheel op de toegevendheid van 't publiek van 'Holland', mij reeds vroeger zoo ruimschoots en verplichtend geschonken, en zal overigens mijn brief tot het laatste oogenblik openhouden, ingeval de een of andere variant of emendatie mij nog mocht te binnen schieten. Ik geloof overigens, ja ben zeker, dat gij volkomen met mij van gevoelen zijn zult, dat 'de Olifant' thands niet *verder* bekort *kan* worden, zonder dat wij het dier deerlijk verminken, of zijn 'vital parts' aantasten. Zoo er dus van 't jaar geen plaats voor hem zijn mocht, bewaar hem dan voor de menagerie van 1853, want, mij dunkt, hij moet of geheel *in* de kooi, met zijn staart zoowel als zijn *snuif*, of hij moet er geheel *uit*. Het zou mij echter nog al plezier doen voor als nog geen interruptie te zien in de *série* van onze 'na-

tuurlijke historie’.

[...]

Zoo gij soms veranderingen, als andersints mocht hebben te *suggereren*, schrijf dan maar zonder u te *generen* of te *frankeren*; ten zij een vriend zich met den brief wil *chargeren*, en dien bij zijn *arriveren*, dadelijk per post *depêcheren*,⁷ zonder hem in zijn zak te *vernegligeren*⁸ en vervolgens totaal te *oubliëren*. Ik hoop dat gij van 't jaar met ‘Holland’ de schapen en niet de bokken moogt *scheeren*, en mijn ‘*De Profundis*’ *placeren*. Perge *valere*.⁹

Eindnoten:

- 1 *Efemeer*: kortstondig.
- 2 *Dissolving views*: soort van projectie met twee toverlantaarns, waarbij het ene beeld langzaam in het andere overgaat.
- 3 *Pace*: met verlof van.
- 4 *In Wenen was een groot kabinet met opgezette dieren*. Misschien ook een toespeling op de Leidse dierkundige H. Schlegel, die afkomstig was van Wenen.
- 5 *Vgl. het spreekwoord: 't is vergeefs gefloten als het paard niet pissen wil: vergeefse moeite doen*.
- 6 *Vgl. de slotregel van Starings vers 'Polijsten'*: ‘Schoon 't beerenjong bij moeders lekken winn',/Als 't lieve leven faalt, dat lekt geen tong er in.’
- 7 *Dépêcheren*: snel verzenden.
- 8 *Negligeren*: veronachtzamen.
- 9 *Perge valere*: blijf verder gezond.

Highgate, 6 november 1852

Toen Van de Linde enige tijd later een exemplaar van *Holland* in handen kreeg, was de wereld te klein. Er hadden drukfouten in zijn gedichten gestaan en uitgever Kraay kreeg de volle lading over zich. Hij zwoer nooit meer iets voor *Holland* af te staan.

Dat jaar had de hele fine fleur van de Nederlandse letterkunde in de almanak gepubliceerd: Da Costa, Beets, Ten Kate, Van Lennep zelf, de nu vergeten De Bull, en vriend Aart Veder onder het pseudoniem Bartholomeus Pen. De inhoud van de almanak beviel Van de Linde echter niet. Het is verrassend hoe modern de eisen zijn die hij aan literatuur stelde.

Van de Linde vroeg Van Lennep regelmatig met klem om te komen logeren. Hij was de verontschuldiging moe: geen jichtaanval of uitnodiging bij de koning zou hem nog kunnen excuseren. Van Lennep had een druk bezet bestaan en moest vaker de ene afspraak voor de andere laten schieten. Daarbij leed hij aan jicht, hij kreeg ‘het pootje’ soms onverwachts.

[...]

Wat nu ‘Holland’ betreft en mijn schamel aandeel daarin, zoo moet ik u rondweg bekennen dat niets mij ooit meer berouwd of verdrotten heeft dan, dit jaar, eene enkele bijdrage te hebben ingezonden; ik heb hierover, daar 't zoo in 't rijm te pas kwam, mijn gevoelen reeds aan Schuymer¹ medegedeeld. Geen aas- of mestvogel heeft ooit aan zijn beteren een viezer en onbeschaamder affront gedaan dan uw Kraay aan mijn Olifant; en de uitgever of uitvinder van ‘twee blankenmoeder de gans-sprookjens’, ‘drie voor een oortjen-Tijl Uylenspieghels’, of ‘zeven voor een duit-Jan de Wasser prenten’² toont meer attentie, zoo niet respect, voor een absent contributeur, dan dit galgenaas van een schaamteloze, helgewonnen en Kees-geboren, ‘kraaiend’ en kruipend stofomwentelende boekpier mij, arme afwezige, die van den Prins geen kwaad wist, heeft waardig gekeurd. Ik heb volstrekt geen ambitie of lust om iets, wat het ook zij, in 't licht te geven; doch, wanneer ik zulks eens doe, op verzoek, heb ik er nog veel minder lust in om bastaard-onzin te affilieren,³ mij door 't verzuim of de stommigheit van een verraderlijk drukker op den hals gedraaid, en dien ik mij schamen zou ter neder geschreven te hebben. Het *minst* dat men, vooral op een afstand, verwachten mag, en zelfs eischen, is een *behoorlijke* ‘correction of the letter-press’, en, naarmate een stukjen weinig of geen verdienste bezit, behoort een drukker te zorgen dat dit weinige niet verknoeid worde. Doch wat beteekent nu zulk bokken-schieten als ‘*calminant*’, voor ‘*cul-*

minant', en dat op een plek waar 't rijmpjen - al is het 'kreupel' - kras en rap en vaardig begint te loopen; en *alles* dus bedorven wordt zoo men den lezer aan zulke ergerlijke steenen doet aanstuiten? Of wat meent zulke ondragelijke onzin als 'rijdt *meer*', in plaats van 'rijdt *wéér* te voet of te paard'? om niet te spreken van 't substitueren van 'De olifant' voor 'Den olifant', daar ik *opzettelijk* de oude vlaamsche spreekwijze of - naar *Kraai* waarschijnlijk meent - taalfout gebezigd had, en de burlesque geest van 't stukjen, zoowel als de welluidendheid, het hiatus-vermijden wettigden. - Ik hoop en verwacht dan ook nog dat een soort van *errata* het bedreven kwaad, zoo veel mogelijk, neutralisere, en ik meen dat dit verzoek *billijk* is en *niet behoort afgewezen te worden*. Overigens doe ik bij deze, plechtig afstand van de eer van weder in 'Holland' te verschijnen; waar zoo'n kraai koning kraait, sluit de haan zich liever op in 't hok, en toeft onder zijn getrouwe kippen, zijn jeugdige eieren en andere voorwerpen van huisselijk haangeluk. De jaargang zelve komt mij ontzachelijk onbeduidend voor, ja, zoo men Da Costa en U uitzondert, 'utterly worthless', Beets is ontzachelijk verboos⁴ en ontzachelijk flauw; Ten Kate, in plaats van eenvoudig en gevoelig in onze lieve taal te spreken, is allerbespottelijkst gekeurd en gekunsteld; zonder zin noch inhoud; 'het bidden' onder anderen 'voor *één*, tot men krijgt voor *twee*' is bijzonder smaakvol, kuisch en reverent, en heeft veel van 't 'dwingen' van een bedorven kind, en, zoo men het, ad nauseam usque,⁵ herhaalde refrein-couplet er uit neemt, zou zelfs een mesthoop, uit keezenkrenge gevormd, bloezen het vaers (?) te herbergen. De Bull maakt het, zoo dit mogelijk zij, nog gekker en met zijn 'grootpapatjens' en 'grootmamatjens' verschijnt de taal van Vondel en Bilderdijk in 't character van een potsierlijk tuimelaar en postuurmaker, die, op hals breeken af, doch zonder eenig tastbaar doel of resultaat ter wareld, allerlei gewricht-verrekkende en verwikkende kunsten, duikelingen, potsen en kattesprongen

uitvoert, waarvoor de vermaardste straat funambulen⁶ en saltimbanquen⁷ verlegen en beschaamd staan. En deze luidjens vereert gij, de beschermheer van onze taal, de maecenas van smaak, gevoel en gezond verstand met een ‘Plaat’!⁸ Ik zou hun op Sinter Niklaas-avond een ‘borstplaatjen’ zenden, en die taalforçaatjens⁹ vroeg te bed leggen, en voor ‘Kraay’ sturen om hun een bakkertjen¹⁰ en een kruikjen te verstrekken, opdat zij voor eeuwig in hun dichtertlijk wiegjen mochten insluimeren; gelijk dat zeker beest, waarvan de Pagiestreeken gewagen en waarvan Langhalm¹¹ getuigt dat het zeven jaren, in één slok, dóór sliep, zonder ooit wakker te worden of te droomen dat men 't zelfs in ‘Holland’ voor een poeet hield. - Het proza van den jaargang sluit ik uit, vooral uit eerbied voor Bartholomeus Pen, wiens dorp'sverhaal zeer ‘vertellend’ en onderhoudend is, doch die zijn stijl wel van grove en stootende mofricanismen mocht zuiveren, opdat de inhoud niet, met den vorm, onder dezelfde verdenking valle. - Doch genoeg van dit walgbaar oponthoud; uit slijm- en slijkziek slak- en piergewemel, richt thands mijn geest zich op tot zielverkneuterender spher en troostrijker bescheid, om u kond te doen dat wij allen hier u *dolgraag*, en *niet minder* rigoureu aan uw *gegeven* woord houden, 't geen gij thands even min *in*, als dertien plattelanders uit twaalf, hun sabels in tijd van nood *uit* kunnen halen; want

Een dichter mag in rijm wel liegen,
Maar nooit zijn vriend in Prooz' bedriegen!

[...]

En nu, vaarwel, zet uw beste beentjen vooruit om iets hartelijk's van onzentwege te zeggen aan al de uwen; zeg aan 't Pootjen ‘Ik *wil* je niet hebben’, en aan den Koning ‘Je *kan* me niet hebben vóór en alear ik mijn belofte vervuld heb en bij Gerrit ben geweest’:

O Zanger, met uw jicht,
Uw pootjen in 't gewricht,
Hoe lief luidt m'uw gedicht,

O Prins! O dichter-Koning!
 Mijn huis, mijn haard, mijn beet,
 Mijn hart, gelijk gij weet,
 't Is *al* voor u gereed,
 Kom, Co! tot Gerrit's woning,
 Den verontwaardigden Schoolmeester!

N.B. Vraag, bij gelegenheid, eens aan Menheer De Bull, met mijn complimenten, wat hij meent met zijn witte *handjens*, nog witter dan de *randjens*, van de *kantjens* van zijn hemd's mouwen, die koddige *klantjens*?¹² Bij zulke bleeke handjens, zijn de overleden handen van een *doode* diender een paar rozeroode handschoenen; de bleeke dood's kleur heeft niets dat dat haalt bij 't *bleeke* van dit strijkijzer-mangel- en *bleekerij*-poetjen. Vale...

Eindnoten:

- 1 *Schuymer was een wederzijdse kennis.*
- 2 *Titels en prijzen van goedkope, vaak slecht gedrukte prenten die los verkocht werden (centsprenten).*
- 3 *Affiliëren: als de mijne erkennen.*
- 4 *Verboos: lees: verbose: breedsprakig.*
- 5 *Ad nauseam usque: tot walgens toe.*
- 6 *Funambuul: koorddanser.*
- 7 *Saltimbanque: kunstemaker.*
- 8 *Bij de verzen van onder anderen De Bull en Ten Kate was een prent afgedrukt.*
- 9 *Forçaatje: dwingelandje.*
- 10 *Bakkertjen: slaapmuts voor kleine jongen.*
- 11 *De Pagie-streeken is de titel van een toneelstuk van Kotzebue. De held en zijn knecht slapen in het stuk als marmotten. Wie Langhalm is, is onbekend.*
- 12 *In het vers van De Bull staat 'Kleine witte handjens,/Witter dan de randtjens/Van zijn hemdsmouwkantjens'.*

Den Haag, 15 juli 1853

Van de Linde wilde eigenlijk geen betaling voor zijn stukjes in Holland hebben, maar Van Lennep wees hem op de verplichtingen die hij nog steeds tegenover zijn schuldeisers had. Van de Linde verbleef weer in Nederland en deed vruchteloze pogingen om Van Lennep te ontmoeten.

Amice,

Daar het een probleem blijft - aangezien gij het punt in medio hebt gelaten -, of ik u morgen vóór den ochtend-, of maandag, ná den avonddisch te 's Hage vinden zal, geef ik de jacht op, vermeenende dat de beste manier van u in Holland t'huis te vinden, is u in Engeland te ontfangen, wáár gij altijd zeker kunt zijn dat *ik* lust en tijd ter mijner beschikking zal hebben om u een behoorlijk welkom te verstrekken. Ik wil echter Holland niet verlaten zonder u te verzekeren dat ik er niets meer cordiaal's heb aangetroffen dan uwe uitnoodigingen.

Wat den Heer Kraai betreft, ik vond het noodeloos dat hij, of van mijne armoede of van mijn rijkdom iets wete: broodschrijvers worden niet altijd het best betaald; ik zeg dit, daar ik zelf *niets* wil toucheren. Ik wil alleen dat de Heer Kraai *mij* doe weten wat hij als honorarium dit jaar voor één of twee, of drie stukjens geven wil, en of hij *in wil staan* voor een behoorlijke revisie der proeven.

[...]

Rotterdam, 19 juli 1853

In de volgende verontschuldigde Van de Linde zich voor zijn cynische woorden.

Waarde Van Lennep, wat gij zegt van ‘met of zonder hatelijkheden’ doet mij vreezen dat in mijn brief mij iets onaangenaams ontsnapt zij. Zoo dit het geval mocht zijn, grieft het mij; het was een lapsus calami,¹ 't lag in de pen en niet in 't herte: ik reken daarom op uw pardon. Gij weet het behoort tot mijne cardinale ondeugden aan u verattacheerd te zijn, en de wensch van u *veel* te zien maakt mij somtijds licht onredelijk.

[...]

Eindnoten:

¹ *Lapsus calami: schrijffout.*

Highgate, 12 september 1853

In een neerslachtige bui zond Van de Linde in het najaar van 1853 voor de almanak ‘De vlooi, de makelaar en de reus’ op. Hij beloofde ook enkele andere verzen af te maken. Zijn dreigement van het vorige jaar om nooit meer voor Holland te schrijven, voerde hij dus niet uit.

Waarde Van Lennep. Ik ben in een bedroefde luim om vaarzen te maken of zelfs op te knappen. Bovenstaand, mij van morgen ingevallen, is echter tot uw dienst; 't is provisioneel althands *wat*. Ik beveel u de correctie, vooral ook de typographie, punctuatie, afscheidingen, etc. in *ernst* en in *vertrouwen* aan; meld mij of gij 't plaatst; zoo niet, zend dan 't Manuscript terug. Zoo gij nog een paar dagen geduld en tijd tot wachten hebt, zend ik u *zeker*, per twee of drie eerstvolgende posten, nog 't volgende: 'Philomeel', de 'Mop en de Kees', en wellicht 'de Romeinsche Geschiedenis'. Gij kunt hierop rekenen, ofschoon ik krank ben naar ziel en lichaam. Uw geld is mede klaar, en ook daarop kunt gij rekenen. Ik zal u niet te leur stellen, doch zorg gij *dezen reis* voor de proeven, en wees nuchteren wanneer gij ze corrigeert. Ik behoef hier niet bij te voegen dat ik, in *zin*, *inhoud* en *vorm*, *niets* in de vaarsjes *veranderd*, *verminderd*, noch *vermeerderd* wensch te zien *vooral niet in 't nevensgaande*. - Overigens kunt gij staat maken op mijne belofte en, *des verkiezende*, de pers gerust open houden.

In haast, hartelijke groeten van allen aan allen TT.

G van de Linde Monteuuis

P.S. Zoo gij mij waarlijk wilt verplichten, vertoon dan nevensgaand manuscript aan *niemand*, eer 't gedrukt zij, en oordeel *alleen* en *voor u zelven* of 't de plaatsing al dan niet verdient. -

Highgate, 15 september 1853

De werkwijze van Van de Linde bezorgde hem veel spanningen. Fragmenten van verzen vielen hem op ongeregelde tijden in, en pas als het najaar was en Holland samengesteld moest worden, voegde hij de stukken bij elkaar en sloeg dan aan het bijschaven, wat hem veel tijd en moeite kostte.

[...]

De dingen, ik meen de kreupelrijmen vallen mij doorgaans bij stukken en brokken in, en blijven dan maanden lang in een lade liggen, doch het bijeenlappen der fragmenten, het fatsoeneeren, en vooral 't likken, gaat altijd in groote en nerveuze haast, omdat ik er nooit het hoofd naar heb vóór 't laatste oogenblik, en dan, gelijk ik zeg word ik nerveus, en als 't pakket dan weg is, valt mij nog 't een en ander in; want likken is met die dingen waarlijk bijna alles, en even belangrijk is het laten liggen van die nesten voor een tijd en ze dan weer op te vatten. Vergeef die uitwijding over zoo onbeduidend onderwerp, als mijne verontschuldiging voor zoo vele varianten. Vergeet niet *Escarbouche*¹ onder 't motto, en laten de mottos etc. niet veranderd worden gelijk dit 't geval was met 'Olim'² en 'de Profundis', waar, onder anderen Ps. CXXX uit 't pakket was gevallen. Denk ook aan 'O kindekens' etc. Overigens behoef ik u immers naauwelijks dringend en ernstig al mijne brieven op dit subject, striktelijk en *uitsluitend* voor u te houden, ik verwacht dit even zeer van uw gevoel van kiesheid en *billijkheid*, als van uwe bereidwilligheid om mij te verplichten. Laten eindelijk de vaarsjens, zoo gij ze plaatst, niet alle drie of vier op een hoop verschijnen, net als een zootjen dubieuze visch in 't hoekjen van de mart. -

[...]

Zorg nu eens wel, Karel, voor al mijn vaarsjens, en voor de uitvoering van al wat ik u nopens emendaties, varianten, uitvoering, discretie, etc. etc. verzocht heb, gij zult mij hiermede verplichten, en ik zal u al uw vorige tekortkomingen en mishandelingen kwijtschelden.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Escarbouche*: verbastering van *bouche* (mond), *escarmouche* (schermutseling) en *escarboucle* in de betekenis van rode drankneus. Dit 'pseudoniem' staat onder het motto van 'De mop en de kees' ('Wie 't onderst uit de kan begeert,/Heeft soms aan 't lid zijn neus bezeerd').
- 2 Bedoeld is het gedicht 'Voorheen en thands', dat evenals 'De profundis' in de *Holland-almanak* 1853 verschenen was.

Highgate, 17 september 1853

De ene brief na de andere overviel Van Lennep in deze tijd. Het wachten op commentaar duurde Van de Linde te lang.

Zaterdag 17 September '53

Ik word zoo heet op een antwoord als *gember*.

Waarde Van Lennep

Ik denk mijn *hersens* uit mijn *brein*, en mijn *brein* uit mijn *pan* en mijn *pan* uit mijn *hoofd* en mijn *hoofd* uit mijn *hoed* en mijn *hoed* uit mijn *hoedendoos* en mijn *hoedendoos* uit de *hoedenmakers winkel*, zonder te begrijpen wáárom gij mij niet schrijft; terwijl ik mij hier nacht en dag zit af te tobben, en mijn afgeschreven vingers uit mijn leëggemergeld lichaam zit te werken, dat er zoo krank en mat en afgelopen uitziet als de ziekkeoppaster van een geest in arrebeid! Zoo gij het '*pootjen*' hebt in uw schrijfpootjen, waarom dit niet geschreven? - In ernst; zoo gij soms reeds geschreven hebt, en onze brieven zich mochten kruissen, antwoord mij dan nochthands zonder fout op deez' mijn laatsten; ik meen inlegenden; dan weet ik ten minste of gij *alles* hebt ontvangen en wat er van *alles, etcetera* zij.

Antwoord dus op dezen

Of gij hebt te vrezen

Dat ik boos zal wezen

Of althands zal worden

Ridder met uw orden,

En, tot uw antwoord gaat op weg,

Mijn pen voor *eeuwig* nederleg.

Vale et ama T.T. Gerard

Highgate, 20 september 1853

Kritiek van Van Lennep betrof meestal twee zaken. Of Van de Linde had hatelijkheden tegen personen in zijn verzen opgenomen, of hij was niet preuts genoeg geweest. Ditmaal vond Van Lennep dat hij zich ook aan andere wetten vergrepen had: hij had gegevens uit de werkelijkheid en de sprookjeswereld door elkaar gehaald. Van de Linde gaf hem ten antwoord dat dit soort kunstregels voor zijn werk niet op ging. Ook had Van de Linde een cynische opmerking over de roomse kerk gemaakt, die Van Lennep te zeer op een persoon gericht vond. In die tijd was de herindeling van de bisdommen in Nederland aan de orde, en vanuit Rome was de wens geuit een aartsbisschop in Utrecht te vestigen. Daar was politiek verzet tegen gerezen (April-beweging), en het zag er een tijdlang naar uit dat de boot afgehouden kon worden. Van de Linde vroeg zich nu af hoe hij ooit een persoonlijke hatelijkheid uitgesproken zou kunnen hebben tegen iemand die er niet zou komen.

Waarde Van Lennep! Uw raadsel over den Reus - in mijn 'vlooi' voorhanden - 'die snuift aan den toonbank', lost zich gemakkelijk op in twee woorden: *Hij bukt*. Uwe aesthetische disquisitie¹ over de grenzen van 't 'natuurlijk waarschijnlijke', en 't fabelachtig onwaarschijnlijke', is overigens

zeer geleerd en fraai, doch minder toepasselijk op een bloote *grol*, nooit voor zulk een classiek grondgebied bestemd; een *grol*, die bovendien, schoon laf zooveel gij wilt, echter sui generis² is, en dus nauwelijks onder 't bereik komt uwer statige wetten, ofschoon gepromulgeerd³ door een splinternieuw legislatuur.⁴ Ik wist al dit nieuws reeds éér ik nog groen was, blijf mij dus waarde vriend, met dit gerel van schoolpedanten genadiglijk van 't lijf. Ik beken echter gaarne en ben, op nalezing, *overtuigd* dat de geïmpugneerde⁵ passage *kernloos* en *laf* is. Zij werd, *on the spur of the moment*, zonder nadenken, in haast en drukte, ter neder geschreven, toen gij mij op de hielen zat. Wat verwacht gij ook van een rijmgereedschap dat, in Augustus + September, u van *zeker* nut schijnt te zijn, en voor de rest van 't jaar onder de spaanders en 't zaagsel wordt verworpen.

[...]

Want ik begrijp weinig of niets van uwe logica in de aanmerkingen over 'den Bishop' in mijn 'mop'. Zoo de 'Keezen' in 't 'Handelsblad' - die wel *degelijk* bestaan - abstracties⁶ moeten heeten, dan is een Utrechts Aartsbischop die, volgens uw eigen admissie, niet bestaat, a fortiori,⁷ een abstractie; of uw laatstleden legislatie⁸ - waarop zoovelen wekenlang geteerd gesmuld en gestudeerd hebben - wordt bovendien een nugatoire⁹ illusie, except voor clubkasteleins en herbergiers. En wat wordt dus van een personaliteit gericht tegen iets dat *niet* is en *niet* komt, - ipsissima tua verba¹⁰ -? Zoo 's lands wet een Aartsbischop, of zelfs Cardinaal, te Utrecht geplaatst had of toegelaten, zou een gevoel van betamelijkheid - waarin ik van niemand terechtwijzing of leiding meen te behoeven - mij, sponte sua,¹¹ van alle toespeling weerhouden hebben. Doch, daar zoo'n Prelaat *niet* bestaat wordt het idee van personaliteit een absurditeit. Ik zie in dit argument dus niets ad rem noch ad hominem;¹² 't is een logica die waarschijnlijk kou heeft gevat in een open schuitjen of op een boerenwagentjen, want 't kind draagt

anders altijd blijken van een robuuste gezondheid. Ik begrijp veel beter echter uw positie als lid der tweede kamer, en ofschoon ik, al ware ik bij ongeluk lid zelfs der derde kamer, 't geschrevene zonder aarzelen zou durven en willen drukken stel ik u echter gaarne de volgende mollificatie¹³ voor. In plaats van

...Als een Utrechtsche mop,
Ik wil zeggen Aartsbischop
Doch zonder 'Es clavage'¹⁴ om zijn krop

zij het, u ten gerieve, doch letterlijk

En zoo deftig als de nieuwe mop
van den *Aartsbischop**
Maar zonder kraag *om/rond* zijn krop
In de zon etc. -

na deze wijziging moet mop in *zijn geheel* verschijnen. Zoo deze concessie echter niet voldoende is, zoo verzoek ik al mijn manuscripten per omgaande terug, daar ik mij niet geneigd gevoel verdere verminkingen toe te staan.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Disquisitie: verhandeling.*
- 2 *Sui generis: van een eigen aard.*
- 3 *Promulgeren: afkondigen.*
- 4 *Legislatuur: wetgevend lichaam.*
- 5 *Geïmpugneerd: bestreden.*
- 6 *In 'De mop en de kees' bespote Van de Linde de liberale 'kezen' van het Handelsblad. Van Lennep had dit kennelijk 'abstracties' genoemd.*
- 7 *A fortiori: des te meer.*
- 8 *Uw laatstleden legislatie: de wet op de kerkgenootschappen, die onder andere over de vrijheid van kerkelijke indelingen ging.*
- 9 *Nugatoir: nietszeggend.*
- 10 *Ipsissima tua verba: precies jouw woorden.*
- 11 *Sponte sua: vrijwillig.*
- 12 *Ad rem: ter zake; ad hominem: op de man.*
- 13 *Mollificatie: verzachting.*
- 14 *Esclavage: slavernij, onderworpenheid. Van de Linde beschouwde de aartsbisschop als een slaaf van de Paus.*
- 15 *Sed nolens volens: maar tegen wil en dank.*

Highgate, 9 november 1855

15 november 1855 trouwde Van Lenneps zoon David. Van de Linde verontschuldigde zich ervoor dat hij te laat gereageerd had op de aankondiging met een schitterende

* (of Bisschop, sed nolens volens¹⁵) Ik wensch dit liever ja in 't geheel niet

warboel van historische figuren die uit de werkelijkheid in een absurde toneelvoorstelling verplaatst worden.

Behalve voor Bilderdijk, kon Van de Linde eigenlijk voor geen der Hollandse literatoren enige waardering opbrengen. Hij maakte duidelijk wat hij onder dichtkunst verstond in een dynamisch vers tegen de broers Hendrik Harmen en Barend Klijn. Beiden zijn nu

vergeten, maar publiceerden ongehinderd in hun tijd. Hendrik Harmen had succes geogst met zijn treurspel Montigni (1820). De broers waren echte zondagsdichters: overdag braaf in hun beroep als suikerraffinadeur, in de vrije tijd even plichtsgetrouw dichter.

Waarde Van Lennep, Ik zou reeds vroeger op de ontfangst der huwlijksaankondiging geschreven hebben, zoo de vijfde November er niet ware tusschen beiden gekomen. Dien dag vierden wij, als ‘Hervormden’, altijd met voetzoekertjens en klappers, in herdenking van 't gruwzaam buskruid verraad ten tijde van Jacob den Eersten; doch wij vierden den vijfden November mede als ‘Oranjelui’, omdat op dien dag de Hoogwelgeboren Heer en Mevrouw Willem de Derde, op een fraai verangelezeerd oranjepaard met zilvren sporen aan, alhier binnentrad, en den troon beklom, zoo schandelijk malveradministreerd, door hun ‘Schoon’vader - ofschoon 't mensch er volstrekt niet schoon uitzag - den WelEdelen Zeergestrogen Heer, den Heer Jacobus den Tweeden;¹ die hierop het land heeft als een stier, en wiens overgrootmoeder ik te Rotterdam nog voor Maria Stuart heb zien spelen, terwijl haar ega, de WelEdele Heer Hoedt en Bingley,² als Leicester optrad, in plaats van den WelEdelen Zeergeleerden Heer Snoek,³ die beloofd had er voor over te komen, doch, bij ongeluk, in Gijsbrecht van Aemstel, uit de wolk was gevallen en op de juffer-mast van een nabijliggend schip

aangeland, waardoor hij, onder 't nederzitten, de ‘carina’⁴ van zijn eigen vaartuig min of meer had beschadigd. Ziedaar mijne verontschuldiging.

[...]

Rijmelaars + Dichters. (aan mijn vriend Mr. J. van Lennep)

O Hendrik Harmen, en uw broer, O Barend Kleyn!
 Qua maaklaars⁵ gij de reinsten van de reinen,
 De ziel heeft aan een rijmziek maaklaar pijn,
 Gij kleinste rijmelaars van de kleinsten onder kleinen,
 Die kleiner dan die kleinsten zelfs zoudt zijn,
 Zoo zulk verkleinwoord ooit in spraakleer dorst verschijnen
 Het hert eert, op kantoor en Beurs en Kerkvoogdij,
 Uw ouderlingen deugd, o broederpaar, gewislijk,
 Maar raakt aan 't draaien, Barend, bij uw poëzij,
 En, Harmen, 't slaat aan 't kookken bij uw Montig-nij,
 Dat treurig treurspel, Harmen, maakt een mensch zoo
 mislijk.

Doch 't maatlied, als 't uit 's Dichter's hartaar vloeit,
 of 't fluistrend met de vliet in d'avondstille mengelt,
 of opstijgt met de zee, als 't wervlend onweêr loeit;
 of 't slavenboeien breekt of liefdesnoeren strengelt;
 of 't dagvaardt tot de wraak, en, in ontstoken gloed
 bij 't afgemaald vergrijp, 't vertorend hart doet beven,
 of 't koortsig polsslaan stilt, en tot een hooger moed
 ons opwekt en verheft in 't bidden en 't vergeven;
 of 't bloemen wekt op 't pad, of doornen in 't gemoed,
 In 't juichend morgenlicht, of 't stil der duisternisse,
 Het hart verkwikt en heult en heelt en hopplen doet
 of 't worstlend neêrstort in de weegschaal van 't gewisse,
 Dat lied, 't zij Tollens zingt, of Feith zijn humatiek
 op Boswijk⁶ pleegt... of Teisterband op Leyden
 Een Wareld sloopt,⁷ is heilige Muziek

Die langer in de ziel dan rommelrijm blijft beiden:

‘Poëta nascitur non fit’,⁸

Ziedaar o kikkers! waar 't hem zit.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Stadhouder Willem III volgde zijn schoonvader Jacobus II, die zich onmogelijk gemaakt had, op als koning van Engeland.*
- 2 *Hoedt en Bingley waren directeuren en tevens acteurs van een toneelgezelschap.*
- 3 *Andries Snoek: bekend acteur uit het begin van de negentiende eeuw.*
- 4 *Carina: kiel (van een schip).*
- 5 *Makelaar: ook: handelaar.*
- 6 *De dichter Rhijnvis Feith, auteur van Het graf, woonde de laatste jaren van zijn leven in zijn buitenhuis Boswijk. Humatiek: grafkunde.*
- 7 *Bilderdijk noemde zich Heer van Teisterband. Van de Linde maakt een toespeling op zijn Ondergang der Eerste Wareld.*
- 8 *Poeta... fit: een dichter wordt geboren, niet gemaakt.*

Highgate, 19 maart 1856

Van zijn schulden is Van de Linde nooit afgekomen. Op de zachte aandrang die Van Lennep uitoefende op het afbetalen, reageerde hij met uitvluchten.

De keren dat Van de Linde Holland bezocht, waren zijn contacten met Van Lennep altijd kort. Spottend met het drukke bestaan van deze kondigde Van de Linde zijn komst aan.

Amice, op 't ontfangen van uw brief, de laatste, heb ik mij terstond aan 't mangelen gezet en 't persen, niet van het school- of huislinnen maar van mijn eigen broos en bouwvallig lichaam, om er het verder door u begeerde geld uit te schroeven. Doch 't was vergeefs geschroefd, en ‘gefloten’,¹ ofschoon ik reeds zoo plat was geworden dat mijn jongste zoon Arthur familjaar touwtjens begon vast te maken tusschen mijn beenen, in het vernederend dwaalbegrip dat ik een bordpampieren hansworst was, en de nurse - in 't zelfde denkbeeld - mij, als zoodanig, reeds tweemaal, onder 't opruimen van 't speelgoed, in de kast van de kinderkamer, met de andere poppen had willen ophangen. Daar dus dit have-

nen van 't vleesch, door compressie, niet ging, sloeg ik nu aan 't aderlaten, tot de ingezetenen van Highgate, mijn verbleekte tred en waggelend gelaat in de straat bespeurende, mij vroegen: ‘Hoe gaat het, mijnheer Seneca?’² Woont er ook soms een Néro bij de Vijzelstraat,³ die u bij geval, wil dood vijzelen of dood doen bloeien? of zijt gij licht bij dien pruldoctor Sangrado⁴ gelogeed?’ Zoo gij nu soms nog een ander ‘procédé’ of ‘expertise’ weet, geef het mij dan maar op, en probeer het liefst eerst zelf eens; in July of Augustus aanstaanden hoop ik echter aan uw billijk verlangen te kunnen voldoen, zonder verder uitstel.

Ik heb plan, bij leven en welzijn, en zoo het geen beeren of burgers uit Leyden regent, aanstaanden Zondag mijn dochtertjen bij Aart en zijn vrouw te gaan brengen en dan eenige dagen in Holland te toeven. Ik meen u hiervan kennis te moeten geven opdat gij bij tijds eenige bruiloften, ontgroenpartijen, doopmalen en andere conferenties moogt kunnen bestellen, om dus op allerlei manieren absent te zijn gedurende mijn verblijf.

[...]

Eindnoten:

- 1 *Vgl. het spreekwoord ‘t is vergeefs gefloten als ‘t paard niet pissen wil’: vergeefse moeite doen.*
- 2 *Seneca: Romeins schrijver en filosoof, bekend om zijn bloederige toneelstukken, werd door Keizer Nero ter dood veroordeeld. Als voorrecht mocht hij zelf kiezen hoe hij wilde sterven. Hij nam gif en sneed zijn aderen open.*
- 3 *Van Lenneps woning op de Keizersgracht stond dicht bij de Vijzelstraat.*
- 4 *Dr. Sangrado: figuur uit Gil Blas van Lesage, een deftige kwakzalver die vooral aderlaten aanbeval bij ziektes.*

Highgate, 22 september 1856

Van de Linde was weer laat met zijn kopij voor Holland en deed weer een beroep op Van Lennep en uitgever Kraay hem nog een paar dagen uitstel te geven. Met veel klem drong hij aan op een goede verzorging van de drukproeven. Ook interpunctie, typografische indeling, gebruik van het wit, cursivering en hoofdlettergebruik gaf hij nauwkeurig aan en wilde hij zonder wijzigingen aangebracht zien. Juist omdat hij zijn verzen niet zo goed vond, meende hij dat ze geen drukfouten of onnauwkeurigheden konden verdragen.

Amice, Ik *smeek* u geef mij nog een paar dagen en ik beloof u, zonder fout, vóór 't einde der week, een paar prullen, want prullen zijn 't en anders niet. Gij zijt zeker reeds een goed end op weg om alle geloof op te geven aan menschelijke deugd en goede trouw, and I plead guilty to whatever you like, and throw myself on the merciful consideration of the court, doch ik verzeker u, Vondel uitgevende vriend,¹ dat ik onlangs hoofd en hersenbreeken gehad heb, meer dan genoeg om zes schoolmeesters dol te maken. Ik wil u echter met mijne ellende niet kwalijk maken, ofschoon ik, o Idyllen uitgegeven hebbende vriend,² oogenblikken had, waarin ik net was als iemand die in gedachte een klapperman heeft ingeslikt; dewelke nu *schrikt*, en, uit vrees dat hij in mijn binnenste *stikt*, de klap verkeerd begint te slaan en zich dus *verklikt* waardoor hij mij, wel is waar, nog *verdikt* doch geenszints mijn muze of mijn dichtaar *verkwikt* maar hen integendeel beiden *verzwikt*.

Ik hoop echter aanstaanden Zaterdag en Maandag - twee vacantie dagen - weder adem te halen. Neem dus uw handen uit uw verschoten haar, en laat Kraai het veder-plukken aan den poelier overlaten, mijn dichterlijke veder zal hem spoedig in staat stellen zich een splinternieuwe staart, zoolang als een vlieger, voor zijn wantrouwig achterste aan te schaffen. Schrijf mij, al ware 't slechts met een halfwoord, hoelang gij, op 't uiterst, wachten kunt, geef mij zoolang mogelijk, en gij kunt op mij rekenen. Ik ben zoover niet van eer en probiteit³ vervallen om mijn belofte aan u en uw ontpluimd vriend te vergeten of te breeken, zoo ik de rijmpjes niet kan zenden, zou ik in allen geval het geld en 't boekgeschenk terug geven. Doch ik ben waarlijk ongesteld en bijna baloorig geweest, en dus weinig geschikt tot het nazien en arrangeren van die vaarzen; omdat het echter prullen zijn

bid ik te zorgen voor *naauwkeurig spellen, drukken, afstanden* etc. etc. Zoo 't *goede* vaarzen waren, kwam het er minder op aan, want die kunnen 't velen, doch deze kunnen dit niet velen, en de Olifant met zijn zingend kind de 'nachtegaal' waren zóó goddeloos mishandeld dat ik het besluit nam niet toe te laten dat men mij nogmaals als een gek in 'Holland' te pronk liet staan, en dus een kurk op mijn dichtader stopte. Ik reken *nu* op mijn beurt op uw *goede trouw*, zoowel als op uwe *vriendschap*, voor alles wat de naauwkeurige en betamelijke uitvoering betreft; zoo ik zelf de proeven kon corrigeren zou ik u hierover niet lastig vallen, nu echter hang ik geheel van u af, maak dus het hangen niet onaangenamer dan het uit den aart der zaak reeds is. De factuur behelst 'een paard', 'eenige bijzonderheden uit de Romeinsche geschiedenis' en twee plaatsvullingen 'Het Dak' en 'Het Ijs'. Dit *alles* wenschte ik geplaatst te zien, de bladvullingen vooral, doch niet op één gepakt in een p-hoek,⁴ gelijk vier verkleumde bedelaarskinderen die in een hondenhok voor den regen schuilen; laat een behoorlijke afstand tusschen ieder product worden waargenomen, dingen van dien aart lezen nooit plezierig wanneer zij zoo onafgebroken op elkaar volgen, net als een rits uien of ganzen op een brug. Schrijf mij nu - slechts één woord - per omgaande of gij in dit alles toestemt en genoeg neemt

Doch antwoord *illico*, of, op zijn Hollandsch *aussitôt*; in een dag of *zoo*,
 Enfin zoo vlug als een vloot, Waarde *Co*,
 een lange brief die ons doet *blijken*
 Dat gij nog met uw adem blijft *prijken*,
 Want men ontfangt toch zelden een brief van *lijken*,
 Of zij moeten hem lakken éér zij *bezwijken*,
 of 't moeten lijken in de comédie *zijn*
 Die 's avonds weer gezond na huis gaan in de *maneschijn*
 ofschoon zij als *Harlekijn*
 reeds meermalen zijn *omgebracht* met *Colombijn*.

Zoo lag Snoek 's avonds *dood*
 En at aan 't ontbijt weer een *stuiversbrood*
 Maar *Wattier*⁵
 Had genoeg aan een *cadetjen* en een *kopjen thee*
 En *Gravé*⁶
 Déé ook *mee*
 en nam zijn holle *maag*,
 net zoo leeg als hij hem bracht, weer meê na den *Haag*.
 Doch gij eet immers nog zooveel *haring* en *brood*
 als *tweelingen* in een *hongersnood*
 En ik wensch een *appetijt* even *groot*
 aan uw *grootmoederlijk loot*
 Die zeker ook al niet *zwijgt*
 Tot dat zij de *borst* krijgt

Hartelijke groeten aan deze, en uw andere menigvuldige zuigelingen, en mevrouw
 vooral TT Gerard

Schrijf per omgaande

Eindnoten:

- 1 In deze jaren werkte Van Lennep aan een complete uitgave van de werken van Vondel.
- 2 In 1826 had Van Lennep de Academische Idyllen uitgegeven.
- 3 *Probiteit*: rechtschapenheid.
- 4 *Lees*: pishoek.
- 5 *Johanna Wattier*: toneelspeelster.
- 6 *Johannes Gravé*: toneelspeler.

Highgate, 27 september 1856

Vijf dagen later waren 'Het paard' en 'Kort begrip der Romeinsche historie' klaar. Met een dwaze brief vol grollen en grappen kondigde Van de Linde ze aan. Maar tussen de scherts door, vrijwel zonder overgang, liet hij een andere kant zien en toonde een triestheid die niets te hopen overliet.

Waarde Van Lennep,

Schoon ik weet dat het niets dan dood kaf is,
 Dat voor de wind op Galvaniesche draf¹ is,
 En dat Aart u zal zeggen dat 't laf is
 Zend ik *echter* mijn paard U, daar 't af is,
 En licht 't laatste product vóór mijn graf is,
 En 't mijn *woord* - dat ik Kraai en U gaf - is.

Mitsgaders; daar 'k één vogel onder uw duim
 Beter dan zijn zes doode grootjens acht, in 't luchtruim
 En een lange pijp mooier staat dan een pruim
 En een kind korstjens moet eten, net zoowel als kruim,
 En je hoed zwaarder weegt dan je pluim
 En keien dan puim
 En een oranje- dan een keezenfluim,
 En bier dan schuim
 En niets zoo zwaar als plichtverzuim;
 En een mensch zuur bier
 Zelden drinkt uit plezier,
 Of zijn arm geeft aan een dollen stier,
 Of graag de jicht krijgt in een kwartier²
 Dat men niet noemt alhier
 Schoon 't het meest ten achteren is van de vier
 En vermits
 Een paard gewis
 De gaauwste van zijn zes grootjens is,
 En vlugger dan de Romeinsche geschiedenis

Zend ik hem, als gids,
 Aan de spits;
 Hij komt dus vooraf
 op een pruikemaker's draf;
 Want hij is immers kaf,
 En dus *licht*, schoon *laf*?
 En, vooral, hij is *af*!

Ziedaar van mijn zorgen provisioneel het graf.

- De oude Romeinen
 En Sabijnen,
 Die taaie Sjagriijnen
 Zullen vervolgens verschijnen
 Met hun Concubijnen,
 Een lictor,³ of hellebardier,
 Hun baard, zonder snorren, de barbier,
 Een verroest vizier,
 Een scree zonder rapier
 En een Capuaansch⁴ meisje van plezier.
 Alles gescheept alhier
 In de Batavier,
 Zoo zeker als tweemaal twee vier,
 Of, 't geen nog zekerder is,
 Aan uw kantoor afgeleverd is,
 Zekerlijk, die Jovis,⁵
 't geen donderdag, naar ik geloof is,
 Zoo uw maagd, als men schelt niet doof is,
 Dus tot donderdag,
 Waarop u gerust rekenen mag.

Ik ben u, en onzen beminnelijken 'water'-vogel⁶ zeer dankbaar voor uw geduld, uwe toegevendheid en goede opinie, schoon onverdiend; zoo 'Holland' boven 't *water* moest gehouden worden door mijn rijmlarij, was Kraai reeds lang onder 't *water* en zat al op zwarter zaad dan de *zwartste* keezen verdienen ja zelfs de... de *witten*; ik hakkel altijd als ik aan 't vee denk. Het spijt mij dat uw, nu naar ik hoop, *herstaarte*

pluimvriend zich den last van wederschrijven en frankeren heeft opgelegd, mijn brief was scherts; dank hem nogmaals voor zijn fraai geschenk, te weten uw *historie*,⁷ reeds *nagedrukt* in mijn *memorie*. Zoo ons publiek zoo preutsch niet ware, en de Vandammen van Isselten,⁸ cum suis, of liever suibus,⁹ niet zoo hoog op de trappen onzer preêkstoelen zaten, zond ik gaarne eens een travestie onzer Vaderlandsche geschiedenis in stede der Romeinsche, aan den heer *Kraai*, of zijn meerdere *Kraaier*; doch met uw exempel als een ‘vogel’-verschrikker voor hem, durft hij zeker, evenmin als ik. Enfin bedank voor mij vooral de 2de pers. enkelvoud gebiedende wijs van 't werkwoord *kraaien*. Zoo ik niet aamechtig ware van fatigue schreef ik hem.

Ik schreef hem een brief op rijm
 Maar ik word zoo zwindelig dat ik zwijm,
 Mijn dichtaar vloeit als lijm,
 En ik ben zoo moei
 Als een ouwe koei
 Die, ten spijt van haar verontwaardigd geloei,
 Bij abuis te veel is gemelkt
 En nu als een klaproos verwelkt,
 Of althands alles behalven
 Vaerzen¹⁰ kan kalven.

En nu, waarde vriend, doe nu voor mijn vaersjens 't *noodige*, verneder, verpletter u, voor *ééns*, onder meer dan *Lochemsche* kleiniteit,¹¹ en neem mijn onvernuftig vee onder uwe voogdijschap, alsof 't het *uwe* waar; het heeft die voogdijschap noodig uit hoofde van zijn zwak en ziekelijk gestel, en mijn absentie in London. Ik laat de revisie *geheel* aan u over, doe wat u goeddunkt; doch let wel op alles: op de *accentuatie*, de *punctuatie*, *citatie* en *quotatie*,¹² *alineatie*, behoorlijke *spatie*, een zondagspakjen als *SinterNiklaasjen*, dan loopt Blesjen als een *haasjen*; en vooral op de *guillemetacie*,¹³ want anders is Blesjen een *laasjen*.

[...]

Doch wat ik u, in *scherts, persoonlijk* over *mij* schreef, is in *ernst* waar. Ik heb onlangs zooveel hartzeer, lichaamspijn en zielsverdriet doorgestaan, dat het leven mij tot last, en 't idee van mijn schrijven voor 'Holland', bespottelijk is. Doch gij weet, het zijn altijd de grappemakers niet die het lichtste hart omdragen, en ik ben in een staat van diepe melancholie vervallen, even pijnlijk bijna voor anderen als voor mij. Alles rondom schijnt mij ontrustend en schrikwekkend toe, ik denk ieder oogenblik dat de kinderen uit schaatsen rijden zijn, éér er nog ijs ligt, of dat er iemand achter mij staat om mij een oorvijs te geven met de klepel van den kerkklok; een lange neus komt mij langer, en een platte platter voor dan waarlijk het geval is, ik verlies ieder oogenblik mijn knoopsgaten, ik ben zoo dun dat men een kaars voor mijn lichaam houdt, en aan de andere zijde de chineesche schimmen aanschouwt, en helaas mijn trouwe hond is ook dood; vraag mij dus, uit medelijden, geen zotte vaersjens meer, doch vertroost mij met een ernstige brief.

Doch waarde *Co*
 apropos
 van leven en *sterven*
 Hoop ik dat gij nog lang uw graf moogt *derven*
 En een nieuwe huurceel¹⁴ voor uw lichaam *erven*
 En als een Patertjen leven in *Amsterdam*,
 Zoo gezond als een *ram*
 of een levendige *ham*,
 Eer de spekslager hem van zijn drie broers kwam
scheiden
 In 't slachten, dat ons vee, helaas! zooveel doet *lijden*
 Want, gaat *gij* eens naar *Endymion*
 zijn lief, de zuster van de *zon*,
 Ik meen de *maan*,
 Dan is 't met *mij ook gedaan*;
 Als gij niet meer *fluit*
 Dan is mijn trommelen ook *uit*

En ik geef voor mijn dichtaar geen *duit*.
 Want ik maak nooit vaerzen dan voor *u*
 Voor andere menschen ben ik, op rijm, *schuw*.
 Ik ken natuurlijk verscheiden *menschen*,
 In 't land, waar mijn baker mij goeie morgen kwam
 wenschen,
 Maar met die lui spreek ik nooit *vrij*
 In *poezij*:
 Ik word terstond *laf*
 En de puntjens gaan er dadelijk *af*;
 Zij weten er wel niet veel *af*
 Maar zijn mij te keurig en te *vies*,¹⁵
 Dies
 Zegt mijn dichtaar nooit tegen hen *iets*;
 Maar met u, o Phoenix in 't *vak*!
 Ben ik altijd op mijn *gemak*,¹⁶
 En, als ik u maar zie *schateren*,
 Dan zou mijn dichtaar zich dood *wateren*.

[...]

Iemand zeide mij onlangs in Holland, dat ik te veel van *Keezen* spreek in den 'Schoolmeester'; dat dit alles *nu* voorbij is, en niemand 't meer begrijpt. Doch is dit waar? Ik geloof dat er in alle landen en tijden keezen zijn, en zijn zullen, zoolang onkruid niet vergaat. In alle geval, wanneer men ze voor de grol introduceert wordt de grap immers nog wel in Holland begrepen? Schrijf mij hier eens een woord over, en doe mij vooral, *bij gelegenheid, oprecht* weten hoe men *dit jaar* mijn stukjens in 'Holland', bij ons opneemt. Vale et semper ama TT
 Gerard

Eindnoten:

- 1 *Galvanisch: elektrisch. Hier: zeer snel.*
- 2 *Kwartier: gebied, deel.*
- 3 *Lictor: gerechtsdienaar.*
- 4 *Capuaansch: uit Capua, dat bekend stond om zijn vele gemaklijkheden.*
- 5 *Jovis: Jupiter, God van de donder.*
- 6 *'Water'-vogel: uitgever Kraay was gevestigd 'Op het water', het Damrak.*
- 7 *In 1856 kwamen delen uit van Van Lenneps De voornaamste geschiedenissen van Noord-Nederland. In 1854 had hij De gemaklijke geschiedenis des vaderlands uitgegeven, waarin hij op luchtige wijze de geschiedenis presenteerde, wat hem zeer kwalijk genomen is.*
- 8 *E.W. van Dam van Isselt, lid van de Eerste Kamer. Preuts politicus?*
- 9 *Cum suis: met de zijnen. Cum suibus: met de zwijnen.*
- 10 *Vaerzen... kalven: woordspeling met 'verzen' en 'vaarzen': jonge koeien.*
- 11 *Lochemse kleiniteit moet slaan op de werkwijze van de dichter Staring, die bij Lochem woonde. Hij stond bekend om zijn nauwgezetheid in het dichten.*
- 12 *Quotatie: aanhaling.*
- 13 *Guillemet: aanhalingsteken.*
- 14 *Huurceel: huurcontract.*
- 15 *Vies: kieskeurig.*
- 16 *Gemak: ook: wc.*

Amsterdam, 16 april 1857

Als Van de Linde in Amsterdam was, logeerde hij niet bij Van Lennep, hoewel deze hem vaak uitnodigde. Hij vreesde misbruik van de vriendschap te maken. Wel vroeg hij van te voren aan Van Lennep een kamer voor hem te reserveren in een hotel.

Amice, Gij zijt waarlijk een mooie; een kamer voor een mensch te bestellen in een Herberg waar geen plaats is! Het heeft waarlijk van u niet afgehangen zoo ik niet den nacht à la belle étoile op den Dam heb doorgebracht, met een der dronken schutters die aldaar op de eewacht staan, of liever vallen, voor mijn oorkussen. Het eenige, zei Brack,¹ dat er nog opzat, om bij hem onder dak te komen, was mij als een baker of kindermeisjen te vermommen, en in die qualiteit zijn nieuwe zuigeling te wiegen. Hierin had ik echter weinig zin, en liep dus met mijn staart tusschen mijn pooten de deur uit, toen ik mij gelukkig herinnerde dat Willem mij zeer voordeelig had gesproken van 't Fransche Koffiehuis; daarheen wendde ik dus nu mijn schreeden, en vond er gelukkig plaats in overvloed, en alles prompt en patent; een wáár Luilekkerland, zonder praeliminaire² rijstberg, een Hemel op aarde zonder trappen klimmen, want men heeft hier al de weelde van het morgenland met de vermakelijke levenswijs van de gematigde zoon³ op de eerste verdieping vereenigd; ik verbeeld mij dan ook een Oostersch afgezant te zijn in een Westersche blaauwe broek met glimpende knopen. Het eerst dat mijn oog, en andere gedeelten van mijn vermoeid lichaam 'frappeerde', was een bed, niet van dons of veëren, maar met een Brabantsch veêr van binnen, en waarin

ik, eerst als door den grond zonk, en vervolgens, door een hevige reactie, plotseling met mijn abdomen⁴ tegen 't plafond aankwam, waardoor het wederzijdsch stukadoorsel min of meer werd beschadigd; vervolgens bleef ik na nog één of twee gevoelige ricochetslagen,⁵ tuschen hemel en aarde gelocaliseerd, net als of ik op die wolk in 't ballet van gisteravond logeerde; ik viel kort hierop, aan 't sluimeren en snorren, sliep als een tol en droomde van niets dan dien zotten Brack met zijn nieuwen borstbewooner. Vanmorgen, bij 't ontwaken, vond ik vóór de deur een paar gefestoneerde sloffen staan, in verguld fluweel en castoordons⁶ geborduurd, waarschijnlijk in geval van extra oogen,⁷ benevens twee paar vreemde laarzen naast de mijne, omdat ze misschien dachten dat mijn eigen laarzen mij niet zouden passen; enfin men is vol van allerlei attenties en beleefdheden, de bediening gaat net als of iedere knecht een telegraaf en een spoorweg in 't ingewand had, en, behalve alle mogelijke bekende en onbekende talen, spreekt men er nog onderscheiden andere. Het eenig jammer, en het eenige dan ook, is dat het belapparus, 't welk met al de kamers communiceert en waarvan het luid geschel u den vuilnisman herinnert, van zijn stel was, en, daar men 't *overdag* niet missen kan, gepasseerde *nacht* gerepareerd moest worden, zoodat mijn droomen aangenaam verdeeld waren tuschen een brak-zuigeling en 'beldeurtjen'. Met deze uitzondering en die van 't kruikjen kookend water, dat plotseling onder de dekens berstte, vind ik het hier een charmant verblijf, waar ik, gelukkig, slechts een oogenblik mag toeven, of ik dacht dat ik rentenier was, 't geen beter met mijn smaak dan met mijn beurs zou uitkomen. Wat gij, of die Heer die bij Brack naar mij is komen vragen, gedacht moet hebben, toen een dier duitsche moffen⁸ hem of u berichtte dat ik bij mijn 'famielje'! was gaan logeren, *weet* ik niet; ik *weet* alleen dat ik hier van geen famielje hoegenaamd *weet*; of 't moest de Jufvrouw zijn op 't monument, want alle Hollanders zijn im-

mers de kinderen van de Nederlandsche maagd? - Ik ben druk aan 't schrijven, en ik ben nog nergens geweest, na mijn aankomst gisteravond, behalve in den stadsschouwburg, waar het aan *licht* op 't tooneel, en aan *lucht* in de zaal ontbreekt; men stikt er in den donker, anders is het dol prettig. Ik kom spoedig een praatje bij u maken, doch wil geen tijd bepalen, daar ik niet versta dat gij mij ten gevalle t'huis blijft of u andersints geneert; ik weet dat gij het dezer dagen dubbeld druk moet hebben. Zoo gij nog eerst hier bij toeval mocht voorbijkomen, loop dan eens aan. Groet intusschen Mevrouw, wie ik echter zelf mijne plichtplegingen hoop aan te bieden en al de uwe, in de talrijke generaties waarin zij zich thands bewegen, en geloof mij steeds T.T.

G. van de Linde

Eindnoten:

- 1 *Brack*: directeur van het Doelenhotel in Amsterdam.
- 2 *Preliminair*: voorafgaand.
- 3 *Zoon*: vgl. *zône*.
- 4 *Abdomen*: onderbuik.
- 5 *Ricochetslagen*: opstuitende slagen.
- 6 *Kastoor*: fijne stof van beverhaar.
- 7 *Extra oogen*: vgl. *eksterogen*.
- 8 *Duitsche moffen*: Brack was van Duitse komaf.

Highgate, 13 juli 1857

In de zomer van 1857 werd Van de Lindes vrouw Caroline, die met haar zoon Freddy in Frankrijk bij familie verbleef, plotseling ernstig ziek. Van Lennep was juist met zijn vrouw en het echtpaar Schuymer voor een vakantieisje op het eiland Wight. Van de Linde hield zielsveel van Caroline en was radeloos over haar toestand. Hij stuurde zijn oudste zoon om telegrafisch nieuws. In zijn vertwijfeling wist hij niets beters dan Van Lennep direct in zijn sombere gevoelens te laten delen. In deze omstandigheden bleek dat hij zich eigenlijk toch altijd een vreemde in Engeland was blijven voelen, hoezeer hij zich uiterlijk ook had aangepast.

Amice, Ik was dezen morgen bijna radeloos van angst en beklemdheid, le coeur navré et l'esprit éperdu,¹ tot ik, nà peinzen en bedenken, Gerard naar Cornhill zond met een tele-

graphiesche boodschap; hij leverde die in om drie ure, en ik ontving het antwoord hier - 5 mijlen, ten minste, van 't bureau af - een weinig nà zessen; dat is 58 minuten na dat het in Cornhill was aangekomen. Uit den inhoud ziet gij dat ik geen reden heb tot geruststelling; mijn vrouw laat *nooit* een doctor komen dan in extremis, en hoe komt die flauwte en relapsus,² na zooveel duidelijke kenteekenen vol belofte van terugkeerende gezondheid en kracht?

Ik heb een zwaren last op 't hart, en deel er u een gedeelte van mede omdat ik weet, of althands in vertrouwen hoop, dat gij deel neemt in het lot en leven mijner onwaardeerlijke lieve vrouw.

Zij had mij juist geschreven - en aan Carry³ mede - vóór de flauwte haar overviel - doch Freddy voegde er, naderhand, de Jobsboodschap bij, en haar schrijven aan Carry was zoo akelig treurig, dat ik het lieve kind de brief niet heb vertoond. Houd, bid ik u, dit alles vóór u; ik heb mij te verwijten dat ik uw uitspanning's tijd met zulk droef bericht verbitter, doch, in een vreemd land vooral, stort men zijn leed liefst uit in 't vriendenhart dat men ontmoet in de woestijn. -

Groet Mevrouw beleefd en van harte TT

G. van de Linde

Eindnoten:

1 *Le coeur... éperdu: met verscheurd hart en vertwijfelde geest.*

2 *Relapsus: instorting.*

3 *Carry was de enige dochter van Van de Linde.*

Highgate, 27 juli 1857

De toestand van Caroline verbeterde, hoewel zij nog in Frankrijk moest blijven. Van de Linde kon weer verzen met een vrolijke noot aan Van Lennep, die nog steeds met zijn vrouw en een bevriend echtpaar op het eiland Wight verbleef, schrijven. Het vers is een pastiche op een gedicht van Jacob van Lennep, 'De vliegende Hollander'.

Plechtig toegewijd
 Aan een onzer Bataafsche Poeten,
 Zijn naam ben ik nu vergeten,
 Doch die àl d'andere wel op kan vreten
 Ofschoon hij 't niet wil weten,
 Aangezien hij niet van 'Keesjen' is gebeten.
 En die thands met zijn vrienden familiaar nà den eten,
 In 't steil en schilderachtig Wight, voor zijn vermaak
 gezeten
 Op de spits van een perpendiculaire¹ bergketen,
 Aldaar ongenaakbaar staat te zweeten.

Denk niet dat ik U vergeet
 Gij die thands aan 't klaut'ren zijt
 - En er groente, en ossen eet -
 Viertal! op het klimziek Wight;
 Daar gij 't, in dit braai-seizoen,
 Zònder eetlust liefst moest doen;
 Denk niet dat ik u vergeet,
 Gij, met wie ik blaas en zweet,
 Die, bij 't loeien van d'orkaan
 En 't gewoel van d'Oceaan
 Kloek de zeetocht hebt bestaan
 Om naar 't eiland Wight te gaan.

Neen, Van Lennep, ik denk heusch
 Steeds aan 't vonklend arend's oog,
 't Jeugdig hert, de spitse neus,
 - Beiden gaven van omhoog -
 't Gods gewrocht dat in u steekt
 En de tand die u ontbreekt.
 Schoon ik 't loeien van d'Orkaan,
 't Woelen van den Oceaan,
 Noch de zeetocht heb bestaan,
 Om met u naar Wight te gaan.

'k Denk steeds aan dat 'wakker' paar,
 Dat reeds op vóór hallef zes,
 Ruimte en tijd verachtend, naar
 Manchester spoort per 'Express'!
 En aan Morley's 'trap'-Hotel
 Weer present is bij 't appel!!
 Schoon ik om naar Wight te gaan
 Nooit zóó'n zeetocht zou bestaan
 Zóó'n gewoel van d'Oceaan,
 Noch zóó'n loeien van d'orkaan.

'k Denk steeds aan die lieve ga,
 Wie geen jarental veroudt,
 Wie ge, als bruid of grootmama,
 Even lief omkransen zoudt,
 Wie ge, als 'gadeloos'² gemalin,
 Kleinood keurt van 't huisgezin.
 En ik zou, Mevrouw, d'orkaan,
 't Woelen van den Oceaan,
 Ja, den zeetocht zelf' bestaan,
 Om van Wight tot u te gaan.

En ik denk ook soms aan mij:
 Hoe die kleine Vriendenschaar
 Nà een 'zée' van 'rijst en brij',
 't Zoetst Luilekkerland mij waar;
 Hoe ik zorg hier, en verdriet
 In mijn slof liefst achterliet,
 Om bij 't loeien van d'orkaan
 En 't gewoel van d'Oceaan
 Kloek de zeetocht te bestaan
 En tot U naar Wight te gaan.

Dan, Ai! denk ik wel genoeg,
 Eer ik heenstoom op een draf,

Aan wat God hier t'huis mij gaf?
 Al den zegen dien ik vroeg,
 En nog ééns zooveel in kluis,
 Méér dan nooddruft, kracht naar kruis,
 Wijf en kindren die ik min,
 't Liefst en lachendst klein gezin...
 Neen, ik blijf maar binnen in;
 Neen, ik wensch den Oceaan
 Noch het loeien van d'orkaan,
 Noch de zeetocht te bestaan,
 Om van huis naar Wight te gaan

G. van de Linde

[...]

p.s. Hebt gij de nieuwsblaân wèl bekomen,
 En in 't geheugen opgenomen?
 Want wat men 'jong' van buiten leert
 Heel zelden later deserteert
 Ik voer het kraaien van den haan
 Hiervan als 't treffendst voorbeeld aan.

Eindnoten:

- 1 *Perpendiculair: loodrecht.*
- 2 *Gadeloos: onvergelijkbaar.*

Highgate, 4 augustus 1857

In de laatste brief die van Van de Linde bewaard is gebleven, is alles weer in orde. Verheugd kon hij Van Lennep, die nog steeds in Engeland was, opnieuw voor een logeerpartijtje uitnodigen. De brief is opgewekt en de verwijten aan Van Lennep, die weer enkele weken taal noch teken had laten horen, zijn vrolijk. Het einde is als zo vaak een verzuchting om meer brieven.

Amice, Hebt gij de brief mijner vrouw ontvangen en de mijne, of zijn beiden op zee om 't leven gekomen, dat gij taal noch teeken geeft? Of zou de schrikbare zonnehette, die alom een versmeltend menschdom ‘verstelt’, u soms ‘verstomd’ hebben, en hart en pen binnen in u bevrozen? Stoeit gij nog wakker dóór, als stevige zoogdieren onder de ‘vaste’ lichamen der natuur, of ‘loopt’ gij reeds, in liquefactie,¹ met wateren en weteringen het eiland dóór als twee paar ‘boezems’ of andere ‘vloeibare’ vochten? De vreesbare hette is er wèl in staat toe; of denkt gij mij af te knippen? Uw stilzwijgen ontrust mij, vooral nà 't schrijven mijner vrouw, en doet mij beven dat licht een ontaarde moeder u, als vier jeugdige pakjens opgerold, in de bus van een vondelingshuis heeft verstoken, of de Zeeslang u verslonden heeft, of dat ik Jufvrouw Shanklijng's² naam verkeerd gespeld heb. Schrijf mij, met een woord, wat er van dit alles dat mij kwelt, zij, en laat mij niet langer in 't geboorte steken. - Sedert uw vertrek, tot de wederkomst mijner vrouw, heb ik nog menig angstige dag met de kinderen doorgebracht; en wij vonden haar afgevallen en zwak; doch toen wij weer met het kroost te samen op elkanders schoot zaten, en den huwelijksfakkel eens snoten, knapte zij weer zoetjens op, en zoo ging 't voort, tot zij l.l. Zondag vóór acht dagen weder, bij 't terugkomen uit de avondkerk, aan onze deur door een flaauwte werd overvallen. Sints toen gaat zij, onmerkbaar bijna, vooruit, doch blijft steeds allerzwakst, en nà de geringste lichaamsvermoeienis of gemoedsaandoening, aan volkomen prostratie³ onderhevig.

[...]

Gij gevoelt wel dat het boven vermelde ons uitstapjen naar Wight onder de Pia Vota zal laten, en ons t'huis spijke-

ren; 't geen mij van harte leed doet, want ik had mij gaarne eenige dagen in uw midden bevonden, en dat Hotel boven uw hoofd, het gevederd 'arends nest' eens bezocht, in de hoop van er een 'colosseum'-kamertjen aan den bergvoet te vinden, of een catrollenstel om mij op te hijschen; want aan trappen klimmen, en aan wandelen van allerlei aart, heb ik een bloedverwant dood, het eenige dat mij in 't wandelen aanstaat is het uitrusten, het t'huiskomen en vooral het thuis blijven.

[...]

Onze welbeminde koningin⁴ is hier een partijtjen schuilée komen spelen met een van haar kroost en gevolg. Als *zij* aankomt dan kuiert *Leopold*⁵ weg; is er voor H. Majesteit receptie ten hove, tegen *drie* ure, dan is koning Pollepel juist naar Manchester vertrokken, per trein van *half drie*, nà zijn duitsche bedelbuik met een zelfstandig Engelsch tusschemaal verstoppt te hebben, en zoo vervolgens. Zij beweegt zich wijders uitsluitend onder de gestarnten der tweede of derde 'magnitude', de *Dii minorum gentium*,⁶ en heeft dus zeer eigenaardig het Incognito 'Buren'⁷ geassumeerd,⁸ want de koningin *hier*, heeft haar letterlijk bij de 'buren' gebiljeteerd, terwijl zij zelve haar piek schuurt in alle mogelijke directies, net als gij doet wanneer ik te Amsterdam kom; zij is dus hier compleet als dat nichtjen dat voor haar plezier uit logeren was. Is dit een behandeling voor den ouden Nederlandsche leeuw, die destijds, met een bezem in zijn muil, de zee schoonvaagde, de preutsche Thames 'verkrachtend' opzwom, de Medway in brand stak, en 't haasgeworden luipaard in zijn kaplaars deed paardenvijgen? wel foei! Aanvaard nu, voor u allen, onze zeer hartelijke groete; schrijf, al ware 't slechts een woord, tot geruststelling en satisfactie, of ik slik van benaauwdheid en woede mijn neus in; en geloof vooral dat wij allen u en uw tochtgezellen met open armen in ons midden terug wenschen. Mijn vrouw zegt dikwijls dat niets haar meer zou opknappen dan uw vrouw weder te zien,

en Mevrouw Schuymer en u, o incompleet booswicht, en Schuymer die, hoop ik, nog steeds op zuigelingen gelijkt, voor zoo ver deze ook altijd naar verversching verlangen. Enfin, gij kunt ons geen grooter verplichting opleggen, dan eens te schrijven, hère gij, bij uw terugkomst, het gedeelte van den tijd dat gij ons afstaat, wenscht door te brengen, en *wat* gij wenscht dat *wij* voor u doen, wij zijn tot *alles* bereid. Doe dit bid ik u, en wees niet hardnekkig.

Adieu, schrijf en leef of zwijg en krijg het pootjen weergaesch!

T.T. Gerard. -

Eindnoten:

- 1 *In liquefactie: vloeibaar gemaakt.*
- 2 *Shankling: plaatsje op Wight.*
- 3 *Prostratie: krachteloosheid.*
- 4 *Koningin Sophia Frederika.*
- 5 *Koning Leopold I van België was van Duitse afkomst en verbleef veel in Engeland.*
- 6 *Dii minorum gentium: mindere goden.*
- 7 *Als koningin Sophia reisde, bediende zij zich van de naam Gravin van Buren.*
- 8 *Geassumeerd: toegevoegd.*